

NOU

Norges offentlige utredninger **2000: 11**

Politikerutvalget

Arbeidsvilkårene for regjeringsmedlemmer, statssekretærer og politiske rådgivere

Utredning fra et utvalg oppnevnt ved kongelig resolusjon 10. mai 1999

Avgitt til Statsministerens kontor 6. juni 2000

Statens forvaltningstjeneste
Informasjonsforvaltning

Oslo 2000

Til Statsministerens kontor

Ved kongelig resolusjon av 10. mai 1999 ble det oppnevnt et utvalg til å vurdere spørsmål knyttet til arbeidsvilkårene for regjeringsmedlemmer, statssekretærer og politiske rådgivere. Utvalget legger med dette frem sin utredning. Innstillingen er enstemmig.

6. juni 2000

Ingse Stabel Leder
Tom Christian Axelsen

Geir Mo
Frode Jahren

Rita Roaldsen
Torild Skogsholm
Hans Olav Syversen
Elsbeth Tronstad
Rannveig Arthur Utvalgssekretær

Kapittel 1

Innledning

1.1 Om utvalget

1.1.1 Oppnevning og sammensetning

Utvalg til å vurdere spørsmål knyttet til arbeidsvilkårene for regjeringsmedlemmer, statssekretærer og politiske rådgivere, ble oppnevnt ved kongelig resolusjon av 10. mai 1999.

- Leder: Trygderettens leder Ingse Stabel, Oslo
- Seksjonssjef Tom Christian Axelsen, Lørenskog
- Administrasjonssjef Torunn Laupsa, Ski
- Generalsekretær Geir Mo, Våle
- Avdelingsleder Norvald Mo, Oslo
- Spesialpedagog Rita Roaldsen (nå ordfører), Gratangen
- Direktør Torild Skogsholm, Oslo
- Informasjonssjef Elsbeth Tronstad (nå informasjonsdirektør), Bærum.

Utvalget ble sammensatt tverrpolitisk, etter forslag fra Kristelig Folkeparti, Senterpartiet, Venstre, Arbeiderpartiet, Fremskrittspartiet, Høyre og Sosialistisk Venstreparti, alle med en representant hver, samt en uavhengig leder.

Torunn Laupsa deltok på første møte 3. juni 1999, men trådte ut av utvalget da hun ble utnevnt som statssekretær i Barne- og familiedepartementet 20. august 1999. Gruppesekretær Hans Olav Syversen, Oslo, trådte inn i utvalget i stedet for Torunn Laupsa.

Norvald Mo deltok på utvalgsmøtene i perioden 3. juni 1999–23. mars 2000, men trådte ut av utvalget da han ble utnevnt som statssekretær ved Statsministerens kontor 24. mars. Kontorsjef Frode Jahren, Gran, trådte inn i utvalget i stedet for Norvald Mo.

Sekretariatsfunksjonen har vært ivaretatt av Statsministerens kontor ved utvalgssekretær Rannveig Arthur og konsulent Tone Holme. Avdelingsdirektør Jon Tingvold i Finansdepartementet har vært trukket inn i sekretariatet vedrørende skatterettslige spørsmål. Fra Arbeids- og administrasjonsdepartementet har sekretariatet trukket inn underdirektør Jan Kristensen vedrørende spørsmål om pensjon, gruppelivsforsikring og yrkesskade og underdirektør Svein-Erik Skamo vedrørende regler om dekning av utgifter til telefon for statsstillsatte.

Til kapittel 3 om rettsstilling til sammenliknbare grupper har utvalget mottatt innspill fra Astrid Risnes ved Stortingets administrasjon og Espen Gaard fra Arbeids- og administrasjonsdepartementet. I tillegg har sekretariatet søkt bistand på enkeltspørsmål fra de berørte fagdepartementene.

Til kapittel 18 om regelverk i de nordiske landene har utvalget fått skriftlig informasjon fra Statsrådets kansli i Helsingfors, Statsrådsberedningen i Stockholm og Statsministeriet i København.

1.1.2 Mandat

Utvalget fikk følgende mandat:

«1. Utvalgets mandat

Utvalget skal utrede og vurdere aktuelle spørsmål knyttet til arbeidsvilkårene for statsministeren, statsråder, statssekretærer og politiske rådgivere og komme med forslag til hvilke arbeidsvilkår politikerne bør ha på disse områdene ut fra at de ikke er ordinært statstilsatte.

Utvalget må legge til grunn det spesielle i politikernes arbeidssituasjon og på den bakgrunn vurdere når vanlige arbeidsvilkår eventuelt kan og bør gjelde, og når det er behov for egne regler. Det ses hen til så vel arbeidsvilkårene i samfunnet mer generelt, som de regler som gjelder for statens embets- og tjenestemenn.

Utvalget skal vurdere på hvilken måte forslagene til arbeidsvilkår bør reguleres. Utvalget skal i hvert enkelt tilfelle vurdere om de ulike forslagene nødvendiggjør fastsettelse av reglement, inngåelse av avtaler, endringer i lovgivning/forskrifter m.v. Utvalget skal komme med konkrete forslag til reglement, avtaler, lov eller forskrift på de aktuelle områdene.

1.1. Eksempler på aktuelle problemstillinger som utvalget skal drøfte:

Forholdet til arbeidsmiljøloven og folketrygdloven

Det bør klargjøres om – og i tilfelle i hvilken utstrekning – deler av arbeidsmiljøloven bør anvendes tilsvarende overfor politikerne, eller om politikerne eventuelt på annen måte skal gis rettigheter tilsvarende arbeidsmiljølovens bestemmelser.

Det må her legges til grunn at statssekretærer og politiske rådgivere fortsatt skal fratre, uten oppsigelse, samtidig med sin statsråd.

Hvis utvalgets arbeid avdekker uklarheter i forhold til folketrygdlovens anvendelse overfor politikerne, bør utvalget komme med forslag til hvordan dette bør løses.

Ferierettigheter

Det har vært lagt til grunn at ferieloven ikke gjelder for politikerne. Ferielovens regler har likevel vært praktisert for den politiske ledelse med de tillempninger som ellers gjelder for statens tjenestemenn, med unntak for politikere som også er valgte stortingsrepresentanter. Utvalget skal vurdere hva slags ferierettigheter politikerne bør ha.

Permisjonsrettigheter

Det bør fastsettes klare regler for politikernes rettigheter til permisjon både med og uten lønn. Dette gjelder feks spørsmål om permisjon i forbindelse med sykdom, fødselspermisjon, omsorg for syke barn og velferdspermisjoner.

Praksis i dag er at fellesbestemmelsene i «Hovedtariffavtalen i staten» (Hovedtariffavtalen) i en viss utstrekning gis tilsvarende anvendelse overfor politikerne. Det reises spørsmål om denne praksisen bør opprettholdes og hvordan en slik praksis eventuelt bør hjemles. Det må spesielt vurderes hvilke rettigheter som bør gjelde hvis en politiker er i permisjon og det skjer et regjeringsskifte, eller en statsråd går av med den følge at politikerer fratrer.

Rettigheter knyttet til legebehandling

Utvalget bør vurdere ordninger for politikere knyttet til legebehandling.

Gruppelivsforsikring og yrkesskadeerstatning

Utvalget bør gjennomgå dagens regler og praksis ved utbetaling av gruppelivsforsikring og yrkesskadeerstatning og vurdere om eksisterende regelverk omfatter politikerne og om det er behov for endringer.

Pensjonsrettigheter

Utvalget bør gjennomgå dagens pensjonsrettigheter og vurdere om det er behov for endringer.

Bolig, diett og hjemreiseordning

Utvalget bør gjennomgå dagens regelverk knyttet til bolig, diett og hjemreise og vurdere om det er behov for endringer.

Dekning av utgifter til telefon, tekniske hjelpemidler (f.eks tilknyttet hjemmekontor) og sosiale ytelser

Utvalget bør vurdere om dagens ordning med dekning av utgifter er tilfredsstillende eller om det bør gjelde andre regler.

Utvalget bør for øvrig gjennomgå regler og administrative avgjørelser omhandlet i «Håndbok for regjeringens medlemmer» utgitt av Statsministerens kontor.

Dekning av utgifter til barnetilsyn

Utvalget bør vurdere om – og i tilfelle i hvilken utstrekning – det er behov for spesielle regler om dekning av utgifter til barnetilsyn, sett i lys av politikernes arbeidssituasjon.

Gaver og honorarer

Utvalget bør gjennomgå regler for mottakelse av gaver og honorarer og vurdere om det er behov for endringer eller om reglene fungerer tilfredsstillende.

Skattemessige forhold

Utvalget bør i sin vurdering også se hen til de skattemessige konsekvenser av sine forslag og om nødvendig komme med forslag til endringer.

1.2. Avgrensning av utvalgets arbeid

Utvalgets arbeid skal ikke omfatte rene lønsspørsmål, men rett til å beholde lønn under ulike permisjoner bør utredes nærmere.

2. Frist for avslutning av utvalgsarbeidet

Utvalget avgir sin innstilling innen 1. mai 2000.

Utvalgets vurderinger og forslag skal fremlegges i en NOU.»

1.1.3 Utvalgets oppfatning av mandatet

Utvalget har oppfattet det slik at det skal beregne de administrative og økonomiske konsekvensene av sine forslag. Dette fremgår ikke eksplisitt av utvalgets mandat, men er klart forutsatt ved nedsettelsen av utvalget.

Utvalget har oppfattet det slik at det ikke skal behandle rent konstitusjonelle spørsmål, men vil peke på disse i den grad det oppstår grensespørsmål i tilknytning til utvalgsarbeidet, således spørsmål om valgbarhet til Stortinget.

Utvalget har oppfattet mandatets unntak fra rene lønsspørsmål til også å omfatte reglene om etterlønn som fastsettes av Stortinget. Reglene har imidlertid indirekte en viss betydning for de spørsmål utvalget skal behandle, og er derfor i noen grad omtalt.

1.1.4 Arbeidet i utvalget

Utvalget hadde første møtet 3. juni 1999 og siste møtet 27. april 2000. Det ble i alt avholdt ni møter. I tillegg hadde utvalget et seminar fra 6.–7. april 2000.

1.2 Sammendrag

Utvalget har i henhold til mandatet forholdt seg til samtlige regjeringspolitikere, altså regjeringsmedlemmer, statssekretærer og politiske rådgivere. Når utvalget i innstillingen bruker uttrykket politikere uten nærmere kvalifikasjon, er det hele denne personkretsen det siktes til. Det blir også på de aller fleste punkter foreslått like regler for hele politikergruppen. Bare på ett punkt (dekning av utgifter til barnetilsyn på tjenestereise – punkt 9.2. – foreslås en ordning som begrenser seg til statsråder eller statssekretærer som reiser i statsrådets sted.)

Innstillingen gir i *kapittel 2* en oversikt over gjeldende rett på de ulike punkter som omfattes av mandatet. Innledningsvis gis en oversikt over de rettsregler som spesielt gjelder politikerne, herunder Grunnlovens bestemmelser. Det gis videre en statistisk oversikt over kjønns- og alderssammensetning i henholdsvis regjeringen Stoltenberg og regjeringen Bondevik. Det gis ellers en oversikt over en rekke generelle lover. Spesielt fremheves at arbeidsmiljøloven, ferieloven, tjenstemannsloven og avtaleverket i staten ikke får anvendelse for politikerne. I praksis gis bestemmelsene for statstilsatte tilsvarende anvendelse så langt de passer. Utvalget presiserer at det ikke har oppfattet som en del av sitt mandat å drøfte spørsmålet om begrensninger i adgangen til å gå fra stillinger i embetsverket til politikerstillinger, og eventuell karantenetid ved tilbaketreden.

I *kapittel 3* gis en oversikt over rettstillingen til sammenliknbare grupper. Utvalget har her valgt å sammenlikne med statstilsatte, kommunale og fylkeskommunale arbeidstakere, stortingsrepresentanter og folkevalgte i kommuner og fylkeskommuner. For statstilsatte del presiseres at de, i tillegg til å være vernet av arbeidsmiljølovens regler, har et særlig sterkt stillingsvern i henhold til tjenstemannsloven. For øvrig viser fremstillingen at storting-

srepresentanter har et regelverk som på de fleste punkter gir dem tilsvarende rettigheter som de tilsatte på Stortinget, altså statstilsatte. Tilsvarende er reglene for kommunale og fylkeskommunale politikere, som arbeider mer enn halv tid, svært nær opp til hva som gjelder kommunetilsatte.

Kapittel 4 gir en oversikt over utvalgets syn på en del hovedspørsmål, spesielt med hensyn til hvilke grupper det er naturlig å sammenlikne politikerne med. Drøftelsene i dette kapittelet danner bakgrunnen for de konkrete forslagene utvalget fremmer i de senere kapitlene. Utvalget påpeker innledningsvis at det som først og fremst særkjenner regjeringspolitikerne i forhold til andre grupper, er deres totale mangel på stillingsvern. Det at de kan risikere å måtte gå på dagen, særkjenner dem ikke bare i forhold til arbeidstakergruppene, men også i forhold til stortingsrepresentanter og de fleste kommune- og fylkespolitikere som er valgt for en periode på fire år. Utvalget peker på at det blant annet av disse grunner ikke er aktuelt å gi politikere permisjonsrettigheter i formell og absolutt forstand. Utvalget peker ellers på at den mest naturlige gruppe å sammenlikne med, er de statstilsatte og, i hvert fall i økonomisk sammenheng, med de fast tilsatte. Utvalget peker videre på at politikerne ikke har regulert arbeidstid, og utvalget vil heller ikke foreslå en slik regulering. Det pekes likevel på at forholdene i departementene bør legges til rette for å kunne vareta familieforpliktelser.

Kapittel 5 drøfter politikernes forhold til arbeidsmiljøloven. Det konkluderes med at de ikke er omfattet av loven i dag. Utvalget mener dette også gjelder de politiske rådgiverne, og har for ordens skyld fått dette avklart ved en uttalelse fra Kommunal- og regionaldepartementet. Utvalget har likevel drøftet om loven helt eller delvis bør få anvendelse og har gått gjennom de enkelte bestemmelsene i loven med dette for øye. Konklusjonen er at det ikke på noe punkt vil være praktisk eller hensiktsmessig.

I kapittel 6 gjennomgår utvalget politikernes forhold til folketrygdloven. Utvalget viser til at politikerne på linje med andre er medlemmer av folketrygden, og at de går inn under de bestemmelser som gjelder arbeidstakere. Dette fordi folketrygdloven har et noe mer omfattende arbeidstakerbegrep enn f.eks. arbeidsmiljøloven, og tolkningen er også forankret i praksis. Det vil si at politikerne har rett til sykepenger, fødselspenger og dagpenger ved arbeidsløshet, og at de også er yrkesskadedekket. De antas for øvrig også å omfattes av yrkesskadeforsikringsloven. Det foreslås derfor ingen loendringer på dette området.

Kapittel 7 tar opp spørsmålet om permisjon for arbeidstakere for å tiltre stillinger i departementenes politiske ledelse. En slik rettighet eksisterer ikke i dag. Derimot er det praksis for at den kongelige resolusjon som utnevner statsråder og statssekretærer til en ny regjering, samtidig gir dem som har statsstillinger på forhånd, permisjon fra sine stillinger så lenge de innehar politikerstillingen. Tilsvarende gjøres ikke konsekvent ved nyutnevninger og utskiftninger. Det er videre praksis for at politiske rådgivere som er statstilsatte, får permisjon.

Utvalget foreslår at gjeldende praksis videreføres, for statsråders og statssekretærers del også slik at det gjelder ved nyutnevnelser og endringer. Utvalget foreslår at staten v/Arbeids- og administrasjonsdepartementet som arbeidsgiver tar inn en anbefaling i Statens personalhåndbok om at tjeneste-

menn som går over i stillinger som politiske rådgivere bør innvilges permisjon. Dette utelukker ikke i noe tilfelle at det, utfra en politisk vurdering, anses uforenlig med politikerstillingen at vedkommende har permisjon.

Utvalget drøfter om det bør gis en bestemmelse, fortrinnsvis i arbeidsmiljøloven, om rett til permisjon for alle arbeidstakere for å være politiker. Det vises til at det ellers er en forskjellsbehandling mellom statstilsatte og andre, som også kan bidra til en skjev rekruttering. Det pekes videre på at det nå, gjennom en endring i kommuneloven § 40, er innført en rett for alle arbeidstakere til permisjon for å være heltids kommunepolitikere. Utvalget vil likevel ikke foreslå en slik ordning, som ligger utenfor utvalgets mandat, og i tilfelle måtte grundig konsekvensutredes. Det anbefaler imidlertid at spørsmålet blir vurdert i forbindelse med arbeidet med ny arbeidsmiljølov.

I *kapittel 8* drøfter utvalget politikernes rettigheter til fravær og permisjon, blant annet ved sykdom. Gjeldende praksis er at politikerne gis sykepermisjon med full lønn, men samtidig slik at det hender de må fratre under sykdommen eller på grunn av den. Det har også vært en viss praksis for å gi fødselspermisjoner, men for statsråders del bare for en kortere periode (tre–fem måneder). Utvalget peker innledningsvis på at permisjon i betydningen ubetinget rett til fravær av en viss lengde, med tilsvarende ubetinget rett til å få stillingen tilbake etter endt fravær, slik vanlige arbeidstakere har, ikke er aktuelt for politikerne. De må være forberedt på å gå av når som helst, og også på at et langvarig fravær fører til et politisk ønske om utskifting. Utvalget peker på at problemet ville vært mindre hvis det ble tatt inn vikarer utenfra, også i regjeringen, noe det konstitusjonelt ikke er noe i veien for.

Utvalget foreslår at det gis full lønn under sykdom i maksimalt samme periode som for statstilsatte, altså 49 uker og 5 kalenderdager. Hvis politikeren går av i sykdomsperioden, uansett av hvilken grunn, foreslår utvalget at retten til lønn opphører. Dette er i samsvar med praksis i dag.

Utvalget foreslår videre at det kan gis fødselspermisjon med full lønn i maksimalt samme periode som for statstilsatte, altså 42 uker med full lønn eller 52 uker med 80 % lønn. Permisjonstidens lengde må fastsettes konkret i hvert enkelt tilfelle. En politiker som har påbegynt fødselspermisjon og som må fratre i permisjonstiden vil likevel kunne få full lønn inntil 42 uker eller 80 % lønn i 52 uker avhengig av valgt dekningsgrad. Det samme gjelder en politiker som selv velger å fratre i perioden. Dette er nytt, og vil etter utvalgets oppfatning ivareta avveiningen mellom trygghet for den enkelte og kontinuitet i den politiske ledelse. Tilsvarende regler foreslås ved adopsjonspermisjon og ved påbegynt fedrepermisjon. Det foreslås videre mulighet for permisjon for syke barn, velferdspermisjon, ammefri og permisjon for militærtjeneste.

Det foreslås ingen regler om ulønnet permisjon for politikere, da så lange fravær som dette ikke anses aktuelt for denne gruppen.

Kapittel 9 tar opp spørsmålet om dekning av utgifter til barnetilsyn. Det er ingen spesielle ordninger for politikerne på dette området i dag. Utvalget slår innledningsvis fast at utgifter til barnetilsyn i utgangspunktet er utgifter alle foreldre har, og som de må forventes å dekke selv av sin inntekt. Utgiftsdekning kan derfor bare være aktuelt ved utgifter som har spesiell og nær sammenheng med politikerrollen. Utvalget foreslår ut fra dette at statsråder og statssekretærer, som er pålagt å opptre i statsrådets sted, får dekket utgifter

til å ha med barn og barnepasser på nødvendige tjenestereiser i barnets første leveår. Andre utgifter til barnepass foreslås ikke dekket. Det foreslås heller ingen endringer i skattereglene på dette området. Utvalget drøfter ellers om Statsministerens kontor kunne inngå avtale med en barnevakttjeneste for å formidle barnevakt for politikerne. Ettersom det ikke finnes noe slikt aktuelt tilbud i øyeblikket, foreslås ikke dette. Utvalget drøfter også om det bør samarbeides med en barnehagetjeneste for å skaffe politikerne barnehageplass slik Stortinget gjør. Utvalget fremmer ikke noe forslag her.

Kapittel 10 tar opp politikernes ferierettigheter. Ferieloven gjelder ikke for politikerne. For de politiske rådgiverne har utvalget fått dette uttrykkelig avklart gjennom en uttalelse fra Kommunal- og regionaldepartementet. Hele politikergruppen har likevel i praksis avvirket ferie med lønn. Statsrådene ved at de får utbetalt en lik årsgodtgjørelse for alle årets måneder, de øvrige ved at ferieloven har vært anvendt tilsvarende. Utvalget vil ikke fremme forslag om at ferieloven skal gjelde, og foreslår heller ingen absolutt rett med tilsvarende plikt til ferieavvikling for politikerne. Utvalget foreslår i stedet at hele den politiske ledelse får utbetalt årsgodtgjørelse med 1/12 hver måned, og at det normalt gis adgang til å avvikle det antall dager som følger av ferieloven, eventuelt av den tariffbestemte ordningen for statstilsatte.

I *kapittel 11* tar utvalget opp politikernes rettigheter knyttet til legebehandling. Det er i dag ingen spesielle ordninger for denne gruppen. Utvalget foreslår, blant annet med utgangspunkt i den foreslåtte fastlegeordningen, at det inngås avtale med et legesenter som kan tilby politikerne rask tilgang på alminnelige legetjenester. Dette skal kun være et tilbud, og den politiske ledelse skal selv betale for tjenesten.

Kapittel 12 behandler gruppelivsforsikring og yrkesskadeerstatning. Utvalget foreslår her at politikerne også får rett til gruppelivsforsikring og yrkesskadeerstatning tilsvarende den avtalefestede ordning de statstilsatte har. Dette vil i noen tilfelle gi høyere ytelser enn etter yrkesskadeforsikringsloven, noe utvalget ikke finner urimelig.

I *kapittel 13* behandles pensjonsrettigheter. Kapittelet gir en grundig gjennomgang av folketrygdens pensjonssystem, som politikerne allerede er omfattet av, av pensjonsordningen for regjeringsmedlemmer, samt lov om Statens Pensjonskasse, som også omfatter statssekretærer og politiske rådgivere. Det gjøres rede for samordningsreglene og for overføringsordningen, og det slås fast at ordningen med avtalefestet pensjon, AFP, ikke gjelder for politikere. Det gjelder heller ikke noen egen førtidspensjonsordning for denne gruppen. Utvalget foreslår ingen endringer på dette området. I de tilfelle det skulle oppstå uheldige situasjoner vises det til muligheten til å søke pensjon fra statskassen med hjemmel i Grunnloven § 22.

Kapittel 14 behandler reglene for bolig, diett og hjemreiseordning. Utvalget gjennomgår gjeldende regelverk og gir også en kort oversikt over det som gjelder for stortingsrepresentanter. Utvalget foreslår ingen endringer på dette området, noe som blant annet innebærer at det ikke foreslås en ordning med besøksreiser for pårørende tilsvarende den stortingsrepresentanter har.

I *kapittel 15* behandles dekning av utgifter på tjenestereiser. Det vises til at det i praksis er reglene for statstilsatte som er gjort gjeldende her. Denne praksis foreslås videreført og uttrykkelig reglementsfastet. Det foreslås at

politikerne også omfattes av den forsikringsordning som følger av regulative. Det foreslås ingen rett til frikort og rekvisisjonsadgang på transportmidler tilsvarende den stortingsrepresentanter har.

I *kapittel 16* behandles utgifter til tekniske hjelpemidler (f.eks. hjemmekontor), telefon og sosiale ytelser. Det eksisterer ikke egne regler for politikerne og man har i praksis fulgt bestemmelsen for statstilsatte. Med hensyn til telefonutgifter, viser utvalget til at gjeldende regler dekker utgifter til boligtelefon med avgifter, abonnementsavgift tilsvarende Telenors Basisabonnement og samtaler for inntil kr 300 pr. kvartal. Mobiltelefon kan dekkes i stedet for boligtelefon etter de samme regler. Utvalget er klar over at politikerne reelle tjenestlige behov for fri telefon kan overstige dette, men foreslår ingen endring i reglene. En høyere utgiftsdekning ville for øvrig utløst skatteplikt, idet Skattedirektoratet har lagt seg på samme grense som statens regler. Utvalget foreslår imidlertid at samtlige politikere i tillegg utstyres med mobiltelefon, som eies av staten, og som skal brukes til tjenestesamtaler. For øvrig foreslår utvalget at politikerne utstyres med telefaks, internettilknytning mv etter behov.

Det foreslås ingen endringer i gjeldende regler for sosiale ytelser, herunder utgifter til klær og representasjon. Utvalget fremmer forslag om at gjeldende regler for erstatning ved tap av private eiendeler for statstilsatte, utvides til også å gjelde politikerne.

Kapittel 17 omhandler gaver og honorarer. Det vises til at tjenestemannsloven § 20 som setter forbud mot å motta gaver som er egnet til, eller ment å være egnet til, å påvirke tjenstlige handlinger, ikke gjelder for politikerne. Visse tilsvarende retningslinjer er likevel gitt. Utvalget foreslår at gjeldende praksis videreføres, likevel slik at tjenestemannsloven § 20 gjøres uttrykkelig gjeldende også for politikerne, ved at en tilsvarende bestemmelse tas inn i det reglement som skal gjelde for dem.

I *kapittel 18* gis en oversikt over regelverket i Danmark, Sverige og Finland. Det fremgår at politikerne i disse landene stort sett følger bestemmelsene for statstilsatte.

Kapittel 19 inneholder utvalgets forslag til endring i forskrift til tjenestemannsloven, som regulerer rettsstillingen til vikarer for politiske rådgivere, en gruppe som ikke er omhandlet i dag.

I *kapittel 20* gis en oversikt over de økonomiske og administrative konsekvenser utvalgets forslag antas å medføre.

Kapittel 21 inneholder utvalgets forslag til reglement for departementenes politiske ledelse.

Kapittel 2

Oversikt over gjeldende rett

2.1 Innledning

Utvalget skal vurdere spørsmål knyttet til arbeidsvilkårene for statsminister, statsråder, statssekretærer og politiske rådgivere. Problemstillingene i forhold til lov- og avtaleverk vil likevel kunne variere innbyrdes for politikerne i departementets politiske ledelse.

I det følgende gis en kort oversikt over forholdet til gjeldende lov- og avtaleverk, samtidig som det pekes på enkelte problemstillinger utvalget bør se nærmere på.

2.1.1 Kort om regjeringsmedlemmenes stilling

Kongen i statsråd utnevner en ny regjering.

Det vil si at Kongen sammen med den sittende regjering, utnevner en ny regjering. Kongen innvilger ikke en regjerings avskjedssøknad før en ny regjering samtidig kan utnevnes.

Det vises til Grunnloven § 12 hvor det fremgår at Kongen selv velger et råd av norske stemmeberettigede borgere som skal bestå av en statsminister og i det minste syv andre medlemmer. I dag består regjeringen av 19 medlemmer.

Kongen fordeler departementene mellom statsrådene etter forslag fra statsministeren. Det vises til Grunnloven § 12 tredje ledd, hvor det står at Kongen fordeler forretningene mellom regjeringens medlemmer.

Av regjeringsinstruksen – instruks av 23. mars 1909 – § 1 nr. 2 fremgår det at enhver statsråd som regel er sjef for et departement.

I utgangspunktet ligger alle fullmakter i et departement hos statsråden. Statsråden kan imidlertid delegerer sin myndighet til andre i departementet.

Alle regjeringsmedlemmene skal, så fremt de ikke har lovlig forfall, møte i statsråd. Kongen i statsråd er for øvrig ikke vedtaksdyktig hvis ikke halvparten av regjeringens medlemmer er tilstede, jf. Grunnloven § 27 første ledd.

Av § 27 andre ledd fremgår det at bare statsråder som er medlemmer i statskirken deltar i behandling av saker som gjelder statskirken. Av Grunnloven § 12 andre ledd fremgår det at over halvparten av statsrådene må bekjenne seg til statens offentlige religion.

Regjeringsmedlemmene innehar embetsstillinger og kan etter Grunnloven § 22 avskjediges eller selv søke om avskjed i nåde. De er valgbare til Stortinget, men kan ikke møte der så lenge de sitter i regjeringen, jf. Grunnloven § 62.

For øvrig vises til «Instruks for Regjeringen av 23. mars 1909».

Regjeringsmedlemmene får utbetalt en godtgjørelse for sine politiske verv. Statsministerens årsgodtgjørelse er for tiden på kr 765.000,-. De øvrige regjeringsmedlemmene har for tiden en årsgodtgjørelse på kr 625.000,-. Den årlige godtgjørelsen fastsettes av Stortingets lønnskommisjon med Stortingets samtykke. Se for øvrig pkt 2.15.

Statsministerens kontor ivaretar arbeidsgiverfunksjoner overfor statsrådene.

Statsministerens kontor utbetaler blant annet lønn. Det foreligger imidlertid ikke et tilsettingsforhold. Avhengig av den politiske situasjonen må en politiker være forberedt på å måtte gå på dagen.

Ved fratredelse kan det tilstås inntil tre måneder med etterlønn.

2.1.2 Kort om statssekretærenes stilling

Statssekretærens stilling er fra 1976 regulert i Grunnloven § 14.

Grunnloven bestemmer at statssekretæren skal bistå statsrådets medlemmer under utførelse av deres forretninger utenfor statsrådet.

Statssekretærer utnevnes i statsråd og kan etter Grunnloven § 22 avskjediges eller selv søke om avskjed i nåde. Statssekretærene er valgbare til Stortinget, men kan på samme måte som statsrådene ikke møte på Stortinget så lenge de innehar sine embeter, jf. Grunnloven § 62.

Både ved regjeringsskifter og ved enkeltstående skifter i statssekretærembeter, fremmes resolusjonen av Statsministerens kontor. Statsministerens kontor ivaretar arbeidsgiverfunksjonen overfor statssekretærene.

I reglement for departementenes organisasjon og saksbehandling (kongelig resolusjon 23. januar 1981) er det i § 3 bestemt følgende om statssekretærenes arbeids- og myndighetsområde:

«Statssekretæren er direkte underlagt departementssjefen (statsråden) og skal ha som oppgave å bistå denne med departementets ledelse.

Statssekretæren handler på vegne av departementssjefen i den utstrekning denne bestemmer. Statssekretæren fratrer senest sammen med departementssjefen.»

Bestemmelsen må forstås slik at statssekretæren kan delegeres alle de fullmakter som statsråden har som departementssjef. Statssekretæren kan ikke møte i Stortinget og delta i forhandlingene der, jf. Grunnloven § 74.

Statssekretærene får pr i dag utbetalt lønn tilsvarende ltr 66 (p.t. kr 438.500,-) i statens lønnsregulativ. Godtgjørelsen fastsettes av Statsministerens kontor.

Ved fratredelse kan det tilstås inntil tre måneder med etterlønn.

2.1.3 Kort om politiske rådgivere

Politisk rådgiver er en felles tittel for statsrådenes tidligere personlige sekretærer og personlige rådgivere. Endringen ble gjennomført fra 1. juli 1992.

Politiske rådgivere er ikke omhandlet i Grunnloven, og stillingene er ikke embeter.

I forhold til Grunnloven § 62 om valgbarhet til Stortinget anses de som andre departementstilsatte, og kan derfor ikke innvelges dit så lenge de innehar sin stilling.

I reglement for departementenes organisasjon og saksbehandling (kongelig resolusjon 23. januar 1981) § 5 er det bestemt følgende:

«Statsrådenes personlige sekretær sorterer direkte under departementssjefen og skal være til disposisjon for denne personlig og utføre de oppgaver statsråden pålegger vedkommende. Den personlige sekretær fratrer senest sammen med departementssjefen.»

Det har vært lagt til grunn at de politiske rådgiverne ikke har selvstendig fullmakt til å handle på vegne av departementet eller å instruere embetsverket, og at slik fullmakt må gis i det konkrete tilfellet.

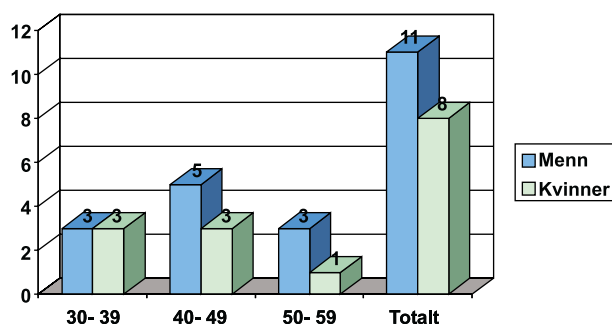
Politiske rådgivere utnevnes ikke i statsråd, men tilsettes av Statsministerens kontor etter en politisk klarering. Statsministerens kontor ivaretar arbeidsgiverfunksjonene overfor de politiske rådgiverne.

Politiske rådgivere får lønn tilsvarende et lønnstrinn i statens lønnsregulativ, for tiden i lønnsspennet fra ltr. 47 til ltr. 57 (p.t. kr 309.100,- – kr 370.000,-). Konkret innplassering bestemmes av Statsministerens kontor, se pkt 2.15.

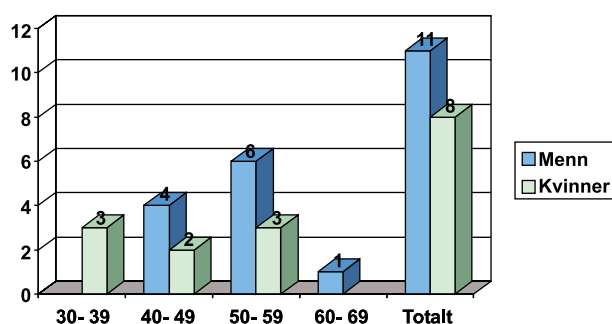
Ved tiltredelse tales det om tilsetting av en politisk rådgiver. Det foreligger imidlertid ikke et vanlig tilsettingsforhold. En politisk rådgiver må være forberedt på å måtte gå på dagen og det gis ikke oppsigelsesvarsel eller oppsigelsestid. Ved fratrede kan det imidlertid tilstås inntil tre måneder med etterlønn.

2.1.4 Oversikt over kjønn og alder

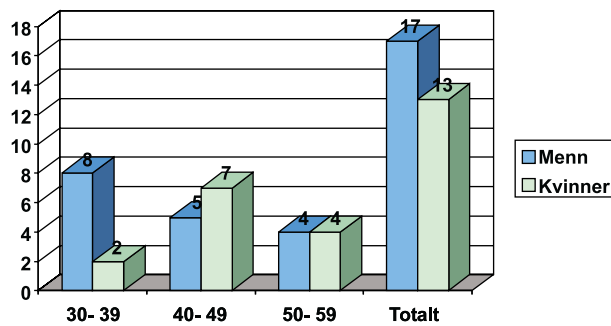
Utvalget gir i de følgende tabeller en oversikt over politikergruppene fordelt på kjønn og alder i henholdsvis regjeringen Stoltenberg pr. april 2000 og regjeringen Bondevik pr. mars 2000. (Se figur 2.1–2.8)

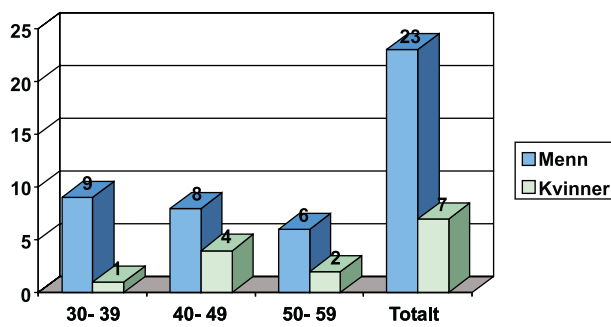
Figur 2.1 Statsråder regjeringen Stoltenberg – kjønn og alder

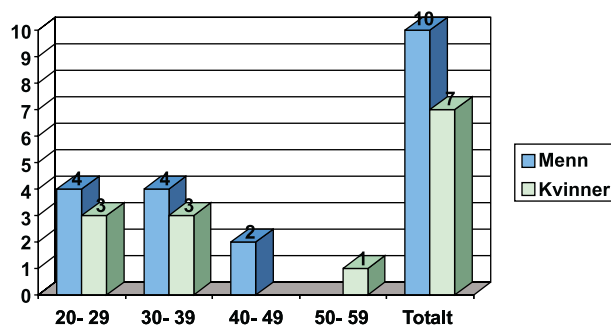
Figur 2.2 Statsråder regjeringen Bondevik – kjønn og alder

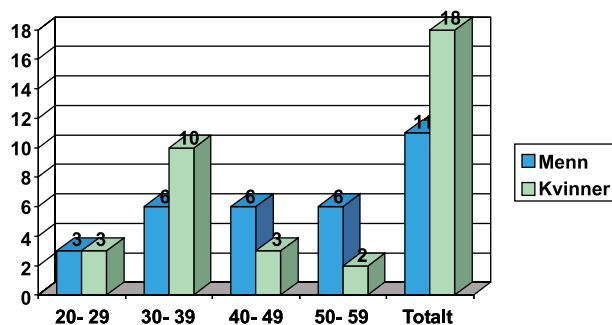
Figur 2.3 Statssekretærer regjeringen Stoltenberg – kjønn og alder

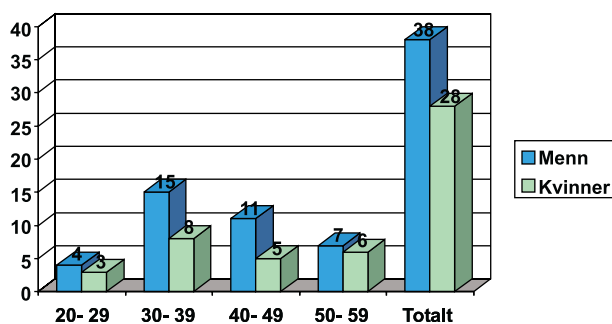
Figur 2.4 Statssekretærer regjeringen Bondevik – kjønn og alder

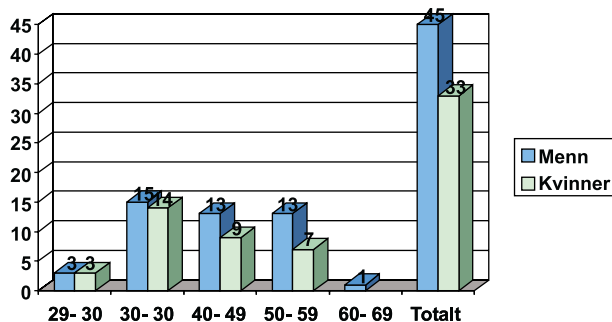
Figur 2.5 Politiske rådgivere regjeringen Stoltenberg – kjønn og alder

Figur 2.6 Politiske rådgivere regjeringen Bondevik – kjønn og alder

Figur 2.7 Politiske ledelse regjeringen Stoltenberg – kjønn og alder

Figur 2.8 Politiske ledelse regjeringen Bondevik – kjønn og alder

2.2 Forholdet til tjenestemannsloven og avtaleverket i staten

Det følger av tjenestemannsloven § 1 med forskrifter at statsråder, statssekretærer og politiske rådgivere er unntatt fra loven.

Det vises til tjenestemannsloven § 1 nr. 1 hvor det står at: «Loven gjelder ikke for statsråder og statssekretærer.» I henhold til forskriftene (hjemlet i

tjenestemannsloven § 1 nr. 3) § 1 nr. 1 S er også politiske rådgivere unntatt fra loven.

Forholdet til tjenestetvistloven, Hovedtariffavtalen i staten, Hovedavtalen i staten

Politikerne omfattes ikke av tjenestetvistloven. Det vises til lovens § 1, hvor det fremgår at loven omfatter «enhver arbeidstaker som er fast eller midlertidig tilsatt i organisert statsstilling (regulativlønnet).»

Politikerne er ikke tilsatt i stillingskode i en organisert statsstilling innenfor det statlige tariffområdet, og vil derfor falle utenfor tjenestetvistloven. Det er kun ved lønnsfastsettelsen for politiske rådgivere og statssekretærer at det henvises til et lønnstrinn innenfor statens hovedtariffavtale.

Politikerne er verken omfattet av Hovedtariffavtalen i staten eller Hovedavtalen i staten, da det er en forutsetning for å være omfattet av disse avtalene at tilsettingsforholdet er omfattet av tjenestetvistloven.

Fellesbestemmelsene i Hovedtariffavtalen i staten er imidlertid i praksis lagt til grunn med visse tillempninger. Det kan derfor spørres om det for politikerne, i den tiden de innehar sine politiske verv, bør fastsettes regler i tråd med det som gjelder for tjenestemenn omfattet av Hovedtariffavtalen i staten.

Det vises ellers til drøftelsen i kapittel 4 nedenfor.

2.3 Forholdet til arbeidsmiljøloven

I mandatet bes utvalget klargjøre om – og i tilfelle i hvilken utstrekning – deler av arbeidsmiljøloven bør anvendes overfor politikerne, eller om politikerne eventuelt på annen måte skal gis rettigheter tilsvarende arbeidsmiljølovens bestemmelser. Det presiseres at statssekretærer og politiske rådgivere fortsatt skal fratre, uten oppsigelse, samtidig med sin statsråd.

Arbeidsmiljøloven gjelder i henhold til § 1 for «arbeidstakere», definert i § 3 som «enhver som utfører arbeid i en annens tjeneste».

For statssekretærer og statsråder er det nedfelt spesielle bestemmelser i Grunnloven. Det er derfor nokså klart at de ikke omfattes av arbeidsmiljøloven.

Politiske rådgivere er ikke omhandlet i Grunnloven, og stillingene er ikke embeter. Det er derfor mer uklart om politiske rådgivere kan anses som arbeidstakere i arbeidsmiljølovens forstand. Utvalget har tatt dette spørsmålet opp med Kommunal- og regionaldepartementet.

Utvalget har uansett vurdert om politikerne på enkelte punkter bør ha rettigheter tilsvarende arbeidsmiljølovens bestemmelser og hvor disse rettighetene i så fall skal forankres.

Det vises ellers til drøftelsen i kapittel 5 nedenfor.

2.4 Folketrygdlovens anvendelse

Hvis utvalgets arbeid avdekker uklarheter i forhold til folketrygdlovens anvendelse overfor politikerne, bør det i følge mandatet komme med forslag til hvordan dette bør løses.

Folketrygdloven kapittel 2 regulerer vilkår for medlemskap i folketrygden. Det vises til lovens § 2–1 hvor det står at «Personer som er bosatt i Norge, er pliktige medlemmer i trygden.»

Politikerne vil derfor i praksis oppfylle grunnvilkårene for å være omfattet av folketrygdlovens bestemmelser.

I forhold til de ulike kapitler og bestemmelser i folketrygdloven stilles det visse tilleggsvilkår, for eksempel kravet om å regnes som «arbeidstaker», jf. kapittel 13 om yrkesskadedekning og kapittel 8 om sykepenges. Betydningen av dette i forhold til politikerne drøftes i kapittel 6 nedenfor.

2.5 Forholdet til ferieloven

Av ferieloven § 2 fremgår det at «Enhver som utfører arbeid i en annens tjeneste (arbeidstaker) har rett til ferie etter denne lov.»

Det har vært lagt til grunn at ferieloven ikke gjelder for politikerne.

Ferielovens regler har likevel vært praktisert for den politiske ledelse med de tillemplinger som ellers gjelder for statens tjenestemenn, med unntak for politikere som også er valgte stortingsrepresentanter.

Utvalget skal i følge sitt mandat vurdere hva slags ferierettigheter politikerne bør ha, og det bør vurderes om slike rettigheter skal forankres i ferieloven. Det vises til drøftelsen nedenfor i kapittel 10.

2.6 Permisjon for å tiltre som politiker

Det er i dag ingen regler som gir arbeidstakere som tiltre i departementenes politiske ledelse rett til permisjon. Praksis har vært at det gis permisjon fra statlige stillinger.

Utvalget har vurdert om departementenes politiske ledelse bør ha rettskrav på permisjon fra sin stilling for å tiltre som politikere. Det vises til drøftelsen i kapittel 7, jf. også 2.16 nedenfor.

2.7 Fravær ved sykdom og permisjon

Det bør i følge utvalgets mandat fastsettes klare regler for politikeres rettigheter til permisjon både med og uten lønn. Dette gjelder f. eks. spørsmål om permisjon i forbindelse med sykdom, fødselspermisjon, omsorg for syke barn og velferdspermisjoner.

Som nevnt under pkt. 2.2 er departementenes politiske ledelse ikke omfattet av Hovedtariffavtalen i staten. Retten til lønn under sykdom, fødselspermisjon og omsorg for syke barn reguleres i utgangspunktet av folketrygdloven.

Vilkårene for rett til ytelser etter folketrygdloven og Hovedtariffavtalen er som hovedregel tilsvarende. På enkelte punkter er imidlertid vilkårene noe forskjellige. Dette gjelder blant annet retten til å gå over fra en lønnet permisjon til en annen og fars rett til å dele den lønnede permisjonstiden med mor.

Ved utmåling av sykepenges og fødselspenges etter folketrygdloven er det en øvre inntektsgrense på 6 G (1 G = folketrygdens grunnbeløp, pr. 1. mai 1999 kr 46.950,–) for medregning av, inntekt i beregningsgrunnlaget for

sykepenger, jf. folketrygdloven § 8–10, annet ledd og fødselspenger, jf. folketrygdloven § 14–5 nr. 1 i.f.

Etter Hovedtariffavtalen i staten, Fellesbestemmelsene, er det ingen øvre inntektsgrense, og full lønn inngår i beregningsgrunnlaget. Det vises til Fellesbestemmelsene § 18 «sykepermisjoner», Fellesbestemmelsene § 19 «Fødsels- og adopsjonspenger mv.» jf. Fellesbestemmelsene § 11 «Lønn under sykdom, fødsel, adopsjon, yrkesskade og velferdspermisjon». Det har derfor økonomiske konsekvenser å gå over fra Hovedtariffavtalens bestemmelser til folketrygdlovens utmålingsregler.

Praksis i dag er at fellesbestemmelsene i «Hovedtariffavtalen i staten» (Hovedtariffavtalen) i en viss utstrekning gis tilsvarende anvendelse overfor politikerne. I utvalgets mandat reises spørsmål om denne praksisen bør opprettholdes, og hvordan en slik praksis eventuelt bør hjemles. Utvalget må i følge mandatet spesielt vurdere hvilke rettigheter som bør gjelde hvis en politiker er i permisjon og det skjer et regjeringsskifte, eller en statsråd går av med den følge at politikeren fratrer.

Retten til fri fra arbeidet reguleres av arbeidsmiljøloven (dette gjelder også arbeidstakere i staten som omfattes av Hovedtariffavtalen). Det samme gjelder oppsigelsesvern ved sykdom, fødselspermisjon m.v. Som nevnt under pkt. 1. 3 er politikerne neppe omfattet av arbeidsmiljøloven, med et mulig unntak for politiske rådgivere. Hjemmelsgrunnlaget for eventuell rett til ulike permisjoner må vurderes av utvalget.

2.8 Rettigheter knyttet til legebehandling

Utvalget bør i følge mandatet vurdere ordninger for politikere knyttet til legebehandling. Det er i dag ingen avtaler om dette.

2.9 Gruppelivsforsikring og yrkesskadeerstatning

Utvalget bør i følge mandatet gjennomgå dagens regler og praksis ved utbetaling av gruppelivsforsikring og yrkesskadeerstatning og vurdere om eksisterende regelverk omfatter politikerne og om det er behov for endringer.

Spørsmålet om folketrygdlovens kapittel om yrkesskadeerstatning kap. 13 kommer til anvendelse er tatt opp med Sosial- og helsedepartementet, som bekrefter at loven vil kunne få anvendelse.

Mer tvilsomt har det vært om den spesielle ordningen med yrkesskadeerstatning etter lov av 16. juni 1989 nr. 65 om yrkesskadeerstatning, får anvendelse. Loven gir arbeidsgivere plikt til å delta i en forsikringsordning med sikte på å gi arbeidstakere full erstatningsmessig dekning ved skade eller sykdom de påføres i arbeid på arbeidsstedet i arbeidstiden. Justis- og politidepartementet har i brev til Statsministerens kontor av 27. mai 1999 lagt til grunn at statsråder, statssekretærer og politiske rådgivere må anses å gjøre arbeid i statens tjeneste, og dermed er omfattet av loven etter definisjonen i § 2 bokstav b. Det ble uttrykt en viss tvil, for så vidt gjelder statsrådene, i og med at deres handlinger i noen grad må ses som statens egne handlinger og dermed kan utløse organansvar (ikke arbeidsgiveransvar for arbeidstakere) etter skade-

serstatningsloven. Utvalget finner likevel å kunne legge til grunn som uproblematisk at alle politikerne er dekket etter loven.

Utvalget bør likevel vurdere om det er grunnlag for en klarere lovfesting av rettigheter knyttet til yrkesskadeerstatning for politikerne.

I tillegg til lovfestede rettigheter til yrkesskadeerstatning har tilsatte i staten tariffestede rettigheter knyttet til yrkesskadeerstatning og gruppelivsforsikring. Disse rettighetene omfatter ikke departementenes politiske ledelse.

Det er eksempler på at etterlatte har fått utbetalt gruppelivsforsikring i samsvar med gruppelivsforsikringen som gjelder for tilsatte i staten, jf. Hovedtariffavtalen i staten, Fellesbestemmelsene § 23. Dette er likevel ikke forankret i avtaleverket, og hjemmelsgrunnlaget er uklart. (I «Håndbok for politiske ledelse» forutsettes det at politikerne har rettigheter tilsvarende tilsatte i staten på dette punkt.)

2.10 Pensjonsrettigheter

Utvalget bør i følge mandatet gjennomgå dagens pensjonsrettigheter og vurdere om det er behov for endringer.

Regjeringsmedlemmenes pensjonsrett er regulert i lov om pensjonsordning for statsråder av 14. desember 1951 nr. 11.

Det er ikke opprettet noen egen pensjonsordning for statssekretærer og politiske rådgivere. I pensjonssammenheng blir disse politikerne regnet for å arbeide i statens tjeneste, og de faller da inn under lov 28. juli 1949 nr. 26 om Statens Pensjonskasse.

2.11 Bolig, diett og hjemreiseordning

Utvalget bør i følge mandatet gjennomgå dagens regelverk knyttet til bolig, diett og hjemreise og vurdere om det er behov for endringer.

Dagens ordning er administrativt fastsatt av Statsministerens kontor i henhold til kongelig resolusjon av 20. mai 1997 og er beskrevet i «Håndbok for politisk ledelse», side 17, pkt 2.6 «Bolig-, diett- og hjemreiseordning for statsråder, statssekretærer og politiske rådgivere».

2.12 Dekning av utgifter til telefon, tekniske hjelpemidler (f.eks. tilknyttet hjemmekontor) og sosiale ytelser

---

Utvalget bør i følge mandatet vurdere om dagens ordning med dekning av utgifter er tilfredsstillende eller om det bør gjelde andre regler.

Utvalget bør i følge mandatet for øvrig gjennomgå regler og administrative avgjørelser omhandlet i «Håndbok for politisk ledelse».

2.13 Dekning av utgifter til barnetilsyn

I henhold til mandatet bør utvalget vurdere om – og i tilfelle i hvilken utstrekning – det er behov for spesielle regler om dekning av utgifter til barnetilsyn, sett i lys av politikernes arbeidssituasjon.

Avtale om permisjon og økonomiske vilkår ved skoler og kurs mv. (inntatt i Statens personalhåndbok pkt. 7.08) gjelder for statens tjenestemenn, og dekker jf. § 11, utgifter til omsorgsarbeid ved kurs og konferanser. Denne har også vært lagt til grunn for politikerne.

Folketrygdloven kapittel 15 har ulike bestemmelser om stønad til enslige foreldre. Folketrygdloven § 15–11 omhandler stønad til barnetilsyn til enslig mor eller far som må overlate nødvendig tilsyn med barn til andre på grunn av utdanning eller arbeid utenfor hjemmet. Det fremgår av § 15–11 i.f. at «Det gis ikke stønad når den pensjonsgivende inntekten er større enn åtte ganger grunnbeløpet.» Øvre inntektsgrense etter folketrygdloven er kr 375.600,– (folketrygdens grunnbeløp er pr. 1. mai 1999 kr 46.950,–). Dette betyr i praksis at politikerne ikke vil ha rett til stønad.

På grunn av politikernes spesielle arbeidssituasjon og begrensede mulighet til å planlegge egen arbeidsdag, reises spørsmål om det bør åpnes for dekning av ekstrautgifter i forbindelse med barnepass også i andre tilfeller.

2.14 Gaver og honorarer

Utvalget bør gjennomgå regler for mottakelse av gaver og honorarer og vurdere om det er behov for endringer eller om reglene fungerer tilfredsstillende.

For embets- og tjenestemenn i staten gjelder tjenestemannsloven § 20. Av denne bestemmelsen fremgår det at:

«Ingen embets- eller tjenestemann må for seg eller andre motta gave, provisjon, tjeneste eller annen ytelse som er egnet til å påvirke hans tjenstlige handlinger, eller som er egnet til, eller av giveren er ment å påvirke hans tjenstlige handlinger, eller som det ved reglement er forbudt å motta.»

Som nevnt under pkt. 2.2 er politikerne ikke omfattet av tjenestemannsloven. Dagens praksis når det gjelder gaver er nærmere beskrevet i «Håndbok for politisk ledelse» side 26.

Når det gjelder honorarer er praksis beskrevet i håndboken side 26, 46 og 53. Hvis en statssekretær eller politisk rådgiver er invitert til å holde foredrag innen eget arbeidsområde, skal det ikke tas i mot honorar. Holdes foredrag, skrives artikler e. l. med temaer utenfor eget arbeidsområde, kan det vurderes å ta i mot honorar. Uavhengig av dette kan det mottas honorar for artikler der disse sedvanemessig honoreres.

Regjeringsmedlemmer har anledning til å ta i mot honorar for artikler eller avisinnlegg der disse sedvanemessig honoreres, jf. «Håndbok for politisk ledelse» side 25.

2.15 Årsgodtgjørelser, lønn og etterlønn

Politikernes lønnsforhold, herunder etterlønn, inngår ikke i utvalgets mandat. For oversiktens skyld gis det likevel en oversikt over reglene.

2.15.1 Årsgodtgjørelser, lønn

Stortingets presidentskap har oppnevnt en lønnskommisjon som med Stortingets samtykke fastsetter den årlige godtgjørelsen for stortingsrepresentanter og regjeringsmedlemmer. Kommisjonens innstilling behandles av Stortinget.

Pr. i dag utgjør statsministerens årsgodtgjørelse kr 765.000,–. De øvrige regjeringsmedlemmene har en årsgodtgjørelse på kr 625.000,–. Regjeringsmedlemmenes årsgodtgjørelse utbetales med 1/12 hver måned. Godtgjørelsene ble sist justert 1. oktober 1998.

Statssekretærene gis pr i dag lønn tilsvarende lønnstrinn 66 i statens lønnsregulativ. For tiden utgjør dette kr 438.500,– pr år. Lønnen for statssekretærene ble også justert 1. oktober 1998.

Politiske rådgivere får lønn tilsvarende et lønnstrinn i statens lønnsregulativ, for tiden i et lønnsspenn fra lønnstrinn 47 (kr 309.100,– pr år) til lønnstrinn 57 (kr 370.000,– pr år). Lønnsspennet for politiske rådgivere ble sist justert 1. november 1998.

Lønns plasseringen av en politisk rådgiver fastsettes av Statsministerens kontor etter en individuell vurdering.

2.15.2 Etterlønn

Regler om etterlønn for departementenes politiske ledelse er fastsatt av Stortinget.

Tidligere statsråder, statssekretærer og politiske rådgivere, dvs. de som tiltrådte før 1. oktober 1993, hadde rett til etterlønn, jf. et stortingsvedtak fra 1956. I henhold til disse reglene fikk departementenes politiske ledelse automatisk rett til tre måneders etterlønn.

Stortinget vedtok imidlertid i 1993 nye regler for etterlønn for departementenes politiske ledelse, jf. vedtak av 4. juni 1993. Vedtaket ble gjort gjeldende for alle politikere som tiltrådte etter 1. oktober 1993. Reglene innebærer blant annet at departementenes politiske ledelse ikke lenger har noen automatisk rett til å få etterlønn i tre måneder. Reglene er som følger:

«Medlemmer av Regjeringen tilstår etterlønn (regulativmessig lønn) i en måned fra den dag de fratrer, men i inntil tre måneder dersom vedkommende ikke har lønns-/næringsinntekt, pensjon eller lignende. Dersom funksjonstiden for vedkommende regjeringsmedlem er mindre enn tolv måneder, avgjør Kongen om det skal tilstås etterlønn og i tilfelle med hvilket beløp.

Statssekretærer og politiske rådgivere kan ved fratreden tilstås hel eller delvis lønn i inntil en måned etter avgjørelse av Kongen i hvert enkelt tilfelle, men i inntil tre måneder dersom vedkommende ikke har lønns-/næringsinntekt eller lignende.»

Kongens myndighet i henhold til stortingsvedtak av 4. juni 1993 til å tilstå etterlønn til statsråder, statssekretærer og politiske rådgivere er delegert til statsministeren, jf. kongelig resolusjon av 16. oktober 1996.

Etter gjeldende regler får statsråder som har vært i tjeneste i 12 måneder, automatisk en måned etterlønn. De som har hatt tjeneste i mindre enn 12 måneder, kan få etterlønn etter søknad.

Det kan maksimalt tilstås tre måneder etterlønn i henhold til regelverket. Etterlønn utover en måned forutsetter søknad om dette til Statsministerens kontor og innlevering av egenerklæring om at vedkommende ikke har inntekt.

Etter gjeldende regler kan statssekretærer og politiske rådgivere tilstås en måned etterlønn uavhengig av om de har annen inntekt.

Etterlønn utover en måned krever, som for statsråder, søknad til Statsministerens kontor og innlevering av erklæring om at vedkommende ikke har inntekt.

For statsråder og statssekretærer som også er valgte stortingsrepresentanter og som går tilbake til Stortinget, blir spørsmålet om å tilstå etterlønn sjeldent aktuelt. Stortinget innvilger sjeldent permisjon til representantene, og som hovedregel går de derfor direkte tilbake til Stortinget etter fratreddelse fra stilling i departementenes politiske ledelse.

2.16 Forholdet mellom embetsverket og politisk ledelse i departementene

Det er i dag ingen spesielle regler om overgang mellom embetsstillinger og stillinger i den politiske ledelse i departementene. Stortinget fattet på bakgrunn av et forslag fra representanten Lars Sponheim følgende vedtak den 19. juni 1997:

«I.

Stortinget ber Regjeringen utarbeide retningslinjer som kan bidra til å trekke opp klarere grenser mellom embetsverk og politisk ledelse i departementene, og mellom embetsverket og andre tunge samfunnsaktører og –interesser. Herunder bør vurderes bestemmelser om karantenetid. Regjeringen bes komme tilbake til Stortinget med resultatene av en slik gjennomgang i egnet form.»

Saken er fortsatt under utredning. Det vises for øvrig til Dokument nr. 8: 22 (1996–97) og Innst. S. nr. 261 (1996–97). Utvalget går ikke nærmere inn på dette spørsmålet, som ligger utenfor dets mandat.

Kapittel 3

Rettsstillingen til sammenliknbare grupper

3.1 Arbeidstakere i staten – generelle trekk

Tilsatte i staten kan deles i to grupper: embetsmenn og tjenestemenn. Embetsmenn har et sterkere stillingsvern og Grunnloven inneholder enkelte særregler for denne gruppen. De kan ikke sies opp, men må eventuelt avskjediges ved kongelig resolusjon (avsettelige embetsmenn) eller ved dom (både avsettelige og uavsettelige embetsmenn).

Statstilsatte omfattes av en del lov- og avtaleverk som er spesielt for dem, men hovedregelen er likevel at de vanlige regler i arbeidslivet gjelder.

Hva menes med staten

«Staten» betyr i denne sammenheng statstjenesten eller statsforvaltningen, dvs. at virksomheter som er organisert som eget rettssubjekt faller utenfor fremstillingen. Av dette følger da at virksomheter organisert som aksjeselskaper, statsforetak, stiftelser eller særlovselskaper faller utenfor, selv om disse skulle være helt ut statseide.

3.1.1 Lovverk

Som nevnt er hovedregelen at lovverket som omfatter det øvrige arbeidsliv, også gjelder statstilsatte.

Arbeidsmiljøloven

Den viktigste lov i arbeidslivet anses å være arbeidsmiljøloven.

Loven gjelder også i staten, med unntak av reglene om midlertidighet, oppsigelse, avskjed og fortrinnsrett (§§ 56 A – 65 og 66 – 67).

Tjenestemannsloven (særlig regulering av tilsettingsprosess og stillingsvern)

Statstilsatte er imidlertid omfattet av lov om statens tjenestemenn (tjenestemannsloven), som inneholder en lang rekke regler knyttet til forhold som nevnt og dessuten regler om kunngjøring av stillinger, ansettelsesprosessen, omplasseringsadgang, rett til ventelønn, ordensstraff, suspensjon, vedtaksorgan, saksbehandlingsregler, klage og søksmålsrett, forbud mot gaver i tjenesten og om reglementer. En slik omfattende lovregulering finner man ikke i arbeidsmiljøloven, som bare inneholder en generell regel om ansettelse. Denne bestemmelsen, § 55 A, gjelder også i staten.

Forskjellene viser seg særlig ved at statstilsatte har et sterkere stillingsvern enn andre arbeidstakergrupper. Dette vil si at dersom en tjenestemann har mer enn to års sammenhengende tjeneste i staten (eventuelt fire år dersom man er midlertidig), er det begrenset hvilke oppsigelsesvilkår som kan

benyttes. Det antas videre at det er en noe større adgang til midlertidig ansettelse i staten enn i det øvrige arbeidsliv.

I staten gjelder videre forvaltningslovens saksbehandlingsregler i forbindelse med vedtak om ansettelse, oppsigelse, suspensjon eller avskjed. Imidlertid er det gjort unntak fra denne lovens regler om klageadgang og begrunnelse i ansettelsessaker. For de øvrige typer vedtak gjelder altså at det eksisterer plikt til å begrunne vedtaket samt at den vedtaket retter seg mot har klageadgang til overordnet forvaltningsorgan. Klageorganets vedtak kan man reise søksmål for å få prøvet lovligheten av.

Det er spesielt for statstjenesten at det finnes lovfestet regler om ordensstraff og suspensjon og forbud mot gaver i tjenesten.

Fortrinnsrett og ventelønn ved oppsigelse

I staten har man også en utvidet fortrinnsrett til ny stilling i hele staten, dersom man på nærmere angitte vilkår blir sagt opp fra sin stilling uten egen skyld. Knyttet til dette er også statens ordning med ventelønn, som er en form for stønad under arbeidsledighet i en begrenset overgangsperiode, og som dermed som hovedregel erstatter dagpenger til den tidligere statstilsatte får nytt arbeid.

Forhandlingssystemet

Også når det gjelder kollektiv arbeidsrett har statstjenesten en egen lov som er noe annerledes formulert enn den lov, arbeidstvistloven, som gjelder for det øvrige arbeidsliv.

I staten gjelder lov om offentlige tjenestetvister (tjenestetvistloven), som i stor utstrekning inneholder tilsvarende regler som arbeidstvistloven, men som avviker ved at den stiller krav til arbeidstakerorganisasjonenes størrelse og representativitet for at disse skal ha forhandlingsrett og som har en spesiell ordning med nemnd for tvisteløsning og dessuten et eget organ, Statens lønnsutvalg, som særlig tar seg av spørsmål knyttet til justeringer og normeringer.

Statstilsatte har som hovedregel rett til å gå til streik i forbindelse med inngåelse av ny hovedtariffavtale. Imidlertid er embetsmenn og militært personell unntatt fra dette.

Pensjon

Statstilsatte har rett og plikt til medlemskap i Statens Pensjonskasse, dersom arbeidstiden overstiger 14 timer/uke (eventuelt 35 %-stilling for lærere). Disse arbeidstakerne er dermed gitt rett til ytelser vedrørende alderspensjon, uførepensjon og familiepensjon (enke-, enkemanns- og barnepensjon). Arbeidstakerne må betale 2 % av sitt pensjonsgrunnlag i medlemsinnskudd til pensjonsordningen. For å oppnå full alderspensjon kreves normalt 30 års tjenestetid.

Ytelsene fra Statens Pensjonskasse er en bruttoordning, dvs. at den garanterer en viss samlet ytelse fra folketrygden og tjenstepensjonsordningen (inntil 66 % av pensjonsgrunnlaget).

Arbeidstakere i staten har også rett til førtidspensjon fra fylte 62 år, etter nærmere fastsatte regler.

Aldersgrense

Etter bestemmelser i egen lov har statstilsatte som hovedregel aldersgrense 70 år. Med hjemmel i samme lov er det imidlertid fastsatt lavere aldersgrenser for en rekke arbeidstakere. De lavere aldersgrenser kan være 65, 63 eller 60 år. Befal i Forsvaret har egen aldersgrenselov med aldersgrenser 60 og 52 år.

Ferierettigheter

I motsetning til situasjonen før 1990 er statstilsatte nå omfattet av ferieloven, på lik linje med de aller fleste andre arbeidstakere her i landet.

Andre lover

I tillegg til nevnte lover er lov om offentlighet i forvaltningen og lov om målbruk i offentlig teneste sentrale lover.

3.1.2 Avtaleverk

Som nevnt har man i staten en egen lov, tjenestetvistloven, på det kollektive område. Videre har man i staten en ordning hvor en hovedtariffavtale danner basis for øvrig avtaleverk.

Hovedtariffavtalen i staten er inngått mellom staten ved Arbeids- og administrasjonsdepartementet og hovedsammenslutningene og inneholder regler om stillingstyper, sentrale og lokale forhandlinger, enkelte bestemmelser om pensjonsrettigheter, kompetanseutvikling og dessuten fellesbestemmelser med generelle regler knyttet til lønn, permisjonsrettigheter, arbeidstid og ytelser ved dødsfall og yrkesskade.

Fravær ved sykdom

Statstilsatte har rett til lønn under sykdom i inntil ett år. Dersom arbeidstakeren ikke er i stand til å gjeninntre i sin stilling etter utløpet av denne perioden, gis vedkommende som hovedregel permisjon uten lønn fra sin stilling i ytterligere ett år, mens vedkommende er under attføring, eventuelt mottar uførepensjon. Først ved utløpet av to-års perioden blir arbeidstakeren normalt sagt opp fra sin stilling.

Permisjonsrettigheter

Videre gjelder at arbeidstakere har rett til permisjon med full lønn i 42 uker i forbindelse med fødsel, eventuelt 52 uker med 80 % lønn.

Det er også særregler for adopsjon, ved omsorg for sykt barn og under militær eller sivil tjenestegjøring.

Gruppelivsforsikring og yrkesskadeerstatning

Når en statstilsatt dør, utbetales de etterlatte et engangsbeløp som varierer med avdødes alder og er knyttet til G (grunnbeløpet i folketrygden). I forbin-

delse med yrkesskade utbetales også etterlatte en engangserstatning, inntil 15 G.

Særavtaler

Man har videre sentrale og lokale særavtaler som regulerer nærmere enkelte spørsmål. Viktigst er her statens hovedavtale, som i realiteten er en særavtale. Denne avtalen inneholder bestemmelser om medbestemmelse, tilpasningsavtaler til hovedavtalen, informasjon, drøftinger og forhandlinger, saksbehandling, tvisteløsning i forhandlingssaker, personalpolitikk, likestilling, kompetanseutvikling og opplæringsvirksomhet. Dessuten regler som omhandler tillitsvalgtes arbeid og rett til tjenestefri og permisjon for å utøve sine verv.

Sentrale særavtaler omhandler f.eks. deltidstilsatte, lærlinger, fleksitidsordning, lønns- og personalregistre, regulativ for reiser og flyttegodtgjørelse.

3.2 Arbeidstakere i kommuner/fylkeskommuner

I hovedtrekk likner arbeidsvilkårene for arbeidstaker i kommunene/fylkeskommunene på arbeidsvilkårene for statstilsatte, selv om det er forskjeller både i lov- og avtaleverket.

Lovgivning

Når det gjelder lovgivning er de blant annet omfattet av arbeidsmiljøloven (regler om det fysiske og psykiske arbeidsmiljø, permisjoner, arbeidstid, oppsigelse, mm), ferieloven, lov om yrkesskadeforsikring og forhandlingsbestemmelser i arbeidstvistloven.

Tariffavtaler

I tillegg er mange arbeidstakere, i likhet med statstilsatte, omfattet av tariffavtaler og særavtaler. De mest sentrale er Hovedtariffavtalen for Kommunenes Sentralforbund og Overenskomstene for Oslo kommune. Disse har innholdsmessig likheter med Hovedtariffavtalen i staten.

3.3 Stortingsrepresentanter

Stortingsrepresentantenes økonomiske vilkår og rettigheter er regulert i lover, forskrifter og vedtak i Stortinget og Stortingets presidentskap.

Det vises til bestemmelser nedfelt i Grunnloven, lov om godtgjørelse til stortingsrepresentanter av 30. juni 1954 og forskriftene: «Bestemmelser om stortingsrepresentanters godtgjørelse m.v.», fastsatt av Stortinget 10. november 1966.

Verv – ikke arbeidstakere

Stortingsrepresentantene er valgte for en fireårs-periode og er pliktige til å ta i mot sine verv, jf. Grunnloven § 62.

Stortingsrepresentantene regnes ikke som arbeidstakere i relasjon til lover, regler og avtaler som regulerer forholdet mellom en arbeidsgiver og arbeidstaker.

Så langt det er praktisk mulig har derfor Stortingets presidentskap vedtatt at enkelte avtaler helt eller delvis også skal gjelde for representantene. Eksempler på dette er rettigheter knyttet til permisjon med lønn pga. svangerskap/fødsel, herunder fars rettigheter. Satsene i «Regulativ for reiser innenlands for statens regning», «Regulativ for reiser utenlands for statens regning» og «Regulativ for offentlige tjenestemenns flyttegodtgjørelse» er videre gjort gjeldende for stortingsrepresentantene.

Tolkningsspørsmål og avgjørelser i enkeltsaker knyttet til forskriftene (Bestemmelser om stortingsrepresentanters godtgjørelse m.v.) behandles av Stortingets presidentskap.

Årsgodtgjørelse

Den faste årlige godtgjørelsen fastsettes av Stortingets lønnskommisjon med Stortingets samtykke. I samsvar med vedtak i Stortinget 21. juni 1996, Innst. S nr. 282 (1995–96) er det Stortingets presidentskap som utformer retningslinjer for arbeidet og som oppnevner medlemmene til kommisjonen.

Godtgjørelser ved sykdom, permisjon og reiseutgifter

Øvrige godtgjørelser, eksempelvis såkalte dagpenger, dekning av reiseutgifter, lønn under permisjon, – under sykdom og fødselspermisjon, er hjemlet i forskriftene «Bestemmelser om stortingsrepresentanters godtgjørelse m.v.».

Forsikringsordninger

Stortinget har inngått avtale med et forsikringsselskap om gruppelivsfor sikring, ulykkesforsikring og reiseforsikring.

Etterlønn

Faste stortingsrepresentanter som ikke fortsetter etter nyvalg, får utbetalt en måned etterlønn, eventuelt tre måneder, med egenerklæring om inntektssituasjonen. Med samtykke fra Presidentskapet kan vararepresentanter som har møtt sammenhengende i minst 12 måneder, tilstå etterlønn etter de samme regler.

Aldersgrense

Det er ingen bestemt aldersgrense for stortingsrepresentanter.

Pensjon

Pensjonsrettighetene er gitt i en egen lov, lov om pensjonsordning for stortingsrepresentanter av 12. juni 1981.

Til å administrere ordningen oppnevner Stortinget et styre og utpeker leder for dette. Pensjonsstyret behandler søknader og innvilger pensjoner. Utbetaling og samordning er lagt til Statens Pensjonskasse.

3.4 Folkevalgte i kommuner og fylkeskommuner

Når det gjelder arbeidsvilkår for folkevalgte i kommuner og fylkeskommuner vises det til kommuneloven av 25. september 1992, spesielt kapittel 7.

Møteplikt og permisjonsrett

Kommuneloven § 40 fastslår alminnelig møteplikt for den som er «valgt som medlem av kommunalt eller fylkeskommunalt folkevalgt organ».

Kommuneloven § 40 nr 1 omfatter møteplikt og krav på fri fra arbeidet i det omfang det er nødvendig på grunn av møteplikten i kommunale eller fylkeskommunale organer. Arbeidstaker har også rett til permisjon fra sitt arbeid i fire år eller for resten av valgperioden for å utføre heltids- eller deltids kommunalt eller fylkeskommunalt verv.

Verv/ombud

De folkevalgte har ikke et tilsettingsforhold, men fungerer i et verv/ombud. En folkevalgt har derfor ingen arbeidsgiver, men en oppdragsgiver for sitt verv/ombud. Utbetalinger til de folkevalgte kalles godtgjørelser og ikke lønn.

Godtgjørelser

Kommuneloven § 42 fastslår at alle som har et kommunalt tillitsverv har krav på godtgjørelse for sitt arbeid etter nærmere regler fastsatt av kommunestyret/fylkestinget.

Det vil derfor kunne være forskjeller mellom de ulike kommuner og fylkeskommuner når det gjelder hva slags økonomiske ytelser som utbetales.

Det vises her til et eget hefte som er utgitt av Kommunenes Sentralforbund som omhandler «Økonomiske vilkår for folkevalgte.» Hovedpunktene i heftet er gjengitt i det følgende.

Feriepenger

Folkevalgte som får godtgjørelse, har ikke rett til feriepenger. Dette innebærer at ordførere og andre ombud som får godtgjørelse i forhold til et bestemt lønnstrinn, får årsgodtgjørelse fordelt som 12 like månedsgodtgjørelser. Skal folkevalgte få feriepenger på linje med tilsatte, må kommunestyret/fylkestinget fastsette spesielt vedtak om dette.

Pensjon

Kommuneloven gir ikke de folkevalgte rett til pensjon, men § 43 åpner opp for at kommunestyret selv kan vedta å opprette eller slutte seg til en pensjonsordning for folkevalgte i kommuner.

Dekning av reiseutgifter

Rett til å få dekket utgifter og økonomisk tap er regulert i kommuneloven § 41.

Av § 41 nr 1 fremgår det at: «Den som har et kommunalt eller fylkeskommunalt tillitsverv har krav på skyss-, kost- og overnattingsgodtgjøring for reiser i forbindelse med vervet, etter nærmere regler fastsatt av kommunestyret eller fylkestinget selv.

Anbefalinger om arbeidsvilkår for ordførere og grupper av folkevalgte

Når det gjelder ordførere eller folkevalgte på mer enn halv tid anbefaler styret i Kommunenes Sentralforbund at kommuner/fylkeskommuner for å trygge de folkevalgte i sammenheng med sykdom, ferier, pensjon og forsikringer drøfter spørsmål om innføring av sykelønn, feriepenger, pensjonsordning og forsikring for folkevalgte.

Kommunenes Sentralforbund har utgitt en liste over momenter til benyttelse ved revisjon av kommunens/fylkeskommunens reglement:

«Det innføres ettergodtgjørelse til ordførere og andre folkevalgte på mer enn halv tid.

Det innføres pensjonsordning for de samme.

Egen pensjonsordning ved sykdom innføres ved at kommunen betaler ut godtgjørelsen i hele funksjonsperioden, selv om ordfører eller annen i folkevalgt verv på mer enn halv tid blir sykemeldt.

Kommunen innfører ordning slik at folkevalgte kan nyte godt av tilsvarende som Hovedtariffavtalen kap 1. § 10: Ytelser etter dødsfall/gruppelivsforsikringer.

Kommunen innfører feriepenger for folkevalgte i verv på mer enn halv tid slik at feriepenger blir betalt ut året etter at man har sluttet. Dette gjøres ved at godtgjørelsen utbetales i 12 like store deler og den 12 delen utbetales året etter.»

3.5 Spesielt om Byrådet i Oslo

Oslo kommune har et byråd som skal lede kommunens administrasjon og innstille overfor bystyret. Byrådet består i dag av syv medlemmer og én byrådsleder.

Tilsvarende parlamentarisk modell er innført i Nordland fylkeskommune og er planlagt innført i Bergen kommune i løpet av juni 2000.

Ombud

Byrådets medlemmer regnes ikke som arbeidstakere, men som ombud.

Det vises til «Reglement for byrådet i Oslo;» § 5 fremgår det at:

«Byrådets medlemmer er ombud. Godtgjørelse, pensjons- og arbeidsforhold gjelder som for øvrige ombud i kommunene og fastsettes i særskilte reglementer.»

Godtgjørelser

Det vises til «Reglement for utbetaling av godtgjørelse til kommunale ombudsmenn og kvinner», pkt. I: Reglementet har som utgangspunkt at kommu-

neloven § 41 og 42 fastsetter at enhver som har kommunalt tillitsverv har krav på godtgjørelse for sitt arbeid og dekning av tap i arbeidsinntekt og påførte utgifter.

Det er Bystyrets lønnsutvalg som legger frem for bystyret til avgjørelse den årlige godtgjørelsen til bystyrets heltidspolitikere og byrådets medlemmer, jf. reglementets pkt II.

Ferierettigheter

Byrådsmedlemmene omfattes ikke av ferielovens bestemmelser.

Fravær ved sykdom og permisjoner

Under fravær gjelder de samme regler som for tilsatte i kommunen, jf. Oslo kommunes personalreglement.

Etterlønn

Det finnes en etterlønnsordning: Byrådets medlemmer, ordførere og ledere/nestledere i bystyrekomitéene som fratrer i løpet av valgperioden skal oppebære godtgjørelsen i inntil tre måneder. Tilsvarende skal byrådets medlemmer, ordfører og leder/nestledere i bystyrekomiteene, som ikke fortsetter i heldagsverv i forbindelse med konstituering av nytt bystyre, oppebære godtgjørelsen i inntil tre måneder utover valgperioden. Utbetaling av godtgjørelsen stopper fra det tidspunkt vedkommende trer inn i lønnet heltidsarbeid før tre måneder er gått.

Dekning av reiseutgifter

Det gis skyss-, kost- og overnattingsgodtgjørelse i samsvar med det til enhver tid gjeldende reglement for tilsatte i Oslo kommune.

3.5.1 Byrådssekretærene

Byrådet i Oslo har for tiden ni byrådssekretærer som skal bistå byrådets medlemmer. Byrådssekretærene har også politiske stillinger. De er omfattet av «Reglement om godtgjørelse og arbeidsvilkår for byrådssekretærer.»

I det følgende nevnes de viktigste bestemmelsene.

Oppnevnt – ikke tilsatt

Byrådssekretærene regnes ikke som arbeidstakere.

Det presiseres i reglementet § 1, 2. pkt. at

«Byrådssekretærene oppnevnes av byrådet, og er ikke kommunalt ansatte.»

Godtgjørelser

Byrådssekretærene får utbetalt godtgjørelser og ikke lønn.

Det vises til reglementet § 3:

«Godtgjørelse og arbeidsvilkår for byrådssekretærer fastsettes etter nærmere retningslinjer fastlagt av byrådet.....»

Fravær ved sykdom og permisjoner

Det følger av reglementet § 4 at :

«I forbindelse med sykdom, svangerskap og repetisjonsøvelse opprettholdes godtgjørelsen, i samsvar med de regler som gjelder for kommunalt tilsatte.»

Etterlønn

Det eksisterer en «etterlønnsordning» for byrådssekretærene, jf. reglementet § 5 :

«Byrådssekretærer som fratrer ved utskiftning av byrådet eller enkeltbyråd i valgperioden eller etter endt valgperiode, skal oppebære godtgjørelse i tre måneder beregnet fra fratredelsesdato. Godtgjørelsen opphører likevel fra det tidspunkt byrådssekretæren tiltrer lønnet heltidsarbeid.»»

Kapittel 4

Utvalgets syn på enkelte hovedspørsmål

4.1 Innledning

Ved løsningen av de forskjellige spørsmålene i mandatet vil utvalget ta utgangspunkt i at statsråder, statssekretærer og politiske rådgivere ikke omfattes av det vanlige regel- og avtaleverk som omfatter arbeidstakere. Som det fremgår av beskrivelsen av politikernes rettsstilling i pkt. 2.1 foran, er dette heller ikke mulig i praksis. På den annen side er det et faktum at virksomheten som politiker er en heltidsbeskjeftigelse som krever de berørte fullt ut, og som vanskelig lar seg forene med annen virksomhet eller annet arbeid. Politikerne har ikke regulert arbeidstid. I praksis er det meget krevende arbeidsdager, som oftest betydelig lengre enn vanlige tilsatte har. For mange er det også aktuelt med kvelds- og helgearbeid. Dette arbeidspresset gjør at det kan synes vanskelig å planlegge sitt eget privatliv. Ikke minst er det store utfordringer knyttet til familie- og omsorgsforpliktelser.

Et annet fremtredende trekk ved disse politikerstillingene er at de helt ut mangler oppsigelsesvern, som alle tilsatte har. Samtlige må gå av på dagen når regjeringen går av. Statssekretærer og politiske rådgivere må gå av sammen med sin statsråd. Med vårt parlamentariske system er det umulig å forutberegne eller planlegge når dette blir aktuelt. Dette i motsetning til stortingsrepresentanter, som velges for perioder på fire år og som kan forvente å beholde sitt verv i hvert fall i denne perioden. Politiske omrokkinger i regjeringen kan også føre til at enkeltstatsråder går av eller forflyttes, noe som får umiddelbare følger for statssekretær og politisk rådgiver. Med unntak av bestemmelsene om etterlønn, eksisterer det ingen oppsigelsestid. Fratreddelsen skjer umiddelbart. Samtidig er statsministerens og statsrådets rett til kontinuerlig å vurdere sammensetningen av sitt korps av politikere udiskutabelt, og det kan være ulike grunner til at det er naturlig eller ønskelig med endringer i regjeringen eller blant statssekretærene og de politiske rådgiverne. Det vil derfor svært ofte være forhold som politikerne selv ikke har kontroll over som avgjør når vedkommende må fratre. Er det av politiske eller personlige grunner ønske om en utskifting, vil den berørte politiker normalt selv søke om avskjed/fratredden.

Slik utvalget ser det, er dette forhold såpass belastende for de berørte, og såpass avvikende fra den rettsstilling sammenlignbare grupper har, at det bør vedtas regler som i noen grad kompenserer for dette. Utvalget legger her til grunn at det fortsatt må være slik at politikerne fratrer når den politiske situasjon tilsier det. Det er etter utvalgets syn ikke aktuelt å gi dem oppsigelsesvern i vanlig forstand. Av samme grunn er det heller ikke aktuelt å innføre permisjonsrettigheter i den forstand at en politiker skal ha en absolutt rett til å gjeninntre i sin stilling etter f. eks. en fødselspermisjon. Det må også legges til grunn at det ikke alltid vil bli vurdert som hensiktsmessig å gjøre bruk av vikar utenfra, og at det derfor i praksis ofte blir snakk om kortvarige permisjoner.

Mange vil derfor velge å fratre. Det man da kan vurdere, er å sikre politikerens lønnskompensasjon i en periode som tilsvarer normal permisjonstid. Utvalget kommer nærmere tilbake til dette i kapittel 8.

4.2 Rettigheter som tilsatt?

I kapittel 3 foran har utvalget gitt en oversikt over rettsstillingen til grupper det kan være aktuelt å sammenlikne politikerne med. Utvalget mener de grupper det er mest aktuelt å sammenlikne med i denne sammenheng, er stortingsrepresentanter og statstilsatte. Folkevalgte i kommuner og fylkeskommuner har bare i mindre grad heltidsverv, og deres situasjon er derfor ikke så relevant i denne situasjon. Det er imidlertid grunn til å merke seg bestemmelsen i kommuneloven § 40, som gir rett til fri fra arbeidet, også på heltid, for å utføre vervet. Det vil si at en kommunepolitiker, så lenge valgperioden varer, har rett til permisjon fra sitt tilsettingsforhold, enten det er hos kommunal, statlig eller privat arbeidsgiver.

Skal man først se på rettigheter for tilsatte, framtrer reglene for statstilsatte som mer relevante enn reglene for kommunetilsatte, og utvalget går derfor ikke nærmere inn på disse.

De regler som gjelder for stortingsrepresentanter, er på mange måter et relevant sammenlikningsgrunnlag for regjeringspolitikere. Mange regjeringspolitikere kommer fra Stortinget, og skal eventuelt tilbake dit når regjeringsvervet tar slutt. Dette kan spesielt tale for at rettighetene ved overgangen bør reguleres. Det er også mye som taler for at pensjonsrettighetene bør kunne overføres, slik at personer som veksler mellom vervene ikke lider rettstap av denne grunn. For øvrig ligger en grunnleggende forskjell, som utvalget allerede har pekt på, at stortingsrepresentantene er valgt for en viss periode. De har også faste vararepresentanter, noe som gjør at f. eks. permisjoner lar seg avvikle uten særskilte problemer. Dette er et forhold som ikke lar seg overføre til regjeringspolitikere, jf. pkt. 4.1 ovenfor.

Etter utvalgets syn er det klart mest relevante sammenlikningsgrunnlag det regel- og avtaleverk som gjelder for statstilsatte, spesielt for tilsatte i departementene. Politikerne arbeider og har sitt virke i departementene, side om side med medarbeidere og andre tilsatte som omfattes av tjenestemannsloven og Hovedtariffavtalen i staten mv. I praksis er det disse bestemmelsene som har vært fulgt for politikerne, så langt de har vært anvendelige. Utvalgets gjennomgang av rettsstillingen i øvrige nordiske land, se kapittel 18, viser at politikerne der nesten uten unntak følger reglene for statstilsatte. Ved nærmere vurdering av hvilke regler som bør gjelde, må det selvsagt tas i betraktning at de vanlige regler for tilsetting og oppsigelse ikke kan gjelde. Det må imidlertid også vurderes om politikerne skal vurderes som fast tilsatte tjenestemenn, eller om de skal vurderes som midlertidig tilsatte. Dette drøftes under pkt. 4.3. nedenfor.

4.3 Skal man sammenlikne med fast eller midlertidig tilsatte?

Som vist foran under pkt. 3.1. sonderer tjenestemannsloven mellom fast og midlertidig tilsatte. Den klare hovedregel er at tjenestemenn skal tilsettes fast.

Midlertidighet kan brukes i en del tilfelle, bl. a. når vedkommende bare trengs for et bestemt tidsrom, eller for å utføre et bestemt oppdrag, eller det dreier seg om vikarer. Midlertidige tjenestemenn som er tilsatt for et bestemt tidsrom, herunder vikarer, skal fratre uten oppsigelse når tiden er ute eller stillingens faste innehaver gjeninntre. Andre midlertidige tjenestemenn må sies opp med visse frister (tjenestemannsloven § 7). Fast tilsatte tjenestemenn har et sterkt oppsigelsesvern, avhengig av tjenestetidens lengde, se loven §§ 9 og 10.

Både fast og midlertidig tilsatte er vernet mot oppsigelse under graviditet, sykdom og fødselspermisjon i inntil ett år (forutsatt at oppsigelsen skyldes disse forhold), jf. arbeidsmiljøloven §§ 64 og 65. Midlertidig tilsatte som må fratre uten oppsigelse, fratrer til fastsatt tidspunkt uten dette særskilte vernet. Forskjellen har også konsekvenser for retten til lønn under sykefravær og fødselspermisjon. Retten til lønn under sykdom og fødsels- og adopsjonspermisjoner, jf. Fellesbestemmelsene §§ 18 og 19, forutsetter et tilsettingsforhold i staten, og opphører ved oppsigelsesfristens utløp. Som vist ovenfor, inntre imidlertid ikke oppsigelsesfristen umiddelbart i disse tilfellene. For arbeidstakere som er tilsatt i et tidsbegrenset arbeidsforhold, opphører imidlertid retten til lønn fra det tidspunkt tilsettingsforholdet opphører eller arbeidet skulle ha opphørt.

Selv midlertidig tilsatte tjenestemenn er således vernet mot oppsigelse under sykdom og fødselspermisjon, og vil i de aller fleste tilfelle kunne beholde lønn i vanlig permisjonstid selv om arbeidet opphører. De eneste som ikke har denne fordel er tjenestemenn som er tilsatt som vikarer, eller er tilsatt med fratredelse til et bestemt tidspunkt. Utvalget synes det er mest naturlig å sammenlikne politikerne med de fast tilsatte, eventuelt med den gruppe midlertidig tilsatte som må sies opp, og som dermed beholder sine permisjonsrettigheter fullt ut. Det som nettopp kjennetegner politikerjobben, er at man på forhånd ikke vet hvor lenge den vil vare. Selv om politikerne ikke har krav på permisjon i vanlig forstand, bør de derfor langt på vei ha samme rett til å beholde lønn under permisjoner som disse tjenestemennene har.

4.4 Muligheten for regulert arbeidstid

Politikerne har ikke regulert arbeidstid, og utvalget vil heller ikke foreslå at det gis regler om dette. Ordningen med redusert arbeidstid vil således ikke være tilgjengelig for dem. Selv om utvalget ikke foreslår formell regulering av politikernes arbeidstid, vil det imidlertid peke på følgende: Det er uansett viktig at det legges til rette for ordninger som gjør det mulig med en viss planlegging av tilværelsen i forhold til familieliv og andre forpliktelser og aktiviteter.

Politikerne blir stadig yngre, og det nærmer seg en lik kjønnsmessig fordeling spesielt i de yngste aldersgruppene. Det vises til oversikten under 2.1.4. foran. Dette er positivt, men innebærer også at mange har omsorgsforpliktelser, forpliktelser som de verken kan eller ønsker å skyve over på partner/ektefelle. Det er uheldig dersom arbeidet i departementenes politiske ledelse legges opp slik at denne kombinasjonen ikke er mulig. Utvalget mener derfor at det ligger en sterk oppfordring i departementenes politiske ledelse til å legge arbeidet opp slik at arbeidsdagene i rimelig utstrekning kan planleg-

ges, og at de ikke blir for lange. Det må være mulig for den enkelte politiker å avtale spesielle ordninger på dette området.

4.5 Hvordan bør arbeidsvilkårene reguleres

Det følger av pkt. 4.2 ovenfor at utvalget i utgangspunktet mener at politikerne bør følge de regler som gjelder for statstilsatte. Dette må skje med de tilpasninger som er nødvendige, f. eks. når det gjelder oppsigelsesvern og rett til permisjoner. Det må tas i betraktning at det ikke foreligger noe tilsettingsforhold, og at det derfor ikke skal opprettes noen formell arbeidsavtale. Det vil heller ikke bli foreslått å gjøre tjenestemannsloven og Hovedtariffavtalen direkte gjeldende for politikerne. Det vil videre fortsatt bli lagt til grunn at arbeidsmiljøloven og ferieloven ikke skal gjelde direkte. Utvalget vil imidlertid foreslå at det utarbeides et eget reglement, der de arbeidsvilkår som skal gjelde uttømmende reguleres. Reglementet bør kunne henvise til Hovedtariffavtalen, Fellesbestemmelsene, bl. a. slik at det er de til enhver tid gjeldende avtalebestemmelser som skal gjelde.

Utvalget legger til grunn at Statsministerens kontor fortsatt skal ha det som tilsvarende arbeidsgiverfunksjon i forhold til hele politikergruppen. Ettersom Hovedtariffavtalen ikke gjelder, og så lenge man holder seg innenfor gjeldende lovgivning, antar utvalget at et slikt reglement er tilstrekkelig hjemmel for regulering av arbeidsvilkårene. Forslag til reglement er tatt inn i kapittel 21. Reglementet foreslås gitt med hjemmel i en kongelig resolusjon. Fullmakt til å foreta endringer i reglementet foreslås gitt til Statsministerens kontor.

Kapittel 5

Arbeidsmiljøloven og politikerne

5.1 Dagens praksis og gjeldende rett

Av tjenestemannsloven (lov av 4. mars 1983 nr. 3) § 1 med forskrifter fremgår det eksplisitt at regjeringsmedlemmer, statssekretærer og politiske rådgivere er unntatt fra loven.

Det vises til tjenestemannsloven § 1 nr. 1 hvor det står at:

«Loven gjelder ikke for statsråder og statssekretærer.»

I henhold til forskriftene (hjemlet i tjml § 1 nr. 3) § 1 nr 1 S er politiske rådgivere også unntatt fra loven. Se også pkt. 2.2 foran.

Forholdet til arbeidsmiljøloven (lov av 4. februar 1977 nr. 4) er mer uklart. Arbeidsmiljølovens anvendelsesområde er definert i loven § 2. Det følger av arbeidsmiljøloven § 2 at:

«Såfremt ikke noe annet er uttrykkelig sagt i loven, gjelder den for enhver virksomhet som sysselsetter arbeidstaker.»

Det må foreligge et tilsettingsforhold mellom arbeidsgiver og arbeidstaker.

Arbeidstakerbegrepet defineres i arbeidsmiljøloven § 3 nr. 1:

«Med arbeidstaker mener denne lov enhver som utfører arbeid i annens tjeneste.»

Arbeidsgiverbegrepet defineres i arbeidsmiljøloven § 4:

«Med arbeidsgiver mener denne lov enhver som har tilsatt arbeidstaker for å utføre arbeid i sin tjeneste.»

Det har i praksis vært lagt til grunn at statssekretærer og regjeringsmedlemmer vil falle utenfor arbeidstakerbegrepet, og derfor utenfor lovens anvendelsesområde. Statssekretærene og regjeringsmedlemmenes stilling er for øvrig omtalt i Grunnloven og beskrevet i reglement for departementenes saksbehandling.

Det har vært noe mer uklart om politiske rådgivere er omfattet av arbeidsmiljøloven. Det er heller ikke fastsatt spesielle regler for politiske rådgivere i Grunnloven. I praksis har man likevel ikke fulgt arbeidsmiljøloven i forhold til de politiske rådgiverne.

Utgangspunktet er at arbeidsmiljølovens regler gjelder fullt ut også for tjenestemenn som omfattes av tjenestemannsloven. Dette innebærer at en del bestemmelser, særlig vedrørende tilsetting og oppsigelse, ville gjelde parallelt. I noen grad er det gitt særlige regler for dette. I arbeidsmiljøloven § 56 om oppsigelsesbestemmelsenes rekkevidde heter det i første ledd at Kongen avgjør om og i hvilken utstrekning bestemmelsene om oppsigelse og avskjed skal anvendes for arbeidstakere som omfattes av tjenestemannsloven eller som er embetsmenn. Visse unntak er gjort ved forskrift. Ved kongelig resolus-

jon av 17. februar 1995 er det bestemt at offentlige tjenestemenn som går inn under tjenestemannsloven er unntatt fra §§ 56A-65 og §§ 66–67. Det vil si at det er gjort unntak fra samtlige bestemmelser om oppsigelse og avskjed, med unntak av § 65 A, som gjelder oppsigelsesvern ved militærtjeneste, (se for øvrig pkt 8.8). Tilsvarende unntak var også gitt til den tidligere tjenestemannsloven.

Arbeidsmiljølovens utgangspunkt er altså at den får anvendelse fullt ut for alle offentlige tilsatte som ikke er tjenestemenn etter tjenestemannsloven. Dette kunne åpne for den forståelse at grupper som er unntatt fra tjenestemannsloven, som statsråder, statssekretærer og politiske rådgivere, dermed går inn under arbeidsmiljøloven. Slik har det imidlertid aldri vært forstått. Statsråder og statssekretærer, hvis rettsstilling er omtalt i Grunnloven, omfattes klart ikke av arbeidsmiljøloven. Noe mer tvilsomt kan spørsmålet være for politiske rådgivere. Det foreligger her tilsynelatende et tilsettingsforhold, ettersom de gis et tilsettingsbrev fra Statsministerens kontor. Det er uansett på det rene at arbeidstidsbestemmelsene i loven ikke får anvendelse på denne gruppen.

Forutsatt at politiske rådgivere omfattes av arbeidsmiljøloven, vil eksempelvis arbeidstidsbestemmelsene i kapittel 10 ikke komme til anvendelse. Politiske rådgivere må anses for å ha en særlig selvstendig stilling, og i arbeidsmiljøloven § 41 a) er det gjort unntak fra arbeidstidsbestemmelsene for arbeidstakere i ledende og særlig selvstendige stillinger.

Utvalget har sett behov for å klargjøre politisk rådgiveres rettsstilling både etter arbeidsmiljøloven og ferieloven (se kapittel 10). Utvalget har tatt spørsmålet opp i brev av 6. mars 2000 til Kommunal- og regionaldepartementet, etter at det også hadde vært holdt et eget møte med departementet om saken.

Departementet legger til grunn at statsrådene og statssekretærene ikke er omfattet av de nevnte lover. Begge grupper har sitt grunnlag i Grunnloven, statsrådene som medlemmer av regjeringen og statssekretærene som i mange politiske saker handler på vegne av statsrådene.

Departementet har spesielt vurdert stillingen som politisk rådgiver. Det vises til brev fra Kommunal- og regionaldepartementet av 3. april 2000, hvor det blant annet fremgår at:

«Nærmere om momenter i vurderingen av politiske rådgivere

I vurderingen av om det er tale om en arbeidstaker som omfattes av loven, er det i henhold til forarbeider og rettspraksis lagt vekt på bl.a.

- om det er en personlig arbeidsplikt,
- om det er underordningsforhold i arbeidsforholdet, for eksempel om arbeidsgiver eller oppdragsgiver har utøvd kontroll og styringsrett i forhold til arbeidspersonen,
- hvem av partene som stiller til rådighet arbeidsrom, redskap og andre driftsmidler,
- om det er avtalt arbeidstid,
- om arbeidspersonen har kunnet arbeide for flere oppdragsgivere,
- hvem som bærer risikoen for arbeidsresultatet,

– om det er avtalt oppsigelse og oppsigelsesfrist

Flere av de momenter som her er nevnt som relevante, synes i utgangspunktet å kunne tale for at politiske rådgivere kan anses som arbeidstakere etter arbeidsmiljøloven. Det gjelder for det første de forhold som over er gjengitt fra Håndboka om tilsetting, lønnsplasing, arbeidsoppgaver og underordningsforholdet til den enkelte statsråd. De politiske rådgiverne tilsettes av Statsministerens kontor, i motsetning til statssekretærene som oppnevnes i statsråd. At de tilsettes, har imidlertid etter det vi forstår, først og fremst vært en praktisk ordning uten at det dermed har vært ansett som et tradisjonelt tilsetningsforhold. Det synes som mer tilfeldig at det har vært ordnet på denne måten, og ikke ved utnevning i statsråd slik tilfeller er for statssekretærer. For øvrig kan tilsetningsform neppe tillegges for stor vekt, jf. for eksempel at flere embetsstillinger tilsettes ved oppnevning i Statsråd.

Etter det vi kjenner til, vil arbeidsoppgavene for de politiske rådgiverne variere noe, avhengig av den politiske ledelsen i departementene. Ofte er det slik at rådgiverne utfører samme type oppgaver som statssekretærene.

Selv om det er antatt at ferieloven ikke gjelder for politiske rådgivere, så fremgår det av håndboken at dens regler skal legges til grunn for dem. Departementet kan ikke se at dette isolert sett taler for et arbeidstakerforhold, det vises til at akkurat samme ordlyd benyttes i forhold til statssekretærer og statsråder i hhv. pkt. 6.10 og 2.5. Det slås altså fast at man for statsråder, statssekretærer og politiske rådgivere skal følge ferielovens bestemmelser, noe som for så vidt er i tråd med hva departementet tidligere har uttalt i forhold til ordførere. Slike stillinger er verv vedkommende er valgt til, basert på en offentligrettslig plikt, og er ikke et alminnelig arbeidsforhold. Ordførere faller dermed utenfor ferieloven, departementet anbefaler at det avtales en ordning med ferie og feriegodtgjøring.

Momenter som taler mot et arbeidstakerforhold er for det første at de politiske rådgiverne ikke har regulert arbeidstid. Som for de øvrige momenter, behøver ikke dette tillegges utslagsgivende vekt dersom forholdet som sådan har et annet preg. I tillegg er det i aml § 41 første ledd a) gjort unntak for arbeidstidsbestemmelsene for arbeid av ledende art og av andre som har en særlig selvstendig stilling innen virksomheten.

De fleste avtaler vil normalt inneholde en bestemmelse som regulerer avtalens opphør. I et fast, løpende arbeidsforhold vil dette imidlertid ikke være tilfellet. Her er det nettopp det tidsbestemte som er karakteristisk. I et midlertidig arbeidsforhold skal det avtales når forholdet skal avsluttes, jf. aml § 55 c nr. e. Politiske rådgivere er en del av den politiske ledelsen i et departement og har ikke stillingsvern i tradisjonell forstand. De fratrer senest sammen med den øvrige politiske ledelse i forbindelse med statsrådsskifte eller regjeringsskifte. De kan også fratre av politiske eller andre grunner, etter eget ønske eller departementssjefens vurdering. Etter departementets avveininger og avgjørelser mht hvem som til enhver tid sitter i den politiske ledelsen blir spørsmål som ikke lar seg behandle arbeidsrettslig. De har i stedet trekk som ligner på tillitsverv i organisasjoner.

Hvem som har risikoen for resultatet av det arbeidet som skal utføres, er også ansett som et relevant moment i vurderingen. I dette ligger først og fremst betalingsrisikoen. En oppdragstaker som ikke har levert avtalt resultat, har selv risikoen for betalingen/oppgjøret. I ar-

beidstaker- arbeidsgiverforhold vil det normale være at arbeidsgiver har denne risikoen. Momentet synes ikke helt treffende ved vurderingen av om politiske rådgivere skal anses som arbeidstakere. Dersom man kan tale om den politiske risiko i stedet for betalingsrisiko, kan en si at det er statsråden som har risikoen for arbeidet, jf. at den politiske rådgiveren skal stå til dennes disposisjon personlig og utføre de oppgaver statsråden pålegger vedkommende. På den annen side bærer stillingen som politisk rådgiver klart preg av å være et verv der de politiske oppgaver står i forgrunnen. Risikoen kan dermed sies å ligge både hos statsråden/regjeringen, partiet og hos vedkommende politiske rådgiver selv.

Oppsummering – vurdering

«Etter departementets syn kan ingen av de tradisjonelle momentene i arbeidstakerbegrepet tillegges utslagsgivende vekt ved vurderingen av stillingene som politiske rådgivere. Særtrekkene ved forholdet tilsier i stedet at totalvurderingen heller bør rettes mot lovens formålsbestemmelser og forholdets art. I henhold til aml § 1 nr 1 skal loven sikre et arbeidsmiljø som gir arbeidstakerne full trygghet mot fysiske og psykiske skadevirkninger og med en verneteknisk, yrkeshygienisk og velferdsmessig standard som til enhver tid er i samsvar med den teknologiske og sosiale utvikling i samfunnet. Etter nr. 2 skal loven sikre trygge tilsettingsforhold og en meningsfylt arbeidssituasjon for den enkelte arbeidstaker. Lovens enkeltbestemmelser om bl.a. helse, miljø og sikkerhet, arbeidstid og stillingsvern er gitt for å oppfylle lovens formål. Det karakteristiske for de politiske rådgiverne er imidlertid at de driver med politikk og at de i en periode hvor deres parti har regjeringsmakt får anledning til å utøve politikken gjennom sin rolle som politisk rådgiver til et medlem av regjeringen. Det er ingen gitt å vite hvor lang denne perioden blir, ting endres fort i politikken. Etter departementets syn er det ikke naturlig å vurdere dette som et arbeidsrettslig avtaleforhold. Det har mer preg av å være en type personlig verv, og nettopp det at de tradisjonelle momentene som inngår i en vurdering av arbeidstakerbegrepet ikke passer så godt her, taler vel også for at det er unaturlig å karakterisere forholdet som et arbeidstakerforhold. Etter vårt skjønn viser drøftelsen også at disse personene har mer til felles med grupper som ikke omfattes av lovene, for eksempel tillitsvalgte og statssekretærer.

Konklusjon:

Departementet mener at politisk rådgiver ikke kan anses som omfattet av arbeidsmiljølovens eller ferielovens arbeidstakerbegrep.»

5.2 Utvalgets vurderinger

Utvalget legger etter dette til grunn at arbeidsmiljøloven ikke omfatter den politiske ledelsen i departementene.

Hovedspørsmålet for utvalget blir derfor om deler av arbeidsmiljøloven likevel bør gjelde, hvilke bestemmelser som ikke kan gjelde og på hvilken måte en regulering av rettighetene til departementenes politiske ledelse skal skje. Det må i denne sammenheng ses hen til det politiske systemet og par-

lamentarismen. Regler for oppsigelse og avskjed kan derfor eksempelvis ikke gjelde.

I det følgende knyttes noen kommentarer til ulike kapitler i arbeidsmiljøloven.

Kap. II Krav til arbeidsmiljøet

Kapittelet inneholder bestemmelser om krav til det fysiske og psykiske arbeidsmiljø. Utvalget har vurdert om tilsvarende bestemmelser også kan gjøres gjeldende for departementenes politiske ledelse.

Utvalget mener det i utgangspunktet ikke bør være noe i veien for at reglene om det fysiske arbeidsmiljøet også kan gjøres gjeldende av den politiske ledelsen. Regler for å trygge det psykiske arbeidsmiljø er antakelig vanskeligere å fastsette. Stillingene vil eksempelvis ofte utsettes for stress og ubekvem arbeidstid. Utvalget er kommet til at det ikke er hensiktsmessig med regler på dette området. Politikerne vil indirekte være vernet ved at reglene gjelder i departementene, så lenge de oppholder seg der. Forhold utover dette vil være svært vanskelig å regulere.

Kap. VIII Rett til fri fra arbeidet

Arbeidsmiljøloven kapittel VIII regulerer blant annet arbeidstakeres rett til permisjon ved svangerskap og fødsel, jf. § 31, adopsjon, jf. § 32, fri i forbindelse amming, jf. § 33, rett til fri ved barns og barnepassers sykdom, jf. § 33A, og rett til fri ved pleie av pårørende, jf. § 33B.

Det er flere eksempler på at politikere har hatt permisjon i forbindelse med fødsel og adopsjon. Permisjonene har imidlertid ikke vært hjemlet som rettigheter etter arbeidsmiljøloven. Utvalget har lagt til grunn at arbeidsmiljølovens regler på dette området ikke uten videre kan omfatte departementenes politiske ledelse.

Hvilke permisjonsrettigheter politikernes bør ha drøftes under kapittel 8, se også kapittel 4.

Kapittel X Arbeidstid

Det vil neppe være hensiktsmessig eller praktisk gjennomførbart å fastsette strenge regler for arbeidstid for departementenes politiske ledelse. Kapittel X i arbeidsmiljøloven gjelder heller ikke arbeid av ledende art og arbeid av andre som har særlig selvstendig stilling innen virksomheten, jf. § 41. Unntaket i § 41 gjelder likevel ikke for rett til arbeidstidsreduksjon etter arbeidsmiljøloven § 46A.

Utvalget mener uansett at bestemmelser om arbeidstidsreduksjon tilsvarende arbeidsmiljøloven § 46 A ikke er hensiktsmessig eller gjennomførbart overfor departementenes politiske ledelse.

Kapittel XI A Tilsetting og kapittel XII Oppsigelse og avskjed m.m.

Etter utvalgets oppfatning er det klart at arbeidsmiljølovens kapittel XI A Tilsetting og kapittel XII Oppsigelse og avskjed m.m. ikke kan gjelde for departementenes politiske ledelse.

Utvalget har likevel vurdert om politikerne i den tid de utøver sine verv skal ha en form for skriftlig avtale som enten inneholder bestemte regler, eller henviser til regler som gjelder for politikerne i den tid de innehar sitt politiske verv. Som nevnt foran under kapittel 4, har utvalget ikke funnet dette hensiktsmessig.

Utvalget har også vurdert om arbeidsmiljøloven § 55A kan gjelde. Bestemmelsen forbyr en arbeidsgiver å kreve at arbeidstaker skal:

«gi opplysninger om politiske, religiøse eller kulturelle spørsmål, eller om de er medlemmer av lønnstakerorganisasjoner. Tilsvarende forbud skal gjelde opplysninger om søkerens eventuelle homofile legning eller homofile samlivsform..»

Disse bestemmelsene gjelder imidlertid ikke:

«dersom slike opplysninger er begrunnet i stillingens karakter eller dersom det inngår i formålet for vedkommende arbeidsgivers virksomhet å fremme bestemte politiske, religiøse eller kulturelle syn og stillingen er av betydning for gjennomføringen av formålet.»

For departementenes politiske ledelse vil unntaksbestemmelsen være relevant i de fleste tilfeller. Utvalget mener det ikke vil være hensiktsmessig med tilsvarende regler for departementenes politiske ledelse.

Utvalgets forslag

Utvalget mener det vil være lite praktisk og hensiktsmessig at deler av loven gis tilsvarende anvendelse.

I den grad den politiske ledelse bør ha tilsvarende rettigheter eller være omfattet av tilsvarende ordninger, bør dette forankres i et reglement for den politiske ledelse.

Kapittel 6

Folketrygdlovens anvendelse

6.1 Dagens praksis og gjeldende rett

6.1.1 Medlemskap i folketrygden

Folketrygdloven kapittel 2 regulerer vilkår for medlemskap i folketrygden. Det vises til loven § 2–1 hvor det står at «Personer som er bosatt i Norge, er pliktige medlemmer i trygden.»

Politikerne vil derfor i praksis oppfylle grunnvilkårene for å være omfattet av folketrygdlovens bestemmelser. Om folketrygdens pensjonsregler vises til pkt. 13.1.1.

I forhold til de ulike kapitler og bestemmelser i folketrygdloven stilles det visse tilleggsvilkår, for eksempel kravet om å regnes som, «arbeidstaker,» jf. kapittel 13 om yrkesskadedekning og kapittel 8 om sykepenges.

6.1.2 Arbeidstakerbegrepet

Som nevnt ovenfor er det i folketrygdloven i mange sammenhenger avgjørende hvilken yrkesmessig status en person har. Dette gjelder eksempelvis personer som utfører ulønnet, frivillig arbeid, pensjonister, selvstendig næringsdrivende, frilansere, og ikke minst arbeidstakere. Det er arbeidstakere som er sikret de beste rettighetene i folketrygdloven. Det er således i utgangspunktet bare arbeidstakere som kan få dagpenger under arbeidsløshet. Arbeidstakere har videre bedre rettigheter enn andre når det gjelder sykepenges, ytelser ved yrkesskade og yrkessykdom.

Folketrygdloven § 1–8 har følgende definisjon av begrepet arbeidstaker:

«Med arbeidstaker menes i denne loven enhver som arbeider i en annens tjeneste for lønn eller annen godtgjørelse.»

Det legges vanligvis vekt på følgende momenter når det skal avgjøres om det foreligger et arbeidstakerforhold:

- at det foreligger en arbeidsavtale
- at man stiller sin arbeidskraft til disposisjon for en arbeidsgiver
- at man er underlagt arbeidsgiverens instruksjonsmyndighet
- at arbeidsgiverens lokaler, redskaper og materialer benyttes
- at arbeidet må utføres personlig
- at det betales regelmessig godtgjørelse

Hvorvidt vedkommende regnes som arbeidstaker etter annen lovgivning, f. eks. arbeidsmiljøloven, er ikke avgjørende. Derimot legges i praksis avgjørende vekt på skattemyndighetenes vurdering av avgrensningen. Selv om det kan reises tvil om alle kriterier nevnt ovenfor er oppfylt, f. eks. foreligger det for politikerne ingen arbeidsavtale, mener utvalget det må slås fast som sikker rett at det er bestemmelsene om arbeidstakere som kommer til anvendelse for politikerne. Dette er også lagt til grunn av Rikstrygdeverket

etter forespørsel fra Sosial- og helsedepartementet, jf. Sosial- og helsedepartementets brev til Statsministerens kontor av 19. april 1999.

6.1.3 Politikeres rettigheter til dagpenger

Bestemmelsene om stønad under arbeidsløshet står i folketrygdloven kapittel 4. Et grunnvilkår for å få rett til dagpenger er etter § 4–3 at man har fått redusert sin arbeidstid med minst 40 %, og at man har tapt arbeidsinntekt som arbeidstaker på grunn av arbeidsløshet.

Selv om politikere ikke har regulert arbeidstid, vil ikke vilkåret om redusert arbeidstid med minst 40 %, volde problemer. Den normale situasjon for en politiker som blir stående uten arbeid etter å ha fratrådt sin stilling, er at arbeidet er fullstendig bortfalt. Det må også legges til grunn at vilkåret om tapt arbeidsinntekt som arbeidstaker er oppfylt, jf. ovenfor under pkt. 2.4.2. Det er videre visse krav om minsteinntekt forut for arbeidsløsheten i § 4–4. Disse vil uten videre være oppfylt for politikerne.

Dersom den arbeidsløse selv kan bebreides for å stå uten arbeid, f. eks. ved selv å ha sagt opp arbeidsforholdet, kan det bli snakk om forlenget ventetid etter § 4–10. Bestemmelsene retter seg mot dem har sagt opp, eller sluttet i sin stilling uten rimelig grunn, eller er oppsagt eller avskjediget på grunn av forhold som kan bebreides vedkommende. Politikere som fratrer på grunn av regjeringsskifte eller fordi de må følge sin statsråd, vil selvsagt ikke rammes av disse bestemmelsene. Dersom man fratrer frivillig, som ledd i en personlig eller politisk omrokking, eller fordi man ikke trives med arbeidspresset som politiker, kan avstengningsreglene komme inn.

Politikerne får i en del tilfeller etterlønn i opp til tre måneder, se pkt. 2.15. Det kan reises spørsmål om også slik etterlønn er grunnlag for dagpenger. Etterlønnen utbetales og beskattes på samme måte som lønn og må derfor antas å inngå i det inntektsgrunnlaget dagpengene beregnes ut fra. Tilsvarende må etterlønnen, ut over den ene måneden som utbetales uten hensyn til andre inntekter, ses som en ytelse som skal kompensere for tapt arbeidsinntekt i perioden, og som derfor skal gå til fradrag fra dagpengene. I praksis betyr dette at dagpenger ikke vil utbetales før etterlønnperioden er opphørt. Bestemmelsene om samordning med andre ytelser står bl. a. i folketrygdloven § 4–26.

Etter § 4–26 bokstav f) skal etterlønn gå til fradrag i dagpengene med et tilsvarende beløp. Med etterlønn menes ytelse som helt eller delvis skal dekke bortfall av inntekt for en periode arbeidstakeren ikke er omfattet av arbeidsavtale, og som arbeidsgiver tidligere har forpliktet seg til ved skriftlig eller muntlig avtale. Et vilkår er at arbeidsgiveren har forpliktet seg til å yte etterlønnen før arbeidsforholdet bringes til opphør. Slik etterlønnssordningen for politikerne er utformet, kan det vanskelig tenkes tilfeller der dagpenger utbetales i tillegg til etterlønnen.

6.1.4 Politikere og sykepenger

Bestemmelsene om sykepenger står i folketrygdlovens kap. 8. Det regnes ikke som tvilsomt at politikere, så lenge de er i arbeid, har rett til sykepenger som arbeidstakere etter § 8–15 ff. Ettersom politikerne i praksis har hatt samme rett til å beholde sin lønn under sykdom som øvrige statlige

arbeidstakere, se nærmere under pkt. 8.4.1, har spørsmålet hatt liten praktisk betydning.

Retten til lønn under sykdom har bare vært aktuelt så lenge vedkommende politiker fortsatt har vært i tjeneste, altså hatt permisjon med mulighet til å komme tilbake. Der vedkommende fratrer stillingen som følge av sykdommen, eller av andre grunner slutter under en sykdomsperiode, oppstår spørsmålet om sykepenger fra trygden. Sykepenger ytes maksimalt i ett år, se folketrygdloven § 8–12.

Dersom sykdomstilfellet inntreffer etter at politikeren har fratrådt tjenesten, men uten at vedkommende er inne i et nytt arbeidsforhold, oppstår spørsmålet om sykepenger likevel kan ytes. Hvis vedkommende har meldt seg arbeidsledig og mottar dagpenger, ytes sykepenger, men ikke med høyere beløp enn dagpengebeløpet, jf. folketrygdloven § 8–49. Det er ellers et vilkår for å ha rett til sykepenger at man har vært i arbeid i minst to uker før arbeidsuførheten inntraff, se § 8–2. Blir man syk etter dette tidspunkt, må sykepenger enten ytes som sykepenger som arbeidsledig, jf. foran, eller på grunnlag av § 8–47 om sykepenger til yrkesaktive medlemmer som midlertidig har vært ute av inntektsgivende arbeid.

Etter § 8–47 ytes sykepenger til personer som på sykemeldingstidspunktet midlertidig har vært ute av arbeid i mindre enn tre måneder og som

- a) fremdeles er ute av inntektsgivende arbeid, eller
- b) er i arbeid uten å fylle kravet i § 8–2 om to ukers opptjeningsstid.

Denne ordningen med «trygd i inaktive perioder» er ment som et sikkerhetsnett for yrkesaktive som midlertidig er eller har vært ute av inntektsgivende arbeid og som dermed faller utenfor sykepengeordningen. Den antas også å kunne komme til anvendelse for politikere som blir syke før de har kommet inn i et nytt arbeidsforhold. Dekning etter denne bestemmelsen gis etter bokstav a), som er det aktuelle her, gis ikke med 100 %, men med 65 %.

Dersom sykdomstilfellet inntreffer mens vedkommende politiker mottar etterlønn, oppstår også spørsmål i tilknytning til vilkårene for sykepenger. For det første kan det spørres om den som mottar etterlønn, fortsatt er å betrakte som å være i arbeid i forhold til to-ukers-regelen i § 8–2. (Kravet om å ha vært i arbeid umiddelbart før arbeidsuførheten). Som vist foran under pkt. 6.1.3. er det mulig å motta dagpenger under arbeidsløshet samtidig som man mottar etterlønn. I forhold til sykepenger er det lagt til grunn at etterlønn ikke forlenger et arbeidsforhold. Arbeidsforholdet anses i disse tilfelle som avsluttet siste arbeidsdag, og sykepenger må i tilfelle gis etter særbestemmelsen i § 8–47.

For statstilsatte som mottar ventelønn etter tjenestemannsloven § 13 nr. 6, er det gitt en særregel i folketrygdloven § 8–49. De har samme rett til sykepenger som personer som mottar dagpenger under arbeidsløshet. Ventelønnen etter tjenestemannsloven § 13 nr. 6 er imidlertid noe annet enn politikernes etterlønn, og sistnevnte omfattes ikke av særregelen i § 8–49. De statstilsattes ventelønn er også slik utformet at den bortfaller under sykdom. I Ot. prp. nr. 41 (1993–94) s. 4 er det presisert at ikke-offentlig tilsatte som mottar etterlønn ikke kan likestilles med statstilsatte som mottar ventelønn. Disse

har ikke rett til sykepenger for den perioden de mottar etterlønn. Det er rimelig å anta at det samme gjelder for politikere som mottar etterlønn. Det ville uansett her være et spørsmål om vilkåret i § 8–3 om tap av pensjonsgivende inntekt på grunn av arbeidsuførheten er oppfylt, så lenge vedkommende faktisk mottar etterlønn. (Med mulig unntak av den første måneden som gis uten behovsprøving).

6.1.5 Yrkesskadedekning

Ut fra det som er sagt innledningsvis, vil politikerne være omfattet av bestemmelsen om yrkesskadedekning i folketrygdloven. Bestemmelsene, som nå står i folketrygdloven kapittel 13, gir mer fordelaktige og rommelige trygdeytelser ved sykdom og skade, når sykdommen /skaden kan ses som yrkesskade. Mest fordelaktige er de reglene som gjelder for arbeidstakere, som er definert i § 13–8. I brev til Statsministerens kontor av 19. april 1999 med vedlegg, omtalt foran under pkt. 6.1.2, har Sosial- og helsedepartementet lagt til grunn at regjeringens medlemmer, statssekretærene og de politiske rådgivere er omfattet av arbeidstakerbegrepet i henhold til denne definisjonen.

6.2 Utvalgets vurderinger og forslag

Det fremgår av utvalgets drøftinger foran at politikerne er dekket tilsvarende arbeidstakere, i forhold til folketrygdlovens bestemmelser. Det foreslås derfor ikke endringer på dette området.

Kapittel 7

Permisjon for å tiltre stilling i departementenes politiske ledelse

7.1 Dagens praksis og gjeldende rett

7.1.1 Om permisjon for statstilsatte

Statstilsatte arbeidstakere har ikke krav på permisjon for å tiltre som politikere i departementenes politiske ledelse.

Ved utnevning av statsråder og statssekretærer er det likevel praksis for at det i den kongelige resolusjonen bestemmes at for de statsråder og statssekretærer som er tilsatt i staten, skal stillingene holdes åpne for dem så lenge de er statsråder og statssekretærer. Formuleringen er tatt med når utnevningene har sammenheng med regjeringsskifter, men ikke konsekvent ved senere enkeltoppnevninger.

Politiske rådgivere utnevnes ikke i statsråd, og for denne gruppen er det ingen bestemmelse om at deres stillinger i staten skal holdes åpne, men i praksis har også disse fått permisjon fra sine stillinger i staten.

7.1.2 Vikarer som tjenestegjør for tjenestemenn som tiltrer som politikere i departementenes politiske ledelse

I tjenestemannsloven med forskrifter er det som nevnt ingen bestemmelser om at embets- eller tjenestemenn i staten skal ha rett til permisjon ved tiltredelse i departementenes politiske ledelse.

Under den forutsetning av at en embets- eller tjenestemann får permisjon, kan det være aktuelt å sette inn en vikar. Vikarens rettsstilling vil reguleres av dennes arbeidsavtale. Retten til å tilsette midlertidig eller konstituere følger av tjenestemannsloven § 3. Etter tjenestemannsloven § 7 nr. 2 annet ledd er hovedregelen at den som er tilsatt som vikar må fratre uten oppsigelse når stillingens faste innehaver kommer tilbake.

I forskrift til tjenestemannsloven er det presisert at en vikar som tjenestegjør for tjenestemann som innehar stilling som statsråd eller statssekretær, må fratre uten oppsigelse selv om vedkommende har hatt stilling i mer enn fire år. Dette må ses i sammenheng med tjenestemannsloven § 10, hvor midlertidig tjenestemann med mer enn fire års sammenhengende tjeneste som hovedregel vil ha et stillingsvern som fast tilsatt.

Det følger av forskrift til tjenestemannsloven av 11. november 1983 nr. 1608 § 2 nr 3 at:

«Tjenestemenn som vikarierer for :

- medlem av regjeringen
- medlem av Stortinget
- statssekretær
- tjenestemann i åremålsstilling
- innehavere av vitenskapelig stilling

plikter å fratre uten oppsigelse når stillingens faste innehaver inntre i stillingen, selv om vikariatet har vart mer enn 4 år. Dersom vikariatet har vart mer enn 4 år, skal vedkommende ha fortrinnsrett til ny stilling (jf. loven § 13 nr 1 bokstav a, og forskriftenes § 7 nr 2).»

Bestemmelsen omfatter vikarer som tjenestegjør for tjenestemenn som innehar stilling som statsråd eller statssekretær. Det er ikke gitt en tilsvarende regel for vikarer som tjenestegjør for tjenestemenn som innehar stilling som politisk rådgiver.

7.1.3 Permisjon fra stilling i privat sektor

Arbeidstakere i privat sektor har ikke krav på permisjon for til å tiltre politisk stilling som statsråd, statssekretær eller politiske rådgiver. En rett til permisjon må eventuelt bero på en avtale.

Arbeidsmiljøloven § 33 C har en bestemmelse om rett til fri på grunn av utføring av offentlige verv. Det fremgår av denne at :

«En arbeidstaker har rett til permisjon fra arbeid i det omfang det er nødvendig for å oppfylle lovbestemt møteplikt i offentlige organer.»

Bestemmelsen kom inn i loven ved endringslov 6. januar 1995 nr 2. Den er imidlertid begrenset til lovbestemt møteplikt i offentlige organer, og gjelder derfor ikke departementenes politiske ledelse. Det er ellers noe uklart hvor langt den gjelder.

Valgte stortingsrepresentanter er pliktige til å ta i mot sitt verv, jf. Grunnloven § 63, slik at dette kunne tale for at stortingsrepresentanter kunne påberope seg rett til fri, jf. arbeidsmiljøloven § 33 c.

I Ot. prp. nr 50 (1993–94) s. 100 vises det til at bestemmelsen i arbeidsmiljøloven også vil kunne omfatte stortingsrepresentanter, og at dette er spesielt viktig for vararepresentanter, som gjerne møter i korte perioder. Så vidt utvalget har brakt på det rene, er det ingen fast praksis for at stortingsrepresentanter får fire års permisjon for å tiltre sitt verv. Spørsmålet må betraktes som uavklart.

Kommunale og fylkeskommunale politikere har rett til fri, jf. kommuneloven § 40 nr 1. annet ledd. Det følger av denne bestemmelsen at:

«Arbeidstaker har krav på fri fra arbeid i det omfang dette er nødvendig på grunn av møteplikt i kommunale eller fylkeskommunale folkevalgte organer. Arbeidstaker har også rett til permisjon fra sitt arbeid i fire år eller for resten av valgperioden for å utføre heltids- eller deltids kommunalt eller fylkeskommunalt verv.»

Denne bestemmelsen kom inn ved endringslov 16. april 1999 nr 18. Den innebærer at arbeidstakere, uansett om de arbeider i kommunal, statlig eller privat sektor, har rett til permisjon for valgperioden eller resten av den. Det er imidlertid understreket i Ot. prp. nr 70 (1998–99) at den folkevalgte ikke har rett til å komme tilbake til stillingen før valgperioden er ute.

7.2 Utvalgets vurderinger og forslag

Utvalget foreslår at gjeldende praksis med permisjon for statstilsatte videreføres.

Utvalget foreslår således at retten til permisjon for embets- og tjenestemenn som går over i stillinger som statsråder og statssekretærer, i samsvar med gjeldende praksis, reguleres i de kongelige resolusjonene ved oppnevning. Utvalget foreslår videre at dette heretter også vurderes både ved oppnevninger som har direkte sammenheng med regjeringsskifter og ved senere enkeltoppnevninger.

I henhold til de kongelige resolusjonene har stillinger «innenfor staten» vært holdt åpne for statsråder og statssekretærer. Når det gjelder spørsmål om hva som regnes som staten, bør dette ses i sammenheng med tjenestemannslovens virkeområde.

Det vises til Torgeir Bjørnaraa, Espen Gaard og Anette Selmer: Norsk tjenestemannsrett: Kommentartutgave til tjenestemannsloven med forskrifter mv, side 88–98. Normalt vil det ikke være så vanskelig å definere hva som er innenfor staten. Eksempelvis vil stillinger i departement, direktorat, fylkesmennene ligge innenfor. Det vil også ofte fremgå av den enkelte virksomhets personal- eller tilsettingsreglement. For å komme inn under loven, må vedkommende være «tilsatt i statens tjeneste.» Tilsatte i ordinære forvaltningsorganer og forvaltningsbedrifter faller innunder loven. Som ordinære forvaltningsorganer vil regnes departementer, direktorater og underliggende etater, herunder statlige virksomheter som utøver statlig myndighet, kontroll- og tilsynsmyndighet eksempelvis skatteetaten, Statens forurensningstilsyn mv.

Tilsatte i statsforetak omfattes ikke av tjenestemannsloven. Det vises til lov av 30. august 1991 nr 171 § 4. Tilsatte i statseide virksomheter som er organisert som egne rettssubjekter vil også falle utenom loven. Detaljer om grensedragningen er det redegjort for i den nevnte kommentartutgaven.

Utvalget foreslår videre at tjenestemenn som skal tiltre stilling som politisk rådgiver normalt gis permisjon, men slik at det tillegges arbeidsgiver å avgjøre dette. Utvalget foreslår at staten v/Arbeids- og administrasjonsdepartementet, som arbeidsgiver, tar inn en anbefaling i Statens personalhåndbok om at tjenestemenn som går over i stillinger som politiske rådgivere bør innvilges permisjon.

Utvalget foreslår videre at også rettsstillingen for vikarer som tjenestegjør for tjenestemenn som er politiske rådgivere bør reguleres av gjeldende forskrift § 2 nr 3. Utvalget foreslår en tilføyelse etter tredje strekpunkt slik at også tjenestemenn som vikarierer for *politisk rådgiver* plikter å fratre uten oppsigelse når stillingens faste innehaver inntre i stillingen, selv om vikariatet har vart i mer enn fire år.

Utvalget foreslår videre en språklig forenkling av innledningen til forskriftene, som viser at det er vikarens rettsstilling som reguleres. Det vises til kapittel 19 Utvalgets forslag til endringer i forskrift til tjenestemannsloven.

Som nevnt under pkt. 2.16 har utvalget ikke vurdert spørsmål om regler for overgang mellom stillinger i embetsverket og politisk ledelse i departementene. Dette anses for å falle utenfor utvalgets mandat. Utvalget ser at en permisjon i det konkrete tilfellet, ut fra en politisk vurdering, kan anses som

uforenlig med arbeidet i den politiske ledelse, slik at vedkommende i praksis må si opp sin stilling. Etter som utvalgets forslag ikke gir noen absolutt rett til permisjon, vil det imidlertid ikke komme i konflikt med slike hensyn.

Utvalget har vurdert om det bør foreslås en generell regel i arbeidsmiljøloven som gir rett til permisjon for departementenes politiske ledelse på linje med kommunepolitikere og – muligens – stortingsrepresentantene. Dagens ordning der statstilsatte i praksis får permisjon, mens andre arbeidstakere ikke har noen rett til permisjon, innebærer en forskjellsbehandling, og kan også bidra til en skjev rekruttering til departementenes politiske ledelse. Å foreslå en bestemmelse av dette omfang, ligger imidlertid utenfor utvalgets mandat, og har også åpenbart konsekvenser for private arbeidsgivere, som det ikke har vært mulig for utvalget å overskue og vurdere. Utvalget viser spesielt til at både kommunale og stortingspolitikere velges for fire år, og at det dermed er lettere å beregne fraværets omfang. Man har foreløpig en begrenset erfaring med rekkevidden av disse bestemmelsene. Utvalget vil imidlertid anbefale at spørsmålet vurderes nærmere ved revisjon av arbeidsmiljøloven.

Kapittel 8

Fravær ved sykdom og permisjon

8.1 Innledning

8.1.1 Hovedproblemstillinger

Utvalget har vurdert tre hovedspørsmål i tilknytning til fravær ved sykdom og permisjon:

- Har/bør den politiske ledelse ha et krav på å få fri fra arbeidet?
- Har den politiske ledelse i så fall en rett til å få sitt arbeid tilbake?
- Har den politiske ledelse rett til lønn under fravær på grunn av sykdom eller permisjon?

Rett til fri fra arbeid

For arbeidstakere er rett til fri fra arbeidet i flere situasjoner regulert i arbeidsmiljøloven kapittel VIII. Arbeidsmiljøloven hjemler blant annet rett til permisjon ved svangerskap og fødsel jf. § 31, adopsjon jf. § 32, fri i forbindelse med amming jf. § 33, rett til fri ved barns eller barnepassers sykdom jf. § 33A, samt rett til redusert arbeidstid på grunn av omsorg jf. § 46 A.

Utvalget legger til grunn at departementenes politiske ledelse ikke er omfattet av arbeidsmiljøloven, da de ikke anses som arbeidstakere i arbeidsmiljølovens forstand, jf. punkt 5.3.

Når det gjelder rettigheter ved fravær pga. sykdom er dette regulert i folketrygdloven. Departementenes politiske ledelse vil være omfattet av folketrygdens system. Det vises til folketrygdloven § 2–1:

«Personer som er bosatt i Norge, er pliktige medlemmer. Som bosatt i Norge regnes den som oppholder seg i Norge, når oppholdet er ment å vare eller har vart i minst 12 måneder.»

Enkelte grupper av arbeidstakere har i tillegg til rettigheter etter arbeidsmiljøloven og folketrygdloven, utvidede rettigheter til fri/permisjon i henhold til tariffavtale. Dette gjelder eksempelvis arbeidstakere som er omfattet av Hovedtariffavtalen i staten.

Departementenes politiske ledelse er verken omfattet av Hovedtariffavtalen i staten eller arbeidsmiljøloven. Det innebærer at det rettslige grunnlaget for rett til fri eller permisjon for departementenes politiske ledelse er uklart.

Rett til å få sin stilling tilbake

Rett til permisjon kan både innebære et rettslig grunnlag for å få sin stilling tilbake, og et rettskrav på å få permisjon med lønn i en viss periode.

Det er vanskelig å se at en rett til permisjon for departementenes politiske ledelse også skulle innebære en rett til å få sin stilling tilbake. Departementets

politiske ledelse må alltid være forberedt på at det foretas utskiftninger i regjeringen, for eksempel slik at en statsråd i fødselspermisjonstid må fratre.

En statssekretær eller en politisk rådgiver må fratre hvis den aktuelle statsråd må fratre, eller hele regjeringen går av. De må også fratre dersom det er ønske om å få inn en annen politisk rådgiver eller statssekretær i stedet.

Utvalget legger til grunn at det ikke foreligger et krav på å få en stilling tilbake etter endt permisjonstid. Utvalget har i stedet sett nærmere på konsekvensene av at en politiker må fratre i permisjonstid eller i den tid man har fravær fra sin politiske stilling på grunn av sykdom.

Rett til lønn

Rett til lønn ved fravær på grunn av sykdom og lønn ved ulike permisjoner er til dels hjemlet i folketrygdloven.

Under forutsetning av at politikerne har rett til fri, vil de kunne ha rett til ytelser i henhold til folketrygdlovens bestemmelser. Det forutsettes at de oppfyller de særlige vilkårene for de ulike ytelsene.

Enkelte grupper av arbeidstakere har i tillegg til rettigheter etter folketrygdlovens system, tariffestede rettigheter til lønn utover det folketrygdloven hjemler. Arbeidstakere som er omfattet av Hovedtariffavtalen i staten kan nevnes i denne sammenheng.

Utvalget har sett nærmere på om tilsvarende lønnsrettigheter som for statstilsatte, også bør gjelde for politikere, eller om rettigheter utelukkende bør forankres i folketrygden tilsvarende som for arbeidstakere som ikke er omfattet av tariffavtaler.

8.1.2 Avgrensning i forhold til ulønnet permisjon

Utvalget har begrenset seg til å vurdere ulike spørsmål knyttet til lønnet permisjon og lønn ved fravær på grunn av sykdom.

Utvalget mener det vil være lite hensiktsmessig å fastsette regler som gir departementenes politiske ledelse rett til ulønnet permisjon.

Regler om ulønnet permisjon kommer som hovedregel etter (og i tillegg til) en periode med lønnet permisjon. I henhold til praksis antar utvalget at det vil være en tidsmessig grense for hvor lenge en politiker kan være bort fra sin stilling, og at dette ligger innenfor en periode hvor en eventuell permisjon bør kunne gis med lønn. Utvalget mener av den grunn at regler om ulønnet permisjon, ikke vil være særlig praktisk for den politiske ledelse. Utvalget utelukker ikke at dette eventuelt kan avtales i et konkret tilfelle med Statsministerens kontor.

8.1.3 Spørsmål om vikar

Hvis en politiker får innvilget permisjon eller er sykemeldt, reises spørsmålet om det er anledning til å sette inn en vikar for vedkommende, og om vikaren eventuelt kan komme utenfra den politiske ledelsen i departementet.

Statssekretærer og politiske rådgivere

For politiske rådgivere og statssekretærer har ikke utvalget eksempler på at vikarer er hentet inn ved fravær på grunn av sykdom. Dette kan ha sammenheng med politikere med langvarig sykefravær har fratrådt sine politiske verv.

Ved fødselspermisjon er det derimot praksis for at vikarer hentes inn og at det avvikles fødselspermisjoner med lønn i inntil ett år.

Statsråder

Det er et politisk spørsmål om det skal settes inn en vikar for en av statsrådene og om en vikar eventuelt skal hentes utenfra departementenes politiske ledelse. Avgjørelsen må tas av statsministeren, men det er i utgangspunktet ikke konstitusjonelle problemer knyttet til å hente en vikar utenfra.

Sist gang det ble konstituert en statsråd utenfra til departementenes politiske ledelse var i 1968, i forbindelse med et langvarig sykdomstilfelle.

I de tilfellene en statsråd har hatt permisjon eller sykefravær, har det imidlertid utviklet seg en praksis hvor en av regjeringens medlemmer i en periode har hatt ansvar for to departementer, i stedet for å ta inn en vikar utenfra. Denne ordningen forutsetter at permisjonen ikke blir for langvarig. Med mindre det vurderes en særlig vikarordning her, vil derfor en statsråds mulighet til å ta permisjon, være tidsmessig begrenset. Det er derfor ikke mulig å innføre fulle permisjonsrettigheter etter mønster av ordningen for statstilsatte. Også ved kortere permisjoner kunne det, etter utvalgets oppfatning, lette statsrådets situasjon at det ble konstituert en vikar. Dette er imidlertid et politisk spørsmål og utvalget fremmer ikke noe konkret forslag her.

8.2 Fødselspermisjoner

8.2.1 Dagens praksis og gjeldende rett

Departementenes politiske ledelse

Det er flere eksempler på at politikere i departementenes politiske ledelse har avviklet lønnet fødselspermisjon, tatt omsorgspermisjon ved fødsel og tatt ut fedrekvote.

Fødselspermisjonenes lengde har vært varierende. Statsråder som har tatt fødselspermisjon, har avviklet fra tre til fem måneders permisjon, mens flere av de politiske rådgiverne og statssekretærene har avviklet fødselspermisjon i inntil ett år.

For arbeidstakere generelt er rett til tjenestefri ved fødsel hjemlet i arbeidsmiljøloven § 31, mens det overfor den politiske ledelse har vært forutsatt at arbeidsmiljøloven ikke får anvendelse. Retten til fri fra arbeid kan bero på avtale, men en lovfestet rett til fri fra arbeid må eventuelt hjemles i arbeidsmiljøloven.

Rett til lønnet fødselspermisjon er hjemlet i folketrygdloven, og loven vil i utgangspunktet hjemle rett til fødselspenger også for departementenes politiske ledelse.

Det er et grunnleggende vilkår for rett til fødselspenger etter folketrygdloven § 14–4 at mor har vært «yrkesaktiv med pensjonsgivende inntekt (§ 3–15) i minst seks av de siste ti månedene før stønadsperioden tar til.»

Oppfyller man vilkårene for rett til fødselspenger kan det gis inntil 52 uker med 80 % lønn eller 42 uker med full lønn, se folketrygdloven § 14–7. Ved flerbarnsfødsler forlenges perioden.

Folketrygdloven har bestemmelser om at lønn over 6 G (folketrygdens grunnbeløp) ikke tas med i beregningsgrunnlaget for fødselspenger. Det vises til folketrygdlovens § 14–5, som innebærer at det ikke ytes fødselspenger for inntekt utover kr 281.700,– (1 G utgjør pr. 1. mai 1999 kr 46.950,–).

I praksis har den politiske ledelsen imidlertid fått lønnet permisjon tilsvarende arbeidstakere som er omfattet av Hovedtariffavtalen i staten i den tid de har avviklet fødselspermisjon. Det vil blant annet si at de har fått full lønn medregnet i grunnlaget for fødselspenger.

Arbeidstakere i staten

I tillegg til rettigheter etter folketrygdloven har enkelte arbeidstakergrupper tariffestede rettigheter utover det som folketrygdloven hjemler. Dette gjelder for eksempel arbeidstakere som er omfattet av Hovedtariffavtalen i staten.

Til sammenlikning er vilkårene for rett til lønnet fødselspermisjon etter Hovedtariffavtalen, Fellesbestemmelsene § 19 nr. 1 at mor har hatt tjeneste seks av de siste ti måneder. I tillegg er det et vilkår at denne tjenesten er fra det statlige tariffområdet. Hvis ikke må krav eventuelt fremmes etter folketrygdloven.

For arbeidstakere i staten kan det gjøres unntak fra kravet om tjeneste i det statlige tariffområdet seks av de siste ti månedene, ved at arbeidstakeren kan legge sammen tjeneste umiddelbart før og etter omsorgspermisjon eller utdanningspermisjon uten lønn i inntil ett år. Er vilkårene oppfylt, har arbeidstaker krav på full lønn under fødselspermisjon i 42 uker (eventuelt 80 % lønn i 52 uker). Ved flerbarnsfødsler forlenges perioden.

Når det gjelder fedres rett til lønnet fødselspermisjon etter Hovedtariffavtalen, følger den i utgangspunktet vilkårene i folketrygdloven, men på noen punkter går retten til lønnet fødselspermisjon lenger. Fars rett til lønnet fødselspermisjon etter folketrygdlovens bestemmelser er avhengig av at både mor og far har opptjent rett til fødselspenger. Etter Fellesbestemmelsene § 19 nr. 2 første ledd kan far eller en annen som har omsorg for barnet ha rett til permisjon med lønn selv om mor ikke har opptjent rett til lønnet fødselspermisjon. Vilåret er at far har opptjent rett til fødselspenger og mor gjenopptar arbeidet. Faren kan tidligst starte permisjonen seks uker etter nedkomsten.

Fedre har en selvstendig rett til to ukers permisjon i forbindelse med fødsel, for å ta hånd om mor og barn, etter arbeidsmiljøloven § 31 nr 2. Retten til lønn under permisjon er regulert av Fellesbestemmelsene § 19 nr 4 annet ledd:

«Første uke av permisjon gis med lønn. Andre uke gis med lønn innenfor rammen av velferds-permisjonen – jf. § 22.»

Arbeidstakere i kommuner og fylkeskommuner

Arbeidstakere omfattet av overenskomstene for Oslo kommune og tariffavtalen til Kommunenes Sentralforbund får, slik som arbeidstakere omfattet av Hovedtariffavtalen i staten, full lønn tatt med i beregningsgrunnlaget for beregning av fødselspenger.

Stortingsrepresentanter

Det følger av regelverk for stortingsrepresentanter at fødsel gir rett til permisjon med full lønn i 42 uker, eventuelt 80 % lønn i 52 uker. Ved flerbarnsfødsler forlenges permisjonen med fem uker (syv uker ved 80 % lønn) for hvert barn mer enn ett.

I tillegg til dette har far en selvstendig rett til to ukers permisjon i forbindelse med fødsel etter arbeidsmiljøloven § 31 nr 2. Faren beholder full lønn under permisjonen.

Full lønn omfatter den faste årlige godtgjørelse og diettgodtgjørelse.

8.2.2 Utvalgets vurderinger og forslag

Rett til å få fri

Utvalget er kommet til at det ikke bør innføres en ubetinget rett til fødselspermisjon eller uttak av fedrekvote etter mønster av arbeidsmiljøloven. Fødselspermisjon bør vurderes i det enkelte tilfelle, ut fra en avveining av den konkrete stilling, den politiske situasjon, og permisjonstidens lengde. Spesielt for statsråder vil det være en realitet at en langvarig permisjon kan fremstå som vanskelig. Fravær fra et departement og det politiske liv i opptil ett år vil kunne være problematisk både for vedkommende statsråd, departementets tilsatte og resten av regjeringen.

Utvalget er klar over at dette i noen grad vanskeliggjør yngre kvinnelige statsråders deltakelse i regjeringsarbeidet, og således kan virke uheldig utfra et likestillingsperspektiv. Utvalget mener likevel at dette er realiteter det må tas hensyn til, og at det må bli opp til den enkelte statsråd å foreta avveiningen. Som det fremgår nedenfor vil utvalget uansett foreslå at retten til lønn skal beholdes i normal fødselspermisjonsperiode.

Når det gjelder statssekretærer og politiske rådgivere har det, som nevnt foran, i praksis ofte vært tatt inn en vikar. Her har det også ofte vært innvilget permisjoner inntil ett år. Utvalget vil anta at denne praksisen fortsatt bør være det normale. Også for disse kan det imidlertid tenkes å være problematisk med en ubetinget rett til å beholde stillingene i opptil ett år. Statsråden kan ha behov for kontinuitet, med mulighet for utskifting på et tidligere tidspunkt. Spørsmålet om permisjon, og permisjonstidens lengde, bør derfor også her vurderes i det enkelte tilfelle.

Utvalget mener at fedre som hovedregel bør kunne få omsorgspermisjon ved fødsel for å ta hånd om mor og barn. Noen ubetinget rett foreslås imidlertid heller ikke her.

Utvalget mener for øvrig at å kombinere arbeid og permisjon i form av uttak av tidskonto ikke er forenlig med å inneha verv som politiker i departementenes politiske ledelse. Det gjelder for det første ikke regler om arbeidstid for departementenes politiske ledelse, slik at en tidskontoordning som nettopp innebærer en regulert arbeidstid i utgangspunktet ikke passer. For det annet mener utvalget at en stilling i den politiske ledelse er så vidt krevende at en slik ordning i praksis ikke lar seg gjennomføre av arbeidsmessige årsaker.

Rett til lønn

Utvalget mener at departementenes politiske ledelse skal ha tilsvarende rettigheter til full lønn som statstilsatte som er omfattet av Hovedtariffavtalen, i den tid de avvikler fødselspermisjon, tar omsorgspermisjon i forbindelse med fødsel eller tar ut fedrekvote.

Utvalget har drøftet om det skal det stilles krav om at de har hatt tjeneste seks av de siste ti måneder i det statlige tariffområde eller som politiker i departementets politiske ledelse for å få fulle rettigheter. Et slikt krav stilles som nevnt for statens embets- og tjenestemenn, jf. Hovedtariffavtalen i staten, Fellesbestemmelsene § 19.

Utvalget vil foreslå at det er tilstrekkelig at departementenes politiske ledelse har hatt inntektsgivende arbeid de seks av de siste ti måneder i samsvar med folketrygdens regler.

Dette vil gjøre det lettere for politikere som rekrutteres utenfor statsstillinger å ta ut permisjon, da det ikke stilles krav om tjenestetid i staten.

Fratredelse i permisjonstid eller i nær tilknytning til planlagt permisjonstid

Utvalget har drøftet hva som bør gjelde når en politiker i den lønnede fødselspermisjonstiden eventuelt må fratre.

Utvalget er kjent med et tilfelle hvor en politiker fikk kompensasjon fra Statsministerens kontor tilsvarende differansen mellom full lønn (som gis til statstilsatte jf. Fellesbestemmelsene § 19 nr 1) og folketrygdens regler, ut den påbegynte permisjonstid, selv om politikeren måtte fratre. Den aktuelle politikeren hadde ingen stilling å gå tilbake til.

Til sammenlikning er det for statens embets- og tjenestemenn et vilkår for rett til full lønn etter Hovedtariffavtalen, Fellesbestemmelsene § 19 at det fortsatt foreligger et tilsettingsforhold. Utvalget har derfor vurdert om politikere som må fratre eventuelt må nøye seg med fødselspenger etter folketrygdlovens bestemmelser.

Når det gjelder arbeidstakere har arbeidsmiljøloven bestemmelser om oppsigelsesvern ved svangerskap, fødsel og adopsjon, jf. § 65. I henhold til bestemmelsen er det ulovlig å si opp en arbeidstaker på grunn av dette. En arbeidstaker kan imidlertid bli sagt opp under fødselspermisjonen av lovlige årsaker f. eks pga. rasjonalisering (se arbeidsmiljøloven § 60 nr 2.) Det følger av § 65 nr. 2 i.f. at: «Er arbeidstakeren sagt opp til fratreden på et tidspunkt som faller innenfor det i §§ 31 og 32 nevnte tidsrom, er oppsigelsen gyldig, men oppsigelsen forlenges med dette tidsrom.» Dette vil i praksis bety at arbeidstakeren sikres lønn ut den avtalte lønnede permisjonstid.

En politiker må fratre på dagen og har ingen oppsigelsestid. Hvis politikere i permisjon skal sammenliknes med ordinære arbeidstakere, kan arbeidsmiljøloven § 65 nr 2 tilsi at politikere bør få beholde sin ordinære lønn (full lønn) ut den avtalte permisjonstid, selv om det politiske vervet har opphørt.

Utvalget er kommet til at politikere bør få beholde lønn, tilsvarende lønn i politikerstillingen, ut den resterende del av permisjonstiden, selv om vedkommende må fratre. Det forutsettes at fødselspermisjonen er påbegynt. Planlagt permisjon eller planlagt uttak av fedrekvote som enda ikke er påbegynt,

kompenseres ikke. Valgt dekningsgrad for fødselspenger avgjør om vedkommende skal ha 80 % lønn eller 100 % lønn. Selv om det opprinnelig skulle være avtalt en kortere permisjonstid enn 52 eller 42 uker, bør vedkommende ha anledning til å ta ut full permisjonstid med lønn.

Rett til lønn fra Statsministerens kontor bortfaller, hvis vedkommende mottar annen lønn, næringsinntekt eller lignende.

Fedre som er innvilget lønnet permisjon tilsvarende Hovedtariffavtalen, i et tilfelle som ikke omfattes av reglene i folketrygdloven, bør ha rett til lønn ut den påbegynte permisjonstid.

Det skal ikke gis etterlønn i et tilfelle hvor det gis lønn under fødselspermisjon. Dersom permisjonstiden utløper innenfor den perioden man ellers kunne tilstå etterlønn, kan det utfra en nærmere vurdering gis etterlønn i denne perioden.

Det vises for øvrig til utkast til reglement, kapittel 21 pkt 10.

8.3 Adopsjonspermisjon

8.3.1 Dagens praksis og gjeldende rett

Departementenes politiske ledelse

Det er eksempler på at departementenes politiske ledelse har avviklet permisjon med lønn i forbindelse med adopsjon, selv om politikerne ikke har en rett til permisjon i henhold til arbeidsmiljøloven § 31.

Retten til lønnet adopsjonspermisjon er regulert i folketrygdloven og vil i utgangspunktet omfatte departementenes politiske ledelse se § 14–4, § 14–15 og § 14–16.

Vilkårene for adopsjonspenger er i hovedsak tilsvarende som vilkårene for retten til fødselspenger. Adoptivfarens rett til adopsjonspenger er eksempelvis avledet av mors tjenesteforhold. Det følger av § 14–14, tredje ledd at :

«Når ektefeller adopterer sammen, ytes det adopsjonspenger dersom hun har vært yrkesaktiv med pensjonsgivende inntekt (§ 3–15) i minst seks av de siste ti månedene før stønadsperioden tar til, se § 14–16 tredje ledd...»

Adopsjon kan imidlertid skje inntil barnet er 15 år og permisjonsperioden er kortere enn ved fødselspermisjon. Adopsjonspenger kan ytes i en stønadsperiode på inntil (49 uker) med 80 % lønn eller inntil 39 uker med full lønn.

Det gjelder som for fødselspenger en begrensning på seks ganger grunnbeløpet for lønn som tas med i beregningsgrunnlaget for adopsjonspenger, se folketrygdloven § 14–15 jf. § 14–5.

I praksis har politikere som har avviklet adopsjonspermisjon fått full lønn medregnet i beregningsgrunnlaget for adopsjonspenger, slik som arbeidstakere omfattet av Hovedtariffavtalen i staten.

Arbeidstakere i staten

For arbeidstakere reguleres retten til adopsjonspermisjon av arbeidsmiljøloven § 32:

«Ved adopsjon har adoptivforeldrene rett til omsorgspermisjon i til sammen inntil 1 år dersom barnet er under 15 år.»

Arbeidstakere som er omfattet av Hovedtariffavtalen i staten har rett til å få full lønn medregnet i grunnlaget for beregning av adopsjonspenger.

Det gis adopsjonspermisjon med full lønn i inntil 39 uker eller 80 % lønn i inntil 49 uker, forutsatt at adoptivforeldrene har hatt tjeneste i det statlige tariffområdet seks av de siste ti månedene før adopsjonen. For øvrig henviser Fellesbestemmelsene § 19 nr. 6 til vilkårene i folketrygdloven.

Arbeidstakere i kommuner og fylkeskommuner

Arbeidstakere omfattet av overenskomstene for Oslo kommune og tariffavtalen til Kommunenes Sentralforbund får, slik som arbeidstakere omfattet av Hovedtariffavtalen i staten, full lønn tatt med i beregningsgrunnlaget for beregning av adopsjonspenger.

Det er forutsatt at generelle vilkår for rett til adopsjonspenger etter folketrygdloven er oppfylt.

Stortingsrepresentanter

Det følger av regelverket for stortingsrepresentanter at ved adopsjon under 15 år tilstås permisjon med full lønn i inntil 39 uker, alternativt 49 uker med 80 % lønn.

Full lønn omfatter den faste årlige godtgjørelse og diettgodtgjørelse.

8.3.2 Utvalgets vurderinger og forslag

Rett til fri

Utvalget er kommet til at det heller ikke ved adopsjon bør innføres en ubetinget rett til adopsjonspermisjon etter mønster av arbeidsmiljøloven. Adopsjonspermisjon bør vurderes i det enkelte tilfelle, ut fra en avveining av den konkrete stilling, den politiske situasjon, og permisjonstidens lengde.

Utvalget mener for øvrig at å kombinere arbeid og permisjon med regler i form av uttak av tidskonto, ikke er forenlig med å inneha verv som politiker i departementenes politiske ledelse.

Rett til lønn

Utvalget vil foreslå at departementenes politiske ledelse skal ha rett til full lønn, slik som statstilsatte som er omfattet av i Hovedtariffavtalen, i den tid de avvikler adopsjonspermisjon.

Utvalget har drøftet om det skal det stilles krav om at de har hatt tjeneste seks av de siste ti måneder på det statlige tariffområde eller som politiker i departementets politiske ledelse for å få fulle rettigheter. Et slikt krav stilles for statens embets- og tjenestemenn, jf. Hovedtariffavtalen i staten, Fellesbestemmelsene § 19.

Utvalget vil foreslå at det er tilstrekkelig at departementenes politiske ledelse har hatt inntektsgivende arbeid de seks av de siste ti måneder i samsvar med folketrygdens regler, i samsvar med forslaget om lønn under fødselspermisjon.

Fratredelse i permisjonstid eller i nær tilknytning til planlagt permisjon

Politikere som fratrer i adopsjonspermisjon bør behandles på samme måte som politikere som må fratre i fødselspermisjon.

Politikere som har adopsjonspermisjon bør derfor få beholde lønn, tilsvarende lønn i politikerstillingen, ut den resterende del av permisjonstiden, selv om vedkommende må fratre. Det er en forutsetning at adopsjonspermisjonen er påbegynt. Planlagt, men ikke påbegynt permisjon, kompenseres ikke. Valgt dekningsgrad for adopsjonspenger avgjør om vedkommende skal ha 80 % lønn eller 100 % lønn. Selv om det opprinnelig skulle være avtalt en kortere permisjonstid enn 39 eller 49 uker, bør vedkommende ha anledning til å ta ut full permisjonstid med lønn.

Rett til lønn fra Statsministerens kontor bortfaller, hvis vedkommende mottar annen lønn, næringsinntekt eller lignende.

Det skal ikke gis etterlønn i et tilfelle hvor det gis lønn under adopsjonspermisjon. Dersom permisjonstiden utløper innenfor den perioden man ellers kunne tilstås etterlønn, kan det utfra en nærmere vurdering gis etterlønn i denne perioden.

Det vises for øvrig til utkast til reglement, kapittel 21 pkt 10.

8.4 Fravær ved egen sykdom

8.4.1 Dagens praksis og gjeldende rett

Arbeidstakere i staten

Arbeidsmiljøloven har ingen uttrykkelige bestemmelser om rett til permisjon ved sykdom. At fravær ved sykdom er legitimert, altså ikke et brudd på pliktene som arbeidstaker, fremgår indirekte ved bestemmelsen om oppsigelsesvern i § 64.

En arbeidstaker som må være borte på grunn av ulykke eller sykdom, kan ikke av den grunn sies opp i de første seks månedene etter arbeidsuførheten. Har man vært tilsatt i mer enn fem år sammenhengende, gjelder oppsigelsesvernet i 12 måneder. Oppsigelse som skjer innenfor disse tidsrom anses å ha sin årsak i sykefraværet om ikke annet gjøres overveiende sannsynlig.

For statstilsatte praktiseres oppsigelsesvern i ett år for alle tilsatte, uavhengig av forutgående ansettelsestid. Det er for øvrig også vanlig å gi ulønnet permisjon i ytterligere ett år etter sykemeldingsåret før oppsigelsessak eventuelt tas opp.

Fellesbestemmelsene § 18, som regulerer retten til lønn under sykdom, benytter for øvrig overskriften "Sykepermisjoner", retten til fravær defineres m.a.o. som en permisjonsrettighet. Som nevnt foran, er dette ikke tilfellet etter arbeidsmiljøloven.

Departementenes politiske ledelse

For departementenes politiske ledelse gjelder verken arbeidsmiljølovens bestemmelser om oppsigelsesvern ved sykdom eller Hovedtariffavtalen i staten direkte. Det må imidlertid anses som uskreven rett at en politiker som blir syk har lovlig forfall i forhold til sine plikter. F.eks. er det utvilsomt at syk-

dom er lovlig forfall i forhold til statsrådets møteplikt i Statsrådet etter Grunnloven § 27. Det må også antas som gitt at de har sine stillinger i behold, inntil de eventuelt søker avskjed/fratrer som følge av sykdommen. Noe oppsigelsesvern på grunn av sykdom har de derimot ikke, og teoretisk må det være mulig å avskjedige/si opp en politiker på grunn av sykdom. I praksis er dette imidlertid uaktuelt idet løsningen eventuelt blir at vedkommende frivillig søker avskjed/fratrer.

I henhold til praksis har departementenes politiske ledelse fått full lønn under sykdom tilsvarende arbeidstakere omfattet av Hovedtariffavtalen i staten.

Til sammenlikning er det etter folketrygdloven § 8–10 et tak på seks ganger folketrygdens grunnbeløp. Det følger av bestemmelsen at:

«Sykepengegrunnlaget er den inntekten som sykepengene skal regnes etter. Sykepengegrunnlaget pr. år kan ikke overstige 6 ganger grunnbeløpet.»

Det er ikke fastsatt noen bestemt grense for hvor lenge en statsråd kan oppebære lønn ved egen sykdom, jf. «Håndbok for politisk ledelse» side 16. For statssekretærer og politiske rådgivere er det ikke tatt med noen tilsvarende formulering. Det er likevel ikke eksempler på at statsråder har fått lønn utover 52 uker, jf. folketrygdloven § 8–12 og Fellesbestemmelsene i staten § 18.

Arbeidstakere i kommuner og fylkeskommuner

I Oslo kommune har de tilsatte krav på full lønn i sykepengeperioden. Når det gjelder kommunesektoren for øvrig gir Kommunenes Sentralforbunds tariffavtale arbeidstaker rett til full lønn de første tre månedene. Deretter foretas en omregning slik at det utbetalte beløp tilsvarer refusjonsbeløpet fra folketrygden.

Etter folketrygdloven § 8–2 er retten til sykepenger betinget av at «medlemmet ha vært i arbeid minst to uker umiddelbart før han eller hun ble arbeidsufør».

Etter Hovedtariffavtalen i staten er det tilstrekkelig at arbeidstaker har tiltrådt. Det vil si at vedkommende har møtt opp på arbeidet. Tilsvarende gjelder etter tariffavtalen for Kommunens Sentralforbund og overenskomsten for Oslo kommune.

Om Stortingets ordning

Ved kortvarig fravær melder den enkelte representant forfall til sin partigruppe. Sykemelding kreves hvor det er behov for å få sette inn vararepresentanten. Vararepresentanten blir da innkalt til nødvendige møter, men møter ikke fast.

Den enkelte partigruppe passer på at det ved møter er tilstrekkelig mange tilstede slik at det blir balanse ved avstemningsreglene.

Ved sykdom opprettholdes godtgjørelsen (dagsats og basisgodtgjørelse) som representant i inntil tre måneder. Ved sykdom utover tre måneder settes dagsatsen ned med 50 %.

8.4.2 Utvalgets vurderinger og forslag

Fravær ved sykdom og rett til lønn

Utvalget mener praksis med å utbetale full lønn, slik som også gjelder for statstilsatte, i inntil 49 uker og 5 kalenderdager ved sykdom bør fortsette. Det vil si at politikere i likhet med arbeidstakere bør kunne være sykemeldt og ha lønnsrettigheter tilsvarende statstilsatte.

Dette har vært en langvarig praksis, og det ville virke urimelig om sykdom skulle medføre et inntektstap for denne gruppen.

Utvalget finner det likevel klart at politikere ikke kan ha noe spesielt oppsigelses- eller stillingsvern under sykdom.

Fratredelse i en sykdomsperiode

Hvis en politiker må fratre i en sykdomsperiode, mener utvalget at det ikke skal utbetales lønn etter at vedkommende politiker har fratrådt. Dette må klart gjelde når årsaken til avgangen er at regjeringen går av, at en statsråd fratrer, eller at den syke politikeren selv fratrer av andre grunner. Utvalget kan ikke se at sykdommen i seg selv skulle gi vedkommende lønnsrettigheter ut over det andre politikere som går av har.

Rett til sykepenger må i et slikt tilfelle fremmes overfor trygdekontoret. Utvalget mener at det inntektstap dette kan føre til, bør kompenseres ved reglene om etterlønn.

Utvalget har spesielt vurdert den situasjonen at en politiker blir langvarig sykmeldt og som følge av dette fratrer sin stilling. For statstilsatte er denne problemstillingen ikke aktuell idet de som nevnt foran har et absolutt oppsigelsesvern i de 52 ukene sykelønn gis. Fordi politikere når som helst kan måtte forlate sine stillinger, har de ikke dette vernet. Som nevnt foran, vil utvalget heller ikke foreslå at de skal ha et slikt vern. I praksis har statssekretærer og politiske rådgivere beholdt sine stillinger selv ved lengre sykefravær. For statsrådene har imidlertid resultatet i en del tilfelle blitt fratredeelse.

Utvalget finner det rimelig at etterlønn kan tilstås i inntil tre måneder når fratredeelsen skyldes sykdom, hvis sykdommen skulle vare så lenge. For øvrig vil det gis sykepenger etter folketrygdloven, se pkt. 6.1.4 foran. Utvalget mener at det ved langvarige sykdomstilfeller bør åpnes for at det i samsvar med dagens praksis kan utbetales en måned med etterlønn uten særskilt begrunnelse. Deretter bør etterlønn i inntil to måneder ikke utgjøre mer enn differansen mellom full lønn og sykepenger etter folketrygden. Det vises til pkt 2.15.2 om reglene for etterlønn.

Det vises for øvrig til utkast til reglement, kapittel 21 pkt 11.

8.5 Fravær på grunn av barns eller barnepassers sykdom

8.5.1 Dagens praksis og gjeldende rett

Departementenes politiske ledelse

Utvalget har ikke oversikt over omfanget av politikeres fravær pga omsorg for barn, da det ikke er et spesielt registrert.

I de tilfeller utvalget er kjent med fravær på grunn av egen sykdom, barns eller barnepassers sykdom har praksis vært at politikerne har fått full lønn tilsvarende arbeidstakere omfattet av Hovedtariffavtalen i staten.

Arbeidstakere i staten

Tilsatte i staten som er omfattet av Hovedtariffavtalen har rett til lønn ved fravær på grunn av barns eller barnepassers sykdom, jf. Fellesbestemmelsene § 20, eventuelt folketrygdlovens bestemmelser om omsorgspenger hvis loven i det konkrete tilfellet gir bedre rettigheter.

I forhold til omsorgspenger vil tariffavtalen gi bedre rettigheter det første året. Deretter vil trygden kunne gi bedre uttelling.

Det følger av Fellesbestemmelsene § 20 nr 1 at

«En arbeidstaker som har omsorg for barn under 12 år, har rett til inntil 10 dager (15 dager dersom vedkommende har omsorg for tre eller flere barn) permisjon med lønn per kalenderår for nødvendig tilsyn med barnet når det er sykt, eller dersom den som har det daglige tilsynet med barnet er syk. Er arbeidstakeren alene om omsorgen for barnet, har vedkommende rett til inntil 20 dager (30 dager dersom vedkommende har omsorg for tre eller flere barn) permisjon med lønn per kalenderår. Samme regler gjelder dersom det er to om omsorgen. Men en av dem er langvarig avskåret for tilsynet på grunn av egen funksjonshemming, innleggelse i helseinstitusjon som langtidspasient eller tilsvarende forhold.»

Som hovedregel er en arbeidstaker i staten tjent med at Hovedtariffavtalens bestemmelser anvendes, fordi full lønn inngår i beregningsgrunnlaget ved beregning av sykepenger.

Selve retten til permisjon, fri fra arbeidet, er i utgangspunktet forankret i arbeidsmiljøloven § 33A. Fellesbestemmelsene gir imidlertid på noen punkter utvidet adgang til permisjon. Dette gjelder eksempelvis hvis arbeidstaker har omsorg for kronisk syke eller funksjonshemmede barn. Etter arbeidsmiljøloven er permisjonsretten da begrenset til å omfatte barn under 18 år. Etter Fellesbestemmelsene § 20 nr 2 gjelder det ingen slik aldersgrense for rett til permisjon, og retten til lønn er heller ikke begrenset til barn under 18 år slik den er etter folketrygdloven § 9–5, annet ledd, som omhandler rett til omsorgspenger.

For alvorlige syke barn er aldersgrensen etter Fellesbestemmelsene § 20 imidlertid begrenset til 16 år, mens aldersgrensen etter trygden er 18 år. Dessuten er Hovedtariffavtalens forpliktelser begrenset til inntil tre år, jf. Fellesbestemmelsene § 20 nr 3. Dette betyr at utover tre år må rettigheter forankres i folketrygdloven.

Arbeidstakere i kommuner og fylkeskommuner

Arbeidstakere omfattet av Hovedtariffavtalen for Kommunenes Sentralforbund og overenskomstene i Oslo kommune har tilsvarende rettigheter til fravær med lønn ved barns eller barnepassers sykdom.

Om regelverk for stortingsrepresentanter

Det følger av regelverket for stortingsrepresentanter at representantene som har omsorg for barn under 12 år har rett til inntil 10 dager (15 dager dersom vedkommende har omsorg for tre eller flere barn) permisjon med lønn pr. kalenderår for nødvendig tilsyn med barnet når det er sykt, eller dersom den som har det daglige tilsyn med små barn er syk. Permisjonsretten gjelder til og med det året barnet fyller 12 år. Er representanten alene om omsorgen for barnet, har vedkommende rett til inntil 20 dager (30 dager dersom vedkommende har omsorg for tre eller flere barn) permisjon med lønn pr. kalenderår.

Det samme gjelder dersom det er to om omsorgen, men en av dem er langvarig avskåret fra tilsynet med barnet på grunn av egen funksjonshemming, innleggelse i helseinstitusjon som langtidspasient eller tilsvarende forhold.

Full lønn omfatter den faste årlige godtgjørelse og diettgodtgjørelse.

8.5.2 Utvalgets vurderinger og forslag*Rett til fri*

Utvalget mener departementenes politiske ledelse bør ha mulighet til fravær på grunn av omsorg for syke barn eller fordi barnepasseren er syk. Heller ikke på dette området foreslår utvalget at det skal være en absolutt rett.

Rett til lønn

Utvalget mener at den politiske ledelse skal ha rett til full lønn under fraværet, og at reglene som gjelder for arbeidstakere omfattet av Hovedtariffavtalen i staten, bør legges til grunn.

Fratredelse i permisjonstid

Hvis en politiker må fratre, bortfaller rett til lønn under fraværet.

Det vises for øvrig til utkast til reglement, kapittel 21 pkt 10.

8.6 Rett til ammepermisjon

8.6.1 Dagens praksis og gjeldende rett*Departementenes politiske ledelse*

Det har ikke vært praksis å innvilge permisjon for en politiker på grunn av amming, og spørsmålet om en rett til slik permisjon har ikke vært tatt opp spesielt.

Arbeidstakere i staten

For arbeidstakere er rett til ammepermisjon hjemlet i arbeidsmiljøloven § 33, hvor det står at:

«Kvinner som ammer sitt barn kan kreve den fritid hun av den grunn trenger og minst time 2 ganger daglig, eller hun kan kreve arbeidstida redusert med inntil 1 time pr. dag. »

For tilsatte i staten reguleres retten til lønn av Fellesbestemmelsene i Hovedtariffavtalen § 19 nr. 9:

«En arbeidstaker som arbeider hel arbeidsdag og som ammer sitt barn har rett til tjenestefri med lønn inntil to timer pr. dag.»

Arbeidstakere i kommuner og fylkeskommuner

Det finnes også tilsvarende bestemmelser i tariffavtalen for Kommunenes Sentralforbund og overenskomstene i Oslo kommune, som gir arbeidstakere rett til full lønn ved ammepermisjon.

8.6.2 Utvalgets vurderinger og forslag

Utvalget finner det rimelig at også departementenes politiske ledelse bør ha muligheter til å amme og at dette tilrettelegges.

Det forutsettes imidlertid at arbeidstidsbestemmelsene i arbeidsmiljøloven ikke kommer til anvendelse, slik at en reduksjon i arbeidstid ikke vil dekke et slikt behov. Det bør derfor på annen måte legges til rette for at amming kan gjennomføres i løpet av arbeidsdagen.

Det vises til utkast til reglement, kapittel 21 pkt 10.

8.7 Generelle velferdspermisjonsordninger

8.7.1 Praksis og gjeldende rett

Departementenes politiske ledelse

Departementenes politiske ledelse er ikke omfattet av regelverk som hjemler rett til velferdspermisjon.

Det har likevel vært innvilget velferdspermisjoner, men det har ikke vært noen enhetlig praksis for departementenes politiske ledelse på dette området.

Arbeidstakere i staten

Tilsatte i staten som omfattes av Hovedtariffavtalen kan få velferdspermisjon i henhold til Fellesbestemmelsene § 22. Det fremgår av denne bestemmelsen at:

«Når viktige velferdsgrunner foreligger, kan en arbeidstaker tilstås velferdspermisjon med lønn inntil 2 uker eller inntil 4 uker med halv lønn innen kalenderåret.»

Velferdsordningen er eksempelvis benyttet for å gi arbeidstaker fri med lønn: ved begravelser, når barn må følges de første dager i barnehage eller på skole, ved flytting, ved fars rett til omsorgspermisjon i forbindelse med fødsel. (Det vises til Fellesbestemmelsene § 19 nr. 4: «Første uke gis med lønn. Andre permisjonsuke gis med lønn innenfor rammen av velferdspermisjon, jf § 22).»

Arbeidsgiver avgjør etter en skjønnsmessig vurdering hvorvidt det skal gis slik permisjon og hvor mange dager som innvilges i det enkelte tilfellet. Det er ingen absolutt rettighet for den enkelte, men det skal legges vekt på om det foreligger viktige velferdsgrunner for vedkommende.

Arbeidstakere i Oslo kommune

I henhold til personalreglementet for Oslo kommune § 10 kan etatssjefen innvilge velferdspermisjon med lønn i inntil 10 virkedager (12) i løpet av et kalenderår. I personalhåndboken spesifiseres både til hvilket formål det kan gis permisjon, og hvor mange dager til det kan gis til det enkelte formål.

Regelverk for stortingsrepresentanter

Det er ingen generell velferdspermisjonsordning for stortingsrepresentanter.

I den grad det er behov for fri til «velferdsformål» tas det opp til vurdering i det enkelte tilfellet.

8.7.2 Utvalgets vurderinger og forslag

Utvalget finner det rimelig at også departementenes politiske ledelse omfattes av en velferdspermisjonsordning, tilsvarende den som gjelder for statstilsatte, jf. Hovedtariffavtalen i staten.

Utvalget vil foreslå at det kan innvilges inntil to uker med full lønn hvert år.

Innvilgelse av permisjon skal skje fra Statsministerens kontor, etter en klarering i den politiske ledelsen i det enkelte departement.

Er det innvilget velferdspermisjon i en bestemt periode og politikeren må fratre i permisjonsperioden, faller rett til velferdspermisjonen bort.

Det vises til utkast til reglement, kapittel 21 pkt 10.

8.8 Permisjon for å avtjene sivil og militær verneplikt

8.8.1 Dagens praksis og gjeldende rett*Departementenes politiske ledelse*

Statsrådene og statssekretærene er fritatt for militærtjeneste både i fredstid og i en krigssituasjon, jf. Tjenestereglement for Forsvaret gruppe 523 «Fritak for og utsettelse med fremmøte ved mobilisering.» Både statsrådene og statssekretærene vil inngå i departementets fritakskvote for gruppe 1 (automatisk fritak).

Søknad om fritak skal sendes fra eget departement snarest etter tiltredelse jf. reglementet.

Politiske rådgivere nyter derimot ikke godt av noe fritak, og kan bli innkalt både til førstegangstjeneste og repetisjonsøvelser. Utvalget er kjent med at en politisk rådgiver har vært innkalt til repetisjonsøvelse. Han søkte om fritak, men fikk avslag og deltok i fjorten dagers repetisjonsøvelse.

Arbeidstakere i staten

Når det gjelder arbeidstakere generelt har arbeidsmiljøloven § 65A bestemmelser om oppsigelsesvern ved militærtjeneste for den tid tjenestegjøringen varer. Dette betyr i praksis en rett til ulønnet permisjon.

Hovedtariffavtalen i staten gir arbeidstakere i staten, jf. Fellesbestemmelsene § 21, rett til full lønn under tjenestegjøringen for personer med forsørgelsesbyrde, 1/3 lønn for andre. Vilåret er at arbeidstakeren har minst

seks måneders forutgående sammenhengende tjeneste i det statlige tariffområdet.

8.8.2 Utvalgets vurderinger og forslag

Utvalget vil ikke fremme forslag om at de politiske rådgiverne også skal ha rett til fritak fra å avtjene sivil eller militær verneplikt da dette faller utenfor utvalgets mandat.

Ved repetisjonsøvelser finner utvalget det rimelig at det gis permisjon med lønn etter mønster av Hovedtariffavtalen i staten.

Det presiseres her at forslaget ikke innebærer at de politiske rådgiverne er sikret mot å fratre av politiske årsaker.

Utvalget viser til utkast til reglement, kapittel 21 pkt.10.

Kapittel 9

Dekning av utgifter til barnetilsyn

9.1 Dagens praksis og gjeldende rett

Departementenes politiske ledelse har ingen generelle ordninger som gir rett til å få dekket utgifter til barnetilsyn.

Det har heller ikke vært inngått spesielle avtaler om dekning av ordinære utgifter til barnepass på dagtid.

Ekstraavgifter til barnetilsyn som følge av deltakelse på kurs og konferanser har imidlertid vært dekket i enkelte tilfeller, men heller ikke dette kan sies å ha vært noen innarbeidet praksis. Avgiftene har bare vært dekket i den grad politikerne har fremmet spesielt krav om det, og da har reglene som gjelder for arbeidstakere i staten vært anvendt tilsvarende. Arbeidstakere i staten får dekket ekstra utgifter til barnetilsyn som følge av deltakelse på kurs og konferanser i henhold til «Avtale om permisjon og økonomiske vilkår ved skoler og kurs», nærmere omtalt nedenfor. Denne avtalen omfatter ikke politikerne, men satsene for avgiftsdekningen har vært gitt tilsvarende anvendelse i de tilfeller politikerne har bedt om slik avgiftsdekning.

Statsministerens kontor har i tillegg inngått noen få individuelle avtaler, som har gitt statsråder med aleneomsorg for barn, rett til å få dekket ekstraavgifter til barnetilsyn også i andre sammenhenger.

En av avtalene ga en statsråd anledning til å ta med både barn og praktikant på reiser. Praktikanten har fått dekket oppholds- og reiseavgifter på reiser som det har vært nødvendig at statsråden har foretatt. Ekstraavgifter for barnet har også vært omfattet av avtalen. Ordningen ble gjort tidsbegrenset og gjaldt i barnets første leveår, altså ett år fra fødselen. Ekstraavgifter som følge av kveldsarbeid omfattes ikke av denne avtalen.

I et annet tilfelle har det vært gitt dekning for store ekstraavgifter til barnepass på kveldstid, for en statsråd med aleneomsorg for barn.

Det er kun statsråder som har fått individuelle avtaler på dette området.

Regler i folketrygdloven

Folketrygdloven har ingen generelle bestemmelser som gir alle foreldre rett til dekning av utgifter til barnetilsyn.

Folketrygdloven kapittel 15 har imidlertid ulike bestemmelser om stønad til enslige foreldre. Disse reglene vil i utgangspunktet også omfatte departementenes politiske ledelse, da de er omfattet av folketrygdlovens bestemmelser.

I henhold til § 15–11 kan det gis stønad til barnetilsyn til enslig mor eller far som må overlate nødvendig tilsyn med barn til andre på grunn av utdanning eller arbeid utenfor hjemmet.

Satsene for stønad til barnetilsyn fastsettes av Stortinget og følgende sats er gjeldende fra 1. januar 2000:

Maksimalt beløp for et barn	29.076 kr pr. år
Maksimalt beløp for to barn	37.932 kr pr. år
Maksimalt beløp for tre eller flere barn	42.996 kr pr. år

Retten til stønad er imidlertid inntektsbegrenset, og av § 15–11 i.f. fremgår det at:

«Det gis ikke stønad når den pensjonsgivende inntekten er større enn åtte ganger grunnbeløpet.»
(Folketrygdens grunnbeløp er pr. 1. mai 1999 på kr 46.950,—)

Det vil si at enslige foreldre med inntekt over kr 375.600,— ikke har rett til stønad, og i praksis betyr dette at regjeringens medlemmer og statssekretærer ikke vil omfattes av stønadsordningen på grunn av deres inntektsnivå. Enkelte av de politiske rådgiverne vil kunne omfattes, avhengig av deres individuelle lønnplassering.

Avtale om permisjon og økonomiske vilkår ved skoler og kurs

Som nevnt ovenfor vil arbeidstakere i staten i en viss utstrekning få dekket utgifter til omsorgsarbeid ved kurs og konferanser, jf. «Avtale om permisjon og økonomiske vilkår ved skoler og kurs». Avtalen er forhandlet frem mellom staten v/Arbeids- og administrasjonsdepartementet og hovedsammenslutningene/Norsk Lærerlag.

Det vises til avtalen § 11 hvor det fremgår at:

«1. Arbeidstakere som har omsorgsforpliktelser for barn under 12 år, eldre og uføre kan ved deltakelse på kurs og/eller konferanser få dekket legitimerede utgifter som skyldes omsorgsforpliktelser, med inntil kr 380 pr. døgn.

2. Arbeidstakere som har omsorgsforpliktelser for funksjonshemmede barn kan ved deltakelse på kurs og/eller konferanser få dekket legitimerede utgifter som skyldes omsorgsforpliktelser, med inntil kr 400 pr. døgn.

3. Ordningen er begrenset opp til 14 døgn pr. år, for eneforsørgere 20 døgn pr. år. Det forutsettes at forpliktelsen ellers ville ha hindret arbeidstakeren i å delta på kurset/konferansen.»

Avtalen er begrenset til å gjelde arbeidstakere som deltar på kurs og konferanser. For arbeidstakere som er på tjenestereiser er det ikke gitt tilsvarende avtalefestet rett til å få dekket utgifter til barnetilsyn.

Kontantstøtte

Lov av 26. juni 1998 nr. 41 om kontantstøtte til småbarnsforeldre gir alle foreldre med barn i alder ett til tre år krav på kontantstøtte som utbetales pr. måned på det vilkår at barnet ikke disponerer full barnehageplass med statsstøtte. Det utbetales en kontantstøtte pr. barn i den angitte alder. Full barnehageplass defineres som 31 timer eller mer pr. uke. Ved redusert oppholdstid i barnehage utbetales det fem ulike satser for kontantstøtten. Kontantstøtten

utbetales fra og med den måneden barnet har fylt ett år og til måneden barnet fyller tre år. Satsen for kontantstøtten fastsettes av Stortinget hvert år og er fastsatt til 3.000 kr pr. måned pr. barn for år 2000.

Regelverk for stortingsrepresentanter

Stortinget dekker ikke utgifter til barnepass eller praktikant for representantene, verken på dagtid, på tjenestereiser eller som følge av kveldsmøter.

I noen tilfeller har slike utgifter vært dekket for vararepresentanter, for å lette deres mulighet til å møte. Det vises til forskrift til lov av 30. juni 1954 om godtgjørelse til stortingsrepresentanter § 8:

«Presidentskapet kan etter søknad, i spesielle tilfeller, samtykke til at innkalt vararepresentant får dekket nødvendige og legitimerede utgifter som følge av krevende omsorgsfunksjoner.»

9.2 Utvalgets vurderinger og forslag

Ovennevnte regler viser at politikerne i liten grad omfattes av regler som gir rett til å få dekket utgifter til barnetilsyn.

Utvalget har vurdert om departementenes politiske ledelse i enkelte tilfeller bør få dekket ekstrautgifter til barnetilsyn.

Utvalget mener her at det må skilles mellom utgifter som alle foreldre har, og utgifter som oftere har nær sammenheng med rollen som politiker. Ordinære utgifter til barnepass på dagtid må bæres av politikerne selv. Hvis utgifter til barnetilsyn skal dekkes, må det være tale om ekstrautgifter som har sammenheng med politikernes spesielle arbeidssituasjon.

Utvalget vil i utgangspunktet nøye seg med å foreslå særregler for statsrådene, knyttet til tjenestereiser. Stillingen som statsråd medfører stor reisevirksomhet og møter på kveldstid. Det er nødvendig med personlig deltakelse av statsråden i ulike sammenhenger slik at det ofte ikke vil være anledning til å sende en statssekretær eller en politisk rådgiver. Dette kan skape et større behov enn vanlig til å få dekket utgifter til for eksempel barnevakt. I de tilfellene en statssekretær reiser i statsrådets sted, bør imidlertid særreglene også omfatte dem.

Statsrådenes inntektsnivå kunne kanskje tale for at de selv bør dekke også slike utgifter. På den annen side er det hittil ingen eksempler på at statsråder har tatt ut mer enn tre til fem måneders fødselspermisjonstid, og det er fortsatt ikke veldig sannsynlig at en statsråd kan ha permisjon i opptil ett år og samtidig opprettholde sin politiske stilling. For aleneforsørgere kan dekning av slike utgifter i barnets første leveår, bidra til å kompensere for dette. I andre tilfeller vil foreldrene i fellesskap kunne dele permisjonstiden.

Selv om avtalene som hittil har vært inngått, bare har omfattet statsråder som har vært aleneforsørgere, foreslår utvalget at en ordning bør gjelde uavhengig av sivil status.

Utvalget vil foreslå at statsråder som er på nødvendige reiser og tar barn med seg, får dekket merutgifter til barnetilsyn, eventuelt reise- og oppholdsutgifter for en praktikant. Ekstrautgifter for barnet skal også kunne dekkes.

Det foreslås en tidsbegrenset ordning inntil barnet er ett år. Utvalget foreslår at ordningen også skal omfatte statssekretærer som reiser i statsrådets sted.

Det åpnes for at ektefellen/samboer eller annen som deler den daglige omsorgen unntaksvis kan være med på reise for å ta hånd om barnet, og få dekket reise- og oppholdsutgifter. Da det er strenge vilkår for å ha med ledsager på tjenestereise, bør dette begrenses til å gjelde de tilfeller der det er viktig at barnet er med på reisen for eksempel for å opprettholde en ammeperiode. Det presiseres at tapt arbeidsinntekt for ledsager ikke skal dekkes.

Utvalget viser til utkast til reglement, kapittel 21 pkt. 6.

I henhold til dagens regelverk vil dekning av utgifter til barnetilsyn anses som en skattepliktig fordel for den enkelte. Utvalget vil ikke foreslå endringer på dette punkt.

Utvalget er kommet til at merutgifter til barnetilsyn som følge av kveldsmøter og kveldsarrangementer ikke skal dekkes for noen politikergrupper. Dette er utgifter som heller ikke dekkes for arbeidstakere i staten.

Utvalget vil ikke foreslå at reglene om dekning av ekstrautgifter til barnetilsyn som følge av deltakelse ved kurs og konferanser gjøres gjeldende for den politiske ledelse. Bakgrunnen for de avtalefestede bestemmelsene her er først og fremst de statstilsattes behov for kompetanseheving gjennom deltakelse på kurs og konferanser. Dette gjør seg i liten grad gjeldende for den politiske ledelse.

Uavhengig av spørsmålet om økonomisk utgiftsdekning, har utvalget sett behovet for å kunne hjelpe politikere med å skaffe barnevakt ved behov. Dette vil i særlig grad kunne gjelde politikere som – på grunn av omsorg for små barn – flytter midlertidig til Oslo med familie og som gjerne ikke har et nettverk som er naturlig å bruke til barnepass.

Så langt utvalget har kunnet bringe på det rene er tilbudet om denne type tjenester ikke særlig godt i Oslo. Utvalget antar videre at det vil være administrativt krevende å etablere en særskilt ordning for politikerne. Utvalget vil på denne bakgrunn ikke fremme slikt forslag, men vil anbefale at det med jevne mellomrom vurderes om det finnes ordninger som det kan være hensiktsmessig å knytte seg til. Utvalget vil presisere at det mener at politikere selv skal betale det tjenesten koster.

9.3 Bør departementenes politiske ledelse få tilbud om barnehageplasser?

9.3.1 Innledning og problemstilling

Utvalget har på eget initiativ tatt opp spørsmål om departementenes politiske ledelse bør få tilbud om barnehageplass.

Tilsatte i departementene

Statens forvaltningstjeneste har tidligere administrert et tilbud om barnehageplass for tilsatte i departementene.

I St. meld. nr. 8 (1987–88) «Barnehager mot år 2000» ble det gitt åpning for at ulike offentlige etater kunne nytte tilbud om barnehager i personalpolitisk sammenheng. På denne bakgrunn foretok Statens forvaltningstjeneste i

1991 en kartlegging av behov og muligheter for å etablere tilbud om barnehageplasser til barn av ansatte i departementene, Statsministerens kontor og Statens forvaltningstjeneste.

Ordningen ble iverksatt i 1992 og Statens forvaltningstjeneste administrerte den frem til 1. august 1998. Tilbudet ble avviklet, fordi grunnlaget for en departementsbarnehage ble ansett for å være for lite. I tillegg skjedde det endringer i rammebetingelsene for barnehagedriften.

Det finnes pr. i dag ikke et generelt tilbud for departementstilsatte om barnehageplass.

Enkelte av departementene har imidlertid inngått avtaler for sine tilsatte.

Stortingets ordning

Stortingets administrasjon har inngått avtale med Barnehageforbundet om barnehageordning for barn i aldersgruppen 0–6-/7 år i Akersveien barnehage, Akersveien 26–28.

Stortinget disponerer 14 plasser, men slik at hvert barn under 3 år belegger to plasser. Stortinget følger Barnehageforbundets gjeldende satser.

Fra høsten 1999 er foreldrebetalingen for barn under 3 år: kr 4.000 for full plass og kr. 2.150 for halv plass. Foreldrebetalingen for barn over 3 år er kr 3.350 for full plass og kr 1.850 for halv plass.

Søskenmoderasjon kan gis i henhold til Barnehageforbundets regler.

Plassene kunngjøres en gang hvert år med opptak fra 1. oktober. Ledige plasser bekjentgjøres i egne skriv. Presidentskapet har vedtatt følgende retningslinjer for tildeling:

- «1. Barnehageplassene tildeles som hovedregel etter følgende prioriteringsrekkefølge:
- Barn av representanter som har flyttet med familien og bor i Oslo, som er hjemmehørende andre steder i landet.

Barn av øvrige representanter

Tildelte plasser i henhold til pkt 1.1 og 1.2 beholdes i tilfelle hvor representantene blir medlemmer av regjeringen.

2. Dersom Stortinget disponerer ledige plasser etter at representantenes behov er dekket i henhold til pkt. 1.1, 1.2 og 1.3 ovenfor, kan disse plassene stilles til midlertidig disposisjon for barn av ansatte (inklusive tilskuddslønnede og ansatte i partigruppene).

3. Plassene tildeles for et år av gangen. Barn som allerede har fått plass, med unntak av de som er nevnt under pkt. 1.4 ovenfor, har fortrinnsrett ved neste års tildeling uten hensyn til prioriteringsrekkefølgen i pkt. 1.1 og pkt. 1.2 ovenfor.

4. Tildelingen foretas av Stortingets direktør som samtidig godkjenner prioritert venteliste for ledige plasser.

5. Forvaltningssjefen får fullmakt til å foreta foreløpig tildeling dersom det er nødvendig.

6. Dersom det blir aktuelt å si opp barnehageplassen i løpet av den perioden tildelingen gjelder for – 1. oktober til 30. september, og det ikke står noen på venteliste for plass – er oppsigelsesfristen 6 uker. For plasser som sies opp etter 1. april må det betales full

oppholdsbetaling i april, mai , juni og halve august.
7. Dersom søsken tildeles plass i barnehagen, gis det 25 % søskenmoderasjon for 2. og øvrige barn.»

9.3.2 Utvalgets vurderinger og forslag

Utvalget har vurdert om den politiske ledelse bør ha en fortrinnsrett til å benytte enkelte barnehageplasser ved at det samarbeides med en barnehagetjeneste. Utvalget antar at det kunne løses for eksempel ved en ordning som supplerte Stortingets ordning, slik at Statsministerens kontor disponerte et antall plasser i de(n) samme barnehagen(e), og at ubenyttede plasser ble disponert av Stortinget i tillegg til Stortingets egne plasser.

Det faktum at statsråder, statssekretærer og politiske rådgivere ikke tiltrer og fratrer i takt med barnehageåret tilsier imidlertid at det kan være vanskelig å etablere en ordning som fungerer hensiktsmessig. Utvalget finner det ikke forsvarlig å la barnehageplasser stå tomme eller å ta inn barn «på oppsigelse» i påvente av mulig etterspørsel fra statsråder, statssekretærer eller politiske rådgivere i løpet av barnehageåret. Utvalget har oppfattet at det i dag ikke er noe stort behov for slike avtaler.

På denne bakgrunn fremmer ikke utvalget forslag til egne avtaler på dette området.

Hvis situasjonen skulle endre seg, mener utvalget at Statsministerens kontor bør vurdere å inngå en avtale som gir den politiske ledelse fortrinnsrett til å benytte enkelte barnehageplasser i en eller flere bestemte barnehager.

Kapittel 10

Ferierettigheter

10.1 Dagens praksis og forholdet til gjeldende rett

10.1.1 Innledning

Virkeområdet for lov om ferie av 29 april 1988 nr. 21 (ferieloven) er definert i loven § 2:

«Enhver som utfører arbeid i en annens tjeneste (arbeidstaker) har rett til ferie etter denne lov.»

Departementenes politiske ledelse har ikke vært ansett for å være arbeidstakere, og da heller ikke som arbeidstaker i ferielovens forstand. Det har derfor vært lagt til grunn at ferieloven ikke kommer til anvendelse.

Loven har likevel i en viss utstrekning vært praktisert tilsvarende overfor den politiske ledelse.

10.1.2 Om regjeringens medlemmer og forholdet til regelverk for stortingsrepresentanter

Både regjeringsmedlemmer og stortingsrepresentanter avviker i praksis ferie.

Hvor lang ferie regjeringsmedlemmene har avvirket, har nok variert, men de fleste har avvirket fire uker i løpet av et år.

Regjeringsmedlemmene får i likhet med stortingsrepresentantene utbetalt en årsgodtgjørelse, som er fastsatt av Stortinget. Årsgodtgjørelsen utbetales med 1/12 hver måned. Dette gjelder også når politikerne avviker ferie, og det utbetales dermed ikke feriepenger eller ferielønnstillegg i tillegg til årsgodtgjørelsen. Det ses altså ikke hen til ferielovens regler i denne sammenheng.

Det er utarbeidet en stedfortrederliste for regjeringen, slik at alle statsrådene skal ha en fast stedfortreder i regjeringen. De som er stedfortredere for hverandre, bør følgelig ikke avvike ferie samtidig.

Når statsråden har fravær fra departementet, skal vedkommende alltid sørge for at enten statssekretær eller politisk rådgiver er tilstede.

Regjeringsmedlemmene har i enkelte tilfeller fått anledning til å avspasere arbeidstid utover normal arbeidsdag som fritid, selv om de i utgangspunktet ikke har noen fast arbeidstid.

Ved fratredelse har regjeringsmedlemmer, i en viss utstrekning, fått utbetalt feriepenger eller overført feriepenges grunnlag, som om de var omfattet av ferielovens regler. Her har det vært et skille mellom regjeringsmedlemmer som har vært valgte stortingsrepresentanter – og av den grunn går tilbake til Stortinget – og regjeringsmedlemmer som har gått tilbake til annet arbeid.

Statsråder som har gått tilbake til verv som stortingsrepresentant har ikke fått utbetalt feriepenger, idet de på Stortinget vil motta godtgjørelse på tils-

varende måte som øvrige stortingsrepresentanter. Det vil si at de får utbetalt årsgodtgjørelsen med 1/12 hver måned.

Tilsvarende får stortingsrepresentanter som ikke fortsetter etter stortingsvalg, men som går inn i regjeringen, heller ikke utbetalt feriepenger. De vil få utbetalt årsgodtgjørelsen for regjeringsmedlemmer med 1/12 hver måned. Andre stortingsrepresentanter får når de fratrer etter stortingsvalg, utbetalt feriepenger.

Statsråder som når de går av, ikke går til Stortinget, har derimot fått overført feriepengegrunnlag eller utbetalt feriepenger, som om de var omfattet av ferielovens regler. Dette for å sikre at regjeringsmedlemmene ikke skal stå uten opptjente ferierettigheter, og derfor ikke skulle ha anledning til å avvikle lønnet ferie ved overgang til annet arbeid.

10.1.3 Spesielt om statssekretærer og politiske rådgivere

Statssekretærer og politiske rådgivere har som hovedregel avviklet fire uker ferie.

Ferielovens regler har vært praktisert overfor statssekretærer og politiske rådgivere, med de tillempninger som ellers gjelder for statens embets- og tjenestemenn.

Ferieloven bygger på et system med ferieår og forutgående opptjeningsår, jf. ferieloven § 4. Det år ferien avvikles kalles ferieår. Den tilsvarende periode forut for ferieåret kalles opptjeningsåret.

Etter loven er ferie med lønn avhengig av at man har vært tilsatt hos en arbeidsgiver i opptjeningsåret. Ferietid har man som hovedregel anledning til å avvikle uavhengig av om man har hatt opptjening det forutgående opptjeningsåret. Man kan således velge å ta ut full ferie med trekk i lønn for de dager man ikke har opptjent ferielønn.

Statssekretærer og politiske rådgivere har fått beregnet ferielønnstillegg, tilsvarende det som gjelder for statstilsatte. Ferielønnstillegget utgjør differansen mellom de prosentberegnete feriepenger og lønnen under ferien.

Statssekretærer eller politiske rådgivere som ved tiltredelse kommer fra annen statlig arbeidsgiver, har fått feriegrunnlaget overført. Politikere som har kommet fra privat eller kommunal tjeneste vil kunne få utbetalt feriepenger fra forrige arbeidsgiver.

Politikere som kommer fra verv på Stortinget, men som ikke har blitt gjenvalgt, skal i henhold til Stortingets regelverk få utbetalt feriepenger i januar. Det er ellers ikke vanlig at valgte stortingsrepresentanter rekrutteres til stillinger som statssekretærer eller politiske rådgivere.

I en viss utstrekning har statssekretærer og politiske rådgivere fått anledning til å avspasere arbeidstid utover normal arbeidsdag som fritid. I forbindelse med sommerferie, har det eksempelvis vært gitt inntil fire dager med avspasering, selv om de i utgangspunktet ikke har fast arbeidstid. Det har ikke vært gitt anledning til å definere hele sommerferien som avspasering.

Ved fratredelse får statssekretærer og politiske rådgivere utbetalt feriepenger eller overført feriepengegrunnlag i samsvar med ferielovens bestemmelser.

Hvis det unntaksvis skulle være en statssekretær som også er valgt stortingsrepresentant, ville vedkommende ved fratredelse ikke få utbetalt fer-

iepengen eller overført feriepengegrunnlag. I stedet vil vedkommende få utbetalt årsgodtgjørelsen med 1/12 pr måned som øvrige stortingsrepresentanter.

10.2 Utvalgets vurderinger og forslag

Utvalget legger til grunn, i samsvar med gjeldende praksis, at ferielovens regler ikke gjelder for departementets politiske ledelse. I og med at det på samme måte som i forhold til arbeidsmiljøloven har vært reist en viss tvil om dette i forhold til politiske rådgivere, har utvalget tatt spørsmålet opp med Kommunal- og regionaldepartementet.

Departementet har i brev av 3. april 2000 uttalt at:

«Departementet mener at politiske rådgivere ikke kan anses som omfattet av arbeidsmiljøloven eller ferielovens arbeidstakerbegrep.»

Det vises til pkt 5.1, hvor det er redegjort for departementets begrunnelse.

Utvalget mener at den politiske ledelse bør være omfattet av en ferieordning, og har vurdert nærmere på hvilken måte en ferieordning for den politiske ledelse bør utformes. Utvalget mener det er lite praktisk å utforme regler som gir en absolutt rett til å avvikle ferie. Dette vil være avhengig av den politiske situasjonen.

Det antas likevel at dagens praksis som hovedregel videreføres, slik at de fleste vil kunne avvikle inntil 21 dager med ferie (fire uker og én dag). For politikere over 60 år foreslås det, etter mønster i ferieloven, at disse kan avvikle inntil 26 dager med ferie (fem uker og én dag).

Dersom statstilsatte på tariffestet grunnlag får lenger ferie, foreslår utvalget at politikerne får adgang til å avvikle et tilsvarende antall dager.

Utvalget mener en ferieordning for politikerne i utgangspunktet ikke bør knyttes opp mot ferielovens bestemmelser. Utvalget vil i stedet foreslå at hele den politiske ledelse får utbetalt 1/12 lønn hver måned, i samsvar med gjeldende praksis for statsrådene. Et slikt forslag vil innebære at det ikke skal utbetales feriepenger eller ferielønnstillegg i forbindelse med ferie, men i stedet vanlig lønn.

Forslaget innebærer at også statssekretærer og politiske rådgivere som eventuelt ikke har opparbeidet seg ferierettigheter, vil kunne få lønn under ferie. I henhold til ferieloven er ferieopptjening på grunnlag av forutgående år, et vilkår for lønn under ferie. Statssekretærer og politiske rådgivere vil etter forslaget ikke få beregnet ferielønnstillegg.

Utvalget presiserer at det heller ikke skal være anledning til å overføre ferietid fra et år til et annet.

Ved fratredelse bør departementenes politiske ledelse i samsvar med gjeldende praksis for statsrådene, få utbetalt et beløp tilsvarende feriepenger, som om de var omfattet av ferielovens regler. Eventuelt kan de få overført et tilsvarende feriepengegrunnlag. Dette gjelder likevel ikke for politikere som går tilbake til verv som stortingsrepresentanter. Disse vil få utbetalt 1/12 godtgjørelse.

Utvalget mener at den politiske ledelse, i samsvar med praksis, bør ha en viss adgang til å avspasere. Utvalget foreslår ingen absolutt grense på antall

dager. Det bør åpnes for avspasering i rimelig utstrekning i den grad det er forenlig med det politiske arbeidet.

Ved beregning av feriepenger mener utvalget at også etterlønn bør tas med i beregningsgrunnlaget, i samsvar med nåværende praksis.

Utvalget viser til utkast til reglement, kapittel 21 pkt. 9.

Kapittel 11

Rettigheter knyttet til legebehandling

11.1 Dagens praksis og gjeldende rett

Det er ingen spesielle legeordninger for regjeringens medlemmer eller statssekretærer og politiske rådgivere.

Bedriftshelsetjenesten i Regjeringskvartalet

Departementenes politiske ledelse er knyttet til den ordinære bedriftshelsetjenesten i Regjeringskvartalet.

Bedriftshelsetjenesten i Regjeringskvartalet arbeider i utgangspunktet forebyggende for å hindre helseplager relatert til arbeidssituasjonen. Helsetjenesten har tilbud om arbeidsmiljørettede helsekontroller og rådgivning/konsultasjoner ved helseproblemer som har sammenheng med arbeidet. Bedriftshelsetjenesten yter også tjeneste utover dette, hvis arbeidskapasiteten tillater det.

Bedriftshelsetjenesten har ikke tilbud om alminnelige legeskonsultasjoner, verken for statstjenestemenn eller den politiske ledelse i departementene.

Kort om bedriftshelsetjenesten på Stortinget

Stortingets bedriftshelsetjeneste ble fra 1. januar 1993 utvidet til også å omfatte stortingsrepresentantene.

Det fremgår av «Stortingets håndbok for representantene» at tjenesten først og fremst er av forebyggende karakter. Det vil si helseundersøkelser, helseopplysning, miljøarbeid og ergonomisk bistand.

Bedriftshelsetjenesten kan til en viss grad ta imot representanter som søker konsultasjoner, men kan ikke erstatte primærhelsetjenesten. Alle oppfordres derfor til å beholde sin faste lege.

Bedriftshelsetjenesten gir tilbud om vaksinerings i forbindelse med utenlandsreiser for Stortingets regning.

Hovedpunkter i den nye fastlegeordningen

Ny lov om fastlegeordning er nå vedtatt som lov 14. april 2000 nr. 33. Den har bakgrunn i Ot. prp. nr. 99 (1998–99).

Fastlegeordningen er en nasjonal reform, hvor den som er bosatt i en norsk kommune som et utgangspunkt skal ha rett til fastlege.

Retten til helsehjelp er regulert i kommunehelsetjenesteloven § 2–1: «Enhver har rett til nødvendig helsehjelp i den kommunen der han eller hun bor eller midlertidig oppholder seg.» Retten til fastlege er tatt inn i en ny § 2–1a.

Bestemmelsen må ses i sammenheng med kommunens plikt til å sørge for en rekke deltjenester, herunder allmennlegetjenesten, jf. § 1–3 annet ledd nr 2. Plikten til å sørge for fastlegeordningen i kommunene er inntatt her. Kom-

munen plikter å sørge for at det er et tilbud om allmennlegetjenester i kommunen av rimelig kvalitet og omfang. Kommunen kan oppfylle sine forpliktelser ved å ansette eller inngå avtale med allmennleger, jf. § 1–3, tredje ledd.

I en fastlegeordning kan de innbyggere som ønsker det, velge en fast lege som forplikter seg til å prioritere dem på sin liste. For dem som allerede har en fast lege, vil innføringen i mange tilfeller ikke innebære annet enn en formalisering av praksis. Prinsippet om det frie legevalg vil, så langt det er kapasitet, gjelde ved valg av fastlege og ved retten til å skifte fastlege. Når innbyggerne har valgt sin fastlege, vil fastlegen ha ansvar for å prioritere allmennlegetjenester til personer på sin liste.

Det skal være mulig å få vanlig legetime hos fastlegen innen rimelig tid, samt å nå legekontoret gjennom telefon for rådgivning og forespørsler.

Personer som står på liste hos en fastlege skal få utført nødvendige allmennlegetjenester og få henvisning til andre helsetjenester etter behov, få utskrevet attester og få legeopplysninger ved søknad om helse-, trygde- og sosialtjenester hos fastlegen.

Innbyggere som pendler kan velge fastlege i enten bostedskommunen eller i den kommunen de arbeider i.

Fastlegeordningen trer i kraft fra 1. juni 2001.

11.2 Utvalgets vurderinger og forslag

Utvalget vil foreslå at det etableres en ordning som sikrer departementenes politiske ledelse rask tilgang til nødvendige legetjenester. Utvalget er kjent med at spørsmålet om en akutt medisinsk beredskap for regjeringens medlemmer vurderes av Statsministerens kontor. Utvalget fremmer derfor ikke et særskilt forslag om dette.

Utvalget har blant annet lagt vekt på at politikernes arbeidssituasjon medfører at det ofte vil være vanskelig å komme seg til lege og få timeavtaler. Hvis det etableres et fast legetilbud, kan politikerne komme raskt til behandling, og det kan eventuelt være mulig å få til en rimeligere ordning.

Når det gjelder spesielt statsrådene vil det være et tilleggsargument at hvis de får en rask behandling hos lege, vil det motvirke at arbeid i regjeringen stopper opp eller forsinkes på grunn av sykdom. Også i den øvrige politikergruppen er det imidlertid viktig å forhindre lange fravær.

Når fastlegeordningen trer i kraft fra 1. juni 2001, vil politikere som pendler måtte velge en fastlege i bostedskommunen eller i Oslo kommune. For de som har lang reisevei og har valgt en fastlege i sin bostedskommune, vil en felles ordning for departementenes politiske ledelse bidra til at man raskt får tilgang på legetjenester.

Utvalget har drøftet om det burde foreslås at Bedriftshelsetjenesten i Regjeringskvartalet påtok seg et tilsvarende særskilt ansvar for departementenes politiske ledelse. Konsekvenser av dette måtte eventuelt bli vurdert nærmere, da det vil være et kapasitetsspørsmål om Bedriftshelsetjenesten eventuelt kunne ivareta et slikt behov.

Da det i praksis kan ta flere år mellom hver gang en arbeidstaker blir innkalt til helsesjekk, og Bedriftshelsetjenesten i regjeringskvartalet i utgang-

spunktet driver med forebyggende arbeid, vil utvalget ikke fremme et slikt forslag.

Utvalget vil i stedet foreslå at Statsministerens kontor inngår en avtale med et legesenter hvor politikerne har tilbud om alminnelige legetjenester. Politikerne vil da få en raskere tilgang til helsetjenester, mot en nærmere fastsatt egenandel. Ved eventuelt å konsentrere legetjenestene til et bestemt legesenter, vil man kunne etablere rutiner hvor man får samlet de nødvendige helseopplysninger for politikerne.

Den politiske ledelse skal selv betale for tjenesten. Tilbudet innebærer kun at den politiske ledelse raskere skal få tilgang på legetjenester.

Utvalget viser til utkast til reglement, kapittel 21 pkt. 7.

Kapittel 12

Gruppelivsforsikring og yrkesskadeerstatning

12.1 Dagens praksis og gjeldende rett

12.1.1 Gruppelivsforsikring

Tilsatte i staten

Statstilsatte er omfattet av en tariffavtalefestet gruppelivsforsikringsordning, jf. Fellesbestemmelsene i Hovedtariffavtalen i staten § 23.

Gruppelivsforsikringen utbetales på bestemte vilkår til etterlatte som følge av at en arbeidstaker i staten dør.

Gruppelivsordningen får virkning i de tilfeller det ikke utbetales erstatning etter lov om yrkesskadeersikring.

Dersom en statstilsatt dør utbetales de etterlatte et engangsbeløp. Beløpet beregnes etter arbeidstakerens alder på dødsfallstidspunktet og folketrygdens grunnbeløp (G) på oppgjørstidspunktet. Engangsbeløpets størrelse er 10 G inntil fylte 50 år, deretter er beløpet synkende i forhold til avdødes alder, inntil 5 G for etterlatte etter arbeidstaker som er 60 år eller mer.

Engangsbeløpet utbetales til etterlatte i følgende rekkefølge:

- a) ektefelle eller registrert partner
- b) heterofil/homofil samboer
- c) barn under 25 år. Disse skal ha utbetalt minst 40 % av erstatningsbeløpet selv om det er erstatningsberettigede etter a) og b)
- d) andre personer som helt eller delvis ble forsørget av avdøde.

Dersom det ikke finnes etterlatte som nevnt ovenfor, utbetales 2 G til dødsboet.

Dersom det foreligger rett til erstatning etter Fellesbestemmelsene § 24 om ytelser ved yrkesskade i tillegg rett til gruppelivserstatning, kan den samlede utbetaling ikke overstige 18 G.

Den historiske bakgrunn til gruppelivsordningen i staten går tilbake til tidligere tariffbestemmelse om at dersom en statstilsatt døde skulle det utbetales 1 månedslønn til de etterlatte.

Utbetalingen skulle primært være en hjelp til å dekke utgifter og økonomiske ulemper som kunne oppstå som følge av dødsfallet.

Statstilsatte beskattes for den fordel som gratis forsikringspremie utgjør. Det er arbeidsgiver som har ansvaret for å innberette fordelene i arbeidstakerens lønns- og trekkoppgave, og beløpet pr. år beregnes forholdsmessig etter utført tjeneste.

Det er et spørsmål om politikere som kommer fra en stilling omfattet av det statlige tariffområde vil være omfattet av Hovedtariffavtalen, når vedkommende har permisjon for å ivareta en politisk stilling. Det følger av Fellesbestemmelsene § 23 nr. 3 at: «til etterlatte etter arbeidstaker som dør innen ett

år etter påbegynt permisjon – og som ikke har hatt ordinært lønnet arbeid i permisjonstiden, utbetales engangsbeløpet etter vanlige regler. »

Det kan her reises spørsmål om vedkommende regnes for å ha ordinært lønnet arbeid når vedkommende får lønn som politiker, i så fall har man ingen rettigheter. Uansett vil rettighetene ikke vare utover ett år.

Departementenes politiske ledelse

Regjeringsmedlemmer, statssekretærer og politiske rådgivere er ikke omfattet av Hovedtariffavtalen i staten.

I «Håndbok for politisk ledelse» er det forutsatt at politikerne har rettigheter tilsvarende tilsatte i staten som er omfattet av Hovedtariffavtalen, når det gjelder gruppelivsforsikring. Dette er ikke forankret i regelverket.

Det er likevel eksempler på at etterlatte har fått utbetalt forsikring tilsvarende gruppelivsforsikringen som gjelder for tilsatte i staten.

Som nevnt ovenfor beskattes statstilsatte for fordelene som gratis forsikringspremie utgjør.

Fordi *statssekretærer og politiske rådgivere* får lønn tilsvarende et lønnstrinn i statens lønnsregulativ blir de automatisk fordelsbeskattet. Opplysningene om deres lønnsvilkår er lagt inn i Statens lønns- og personaldatasystem (Formula), og systemet er lagt opp slik at alle som lønnes i henhold til et lønnstrinn i statens lønnsregulativ blir fordelsbeskattet. Dette betyr at disse politikerne fordelsbeskattes for en gratis gruppelivspremie, som gjelder en forsikringsordning de i utgangspunktet ikke er omfattet av.

Fordelsbeskatningen gir ikke i seg selv rett til gruppelivsforsikring. Det er imidlertid et argument for at de er gitt tilsvarende rettigheter. Statens Pensjonskasse saksbehandler alle saker om gruppelivsforsikring og yrkesskade og foretar eventuell utbetaling av erstatning i de tilfeller vilkårene er oppfylt. Dermed kommer det til at politikerne er eller skal omfattes av en gruppelivsordning tilsvarende statens, kan denne utbetales og administreres gjennom Statens Pensjonskasse.

Statsrådenes lønn fastsettes av Stortingets lønnskommisjon med Stortingets samtykke, og lønnen er ikke knyttet opp mot et lønnstrinn i Statens lønnsregulativ. Dette innebærer at de ikke blir fordelsbeskattet for gratis gruppelivspremie, slik som politiske rådgivere og statssekretærer. Det er derfor ikke et tilsvarende argument for å si at denne gruppen av politikere er gitt en tilsvarende gruppelivsforsikring som statstilsatte.

Stortingsrepresentanter

Stortingets administrasjon har inngått avtale med et forsikringsselskap om forsikringsordninger for stortingsrepresentanter. Avtalen omfatter gruppelivsforsikring, kollektiv ulykkesforsikring og reiseforsikring.

Gruppelivsforsikringen for stortingsrepresentanter gjelder så lenge man er valgt inn på Stortinget, men opphører i alle tilfelle senest ved utgangen av det forsikringsår vedkommende fyller 70 år.

Formålet med forsikringen er blant annet å supplere folketrygdens etterlattepensjon ved dødsfall, uansett årsak. Forsikringen gjelder døgnnet rundt i hele verden.

Skulle det skje et dødsfall, vil de etterlatte få utbetalt et engangsbeløp på 10 G (folketrygdens grunnbeløp). Dette gjelder uavhengig av stortingsrepresentantens alder, til forskjell fra regelverket for arbeidstakere omfattet av Hovedtariffavtalen i staten, hvor utbetalingens størrelse er avhengig av avdødes alder på dødsfallstidspunktet.

Statsråder som også er valgte stortingsrepresentanter er omfattet av gruppelivsforsikringen for stortingsrepresentanter. I følge avtalen gjelder dette også i den perioden de arbeider som regjeringsmedlemmer.

Stortingets administrasjon har bekreftet at hvis en stortingsrepresentant går over som statssekretær, vil vedkommende også være omfattet av gruppelivsforsikringen for stortingsrepresentanter.

12.1.2 Yrkesskadeerstatning

Tilsatte i staten

Tilsatte i staten har lovfestede rettigheter til yrkesskadeerstatning, jf. folketrygdloven og yrkesskadeforsikringsloven. I tillegg har statstilsatte tariffestede rettigheter til yrkesskadeerstatning i henhold til Hovedtariffavtalen, Fellesbestemmelsene § 24.

Ytelser etter Fellesbestemmelsene § 24 må i utgangspunkt ses som supplerende til ytelser som utbetales etter lov om yrkesskadeforsikring. Erstatning etter loven kommer først til utbetaling og ytelser etter Fellesbestemmelsene § 24 utbetales som en differanse dersom erstatningen her gir en høyere ytelse. Både lov om yrkesskadeforsikring og Fellesbestemmelsene § 24 dekker i alt vesentlig det samme erstatningsområdet. Dette betyr at strengt tatt er det ikke nødvendig å ha regler for erstatning både etter loven og etter Hovedtariffavtalen. Den vesentligste forskjellen ligger i at Hovedtariffavtalen ikke foretar en reduksjon i erstatningens størrelse på grunn av alder dersom arbeidstakeren dør som følge av yrkesskaden.

Grunnen til at staten fortsatt har to sett regler, er at reglene i Hovedtariffavtalen ble avtalt lenge før loven ble vedtatt og loven er obligatorisk gjeldende for alle.

Departementenes politiske ledelse

Departementenes politiske ledelse er omfattet av folketrygdloven kapittel 13 om yrkesskadedekning og yrkesskadeforsikringsloven jf. uttalelser fra henholdsvis Sosial- og helsedepartementet (omtalt under pkt. 6.1.2) og Justisdepartementet (omtalt under pkt. 2.9).

Politikerne er ikke omfattet av Hovedtariffavtalen, men Statsministerens kontor har i flere tilfeller gitt politikerne tilsvarende rettigheter. Det er derfor et spørsmål om tilsvarende rettigheter knyttet til gruppelivsforsikring og yrkesskadeerstatning skal kunne gjøres gjeldende av departementenes politiske ledelse.

Dersom en velger å gi politikere erstatning kun etter lov om yrkesskadeforsikring og ikke etter Fellesbestemmelsene § 24 og samtidig beholder Fellesbestemmelsene § 23, er det viktig å ha en samordningsbestemmelse om samlet utbetalt erstatning ved dødsfall som følge av yrkesskade, jf. Fellesbestemmelsene § 24 nr. 11.

Utvalget kjenner heller ikke til saker hvor en politiker har fått utbetalt yrkesskadeerstatning, eller saker hvor de etterlatte har fått erstatning som følge av yrkesskade med døden til følge på andre grunnlag.

De etterlatte etter en politiker i departementets politiske ledelse, som døde etter tjenestereise utenlands, fikk erstatning i samsvar med utenlandsregulativet. I den aktuelle saken fant man at vilkårene etter utenlandsregulativet i utgangspunktet ikke var oppfylt, men Arbeids- og administrasjonsdepartementet brukte en særskilt fullmakt som hjemmelsgrunnlag for utbetaling av erstatning.

12.2 Utvalgets vurderinger og forslag

Utvalget mener at departementenes politiske ledelse bør få en tilsvarende rett til yrkesskadeerstatning og gruppelivsforsikring som arbeidstakere som er omfattet av Hovedtariffavtalen i staten.

En gruppelivsordning kan i utgangspunkt ses som en ordinær del av de lønns- og arbeidsvilkår en arbeidsgiver tilbyr sine tilsatte.

Det vil imidlertid være hensiktsmessig at også politikerne i departementene er omfattet av en slik ordning. Hjemmel for å etablere en gruppelivsordning bør da kunne ligge innenfor den ordinære hjemmel til å fastsette lønns- og arbeidsvilkår for disse politikerne. Det vises her til at det også er etablert en egen gruppelivsforsikring for stortingsrepresentanter.

Utvalget vil foreslå at departementenes politiske ledelse gis en gruppelivsforsikring tilsvarende den som følger av den enhver tid gjeldende hovedtariffavtale i staten.

I de tilfeller en statsråd eller statssekretær også er valgt stortingsrepresentant, er de omfattet av gruppelivsforsikringen på Stortinget.

Utvalget foreslår at i de tilfeller de etterlatte etter en statsråd eller en statssekretær har rett til å få utbetalt gruppelivsforsikring etter Stortingets regelverk, faller rett til gruppelivsforsikring tilsvarende Hovedtariffavtalen i staten bort.

Selv om departementenes politiske ledelse vil ha rett til yrkesskadeerstatning etter yrkesskadeforsikringsloven, vil Hovedtariffavtalen, Fellesbestemmelsene § 24 om ytelser på enkelte punkter gi en høyere erstatningsutbetaling. Utvalget mener derfor at den politiske ledelse også bør få tilsvarende rettigheter.

Utvalget viser til utkast til reglement, kapittel 21 pkt.16.

Kapittel 13

Pensjonsrettigheter

13.1 Praksis og gjeldende rett

13.1.1 Om folketrygden

Folketrygden er grunnordningen i det norske trygde- og pensjonssystemet. Den ble innført med virkning fra 1. januar 1967.

Alle som er bosatt eller arbeider i Norge, er i det alt vesentlige omfattet av folketrygden. Denne trygdeordningen sikrer alle en viss minstestandard, uavhengig av tidligere inntekt. I tillegg sikrer den dem som har vært yrkesaktive, en inntektsstandard som står i forhold til den inntekten de hadde som yrkesaktive.

Minstestandarden sikres gjennom minstepensjonen. Denne pensjonen består av en grunnpensjon og et sært tillegg. Standardsikringen sikres gjennom tilleggspensjonen. Denne pensjonen kommer i tillegg til grunnpensjonen.

De viktigste pensjonsytelsene i folketrygden er alderspensjon, uførepensjon, enke- og enkemannspensjon og barnepensjon. Ytelsene fastsettes i forhold til grunnbeløpet i folketrygden, som årlig reguleres av Stortinget med utgangspunkt i forventet inntektsutvikling for yrkesaktive. Pr. 1. mai 1999 utgjør grunnbeløpet 46 950 kroner.

Rett til *alderspensjon* fra folketrygden inntreffer ved fylte 67 år. I aldersintervallet 67 til og med 69 år er pensjonen inntektsprøvd (se nedenfor). Fra fylte 70 år foreligger en ubetinget rett til alderspensjon. Da gis pensjonen uavhengig av eventuell inntekt som pensjonisten måtte ha ved siden av pensjonen.

Alderspensjonen består av en grunnpensjon, en tilleggspensjon og/eller et sært tillegg.

Grunnpensjon gis til personer som har vært medlem i folketrygden i minst tre år. Pensjonen fastsettes uavhengig av inntekt.

Full grunnpensjon gis til dem som har vært medlem i folketrygden i 40 år. Dersom medlemstiden er kortere, skal grunnpensjonen utgjøre så mange 40-deler av full grunnpensjon som vedkommende har medlemsår. Det gjelder særlige regler om fastsetting av medlemstid i folketrygden for personer som har kortere medlemstid enn 20 år, når de har rett til tilleggspensjon.

For en enslig pensjonist utgjør full grunnpensjon 100 prosent av grunnbeløpet i folketrygden. Dersom pensjonisten har samboer eller ektefelle som mottar pensjon fra folketrygden (eller pensjon fra en ordning med avtalefestet pensjon), utgjør den fulle grunnpensjonen 75 prosent av grunnbeløpet. Det samme gjelder dersom pensjonistens ektefelle har en årlig inntekt – inkludert kapitalinntekt – som er større enn to ganger grunnbeløpet.

Tilleggspensjon gis til personer som i minst tre år etter innføringen av folketrygden har hatt en årlig inntekt som er større enn grunnbeløpet for det enkelte år. Pensjonens størrelse er avhengig av pensjonspoeng og av antall år det er tjent opp pensjonspoeng (poengår).

Full tilleggspensjon gis til dem som har 40 poengår. Er antallet poengår mindre, skal tilleggspensjonen utgjøre så mange 40-deler av full tilleggspensjon som vedkommende har poengår. Det gjelder særlige regler om fastsetting av kravet til antall poengår for rett til full tilleggspensjon for personer som er født i 1936 eller tidligere.

Pensjonspoeng for det enkelte kalenderår framkommer ved at den delen av pensjonssøkerens pensjongivende inntekt som overstiger grunnbeløpet i folketrygden, divideres med grunnbeløpet. Ved fastsettingen av den pensjongivende inntekten blir det sett bort fra to tredeler av den inntekten som overstiger seks ganger grunnbeløpet og all inntekt som overstiger tolv ganger grunnbeløpet.

Den pensjongivende inntekten ble fastsatt på en noe annerledes måte i perioden 1967 til og med 1991. I perioden 1967 til og med 1972 ble det sett bort fra all inntekt som oversteg åtte ganger grunnbeløpet i folketrygden. I perioden 1973 til og med 1991 skulle man se bort fra to tredeler av den inntekten som oversteg åtte ganger grunnbeløpet og all inntekt som oversteg tolv ganger grunnbeløpet.

Den årlige tilleggspensjonen utgjør 42 prosent (tilleggspensjonsprosent) av det beløpet som framkommer ved at grunnbeløpet blir multiplisert med sluttpoengtallet. Dette poengtallet er lik gjennomsnittet av de 20 høyeste poengtallene som pensjonssøkeren har. Dersom vedkommende har pensjonspoeng for mindre enn 20 år, benytter man gjennomsnittet av alle poengtallene som vedkommende har.

Det gjelder særlige regler dersom pensjonssøkeren har tjent opp pensjonspoeng i folketrygden før 1992. I disse tilfellene skal tilleggspensjonsprosenten utgjøre 45 for den delen av vedkommendes poengår som er før 1992.

Sært tillegg gis til personer som ikke har tjent opp tilleggspensjon i folketrygden, eller som har så lav tilleggspensjon at særtillegget er større enn tilleggspensjonen. Fullt særtillegg gis til dem som har vært medlem i folketrygden i 40 år. Dersom medlemstiden er kortere, skal særtillegget utgjøre så mange 40-deler av fullt tillegg som vedkommende har medlemsår.

Sært tillegg fastsettes av Stortinget og utgjør en viss prosent av grunnbeløpet. Det fastsettes en ordinær sats og en minstesats. Pr. 1. mai 1999 utgjør den ordinære satsen og minstesatsen henholdsvis 79,33 og 74 prosent av grunnbeløpet.

Sært tillegg etter den ordinære satsen ytes til den som er ugift eller som har en ektefelle som ikke mottar pensjon fra folketrygden. Sært tillegg etter denne satsen ytes også til en pensjonist som er gift med en minstepensjonist. En pensjonist som forsørger en ektefelle over 60 år, får særtillegg med 158,66 prosent av grunnbeløpet, det vil si det dobbelte av den ordinære satsen på 79,33 prosent. For ektepar der begge er minstepensjonister, er særtillegget det samme som for enslige. Det vil si 79,33 prosent av grunnbeløpet for hver av ektefellene.

Sært tillegg etter minstesatsen ytes til pensjonister som lever sammen med en ektefelle som mottar en tilleggspensjon som er større enn særtillegget etter den ordinære satsen. Samlet tilleggspensjon og særtillegg for ektefellene skal likevel ikke utgjøre mindre enn to ganger særtillegget etter ordinær sats, det

vil si 158,66 prosent av grunnbeløpet. Den samme regelen gjelder for samboere som tidligere har vært gift med hverandre eller har felles barn.

Særtillegget er en erstatning for manglende tilleggspensjon. Tillegget skal derfor reduseres med et beløp som er lik den tilleggspensjonen pensjonisten har rett til.

Folketrygdens alderspensjon er som nevnt inntektsprøvd i alderen 67 til 70 år. Dersom pensjonisten i denne alderen har en årlig inntekt ved siden av pensjonen som er større enn 100 prosent av grunnbeløpet i folketrygden, skal pensjonen reduseres med 40 prosent av den overskytende inntekten. Det er ingen øvre grense for hvor mye summen av pensjonen og arbeidsinntekten kan utgjøre.

Folketrygdens uførepensjon skal sikre inntekt for personer som har fått sin inntektsevne varig nedsatt på grunn av sykdom, skade eller lyte. Med inntektsevne menes evnen til å skaffe seg arbeidsinntekt (pensjonsgivende inntekt).

Dersom hele inntektsevnen eller arbeidsevnen er tapt, ytes det hel uførepensjon. Er en del av inntektsevnen eller arbeidsevnen tapt, ytes det gradert pensjon – 50, 60, 70, 80 eller 90 prosent av hel uførepensjon – som svarer til den delen av inntektsevnen eller arbeidsevnen som er tapt. Det ytes ikke uførepensjon dersom tapet av inntektsevnen er mindre enn 50 prosent.

Uførepensjonen består av de samme pensjonskomponentene som alderspensjonen. Det vil si grunnpensjon, tilleggspensjon og/eller særtillegg. Ytelsene fastsettes på samme måte som for en alderspensjonist, men slik at det medregnes framtidig medlemstid og framtidige pensjonspoeng fra og med det året inntektsevnen eller arbeidsevnen ble nedsatt og til og med det året pensjonisten fyller 66 år.

En person som mottar uførepensjon eller alderspensjon, og som forsørger en ektefelle, kan ha rett til *ektefelletillegg*. Fullt ektefelletillegg svarer til 50 prosent av grunnbeløpet, og gis etter 40 års medlemstid i folketrygden. Dersom medlemstiden er kortere, skal tillegget utgjøre så mange 40-deler av fullt tillegg som pensjonisten har medlemsår.

En person som mottar uførepensjon eller alderspensjon, og som forsørger barn som er yngre enn 18 år, kan ha rett til *barnetillegg*. Fullt barnetillegg svarer til 30 prosent av grunnbeløpet for hvert barn pensjonisten forsørger. Fullt barnetillegg gis etter 40 års medlemstid i folketrygden. Er medlemstiden kortere, skal tillegget utgjøre så mange 40-deler av fullt tillegg som pensjonisten har medlemsår.

Både ektefelletillegget og barnetillegget prøves mot pensjonistens inntekt, slik at tilleggene reduseres eller faller bort hvis inntekten er over et fribeløp. Dette fribeløpet fastsettes på forskjellige måter, avhengig av om det gis både ektefelletillegg og barnetillegg, eller bare en av delene, og om barnetillegget gis til barn som bor sammen med begge foreldrene eller bare en av dem.

En gjenlevende ektefelle som er yngre enn 67 år, har rett til *enke- eller enkemannspensjon* hvis den avdøde i de siste tre årene fram til dødsfallet var medlem i folketrygden. Det samme gjelder dersom den avdøde mottok pensjon fra folketrygden de tre siste årene før han eller hun døde. Pensjonen består av de samme komponentene som en alders- eller uførepensjon: grunnpensjon, tilleggspensjon og/eller særtillegg.

Grunnpensjonen fastsettes på grunnlag av den avdødes trygdetid. Trygdetiden fastsettes som om den avdøde på tidspunktet for dødsfallet hadde fått rett til uførepensjon eller alderspensjon, det vil si den trygdetiden som avdøde ville hatt ved fylte 67 år.

Tilleggspensjonen svarer til 55 prosent av den tilleggspensjonen som den avdøde mottok eller ville fått som uførepensjonist regnet etter hel uførhet, eller som alderspensjonist.

Dersom den avdøde ikke hadde tjent opp noen tilleggspensjon, eller den opptjente tilleggspensjonen er liten, gis det særtillegg etter de bestemmelsene som gjelder for en alderspensjonist.

Enke- eller enkemannspensjonen er ervervsprøvd. Dersom den gjenlevendes årlige inntekt ventes å overstige 50 prosent av grunnbeløpet i folketrygden, skal enke- eller enkemannspensjonen reduseres med 40 prosent av den overskytende inntekten.

Barnepensjon gis til barn som er yngre enn 18 år, når de har mistet den ene eller begge foreldrene sine. Det er et vilkår for rett til pensjon at den avdøde faren eller moren var medlem i folketrygden i minst tre år fram til dødsfallet. Det foreligger også rett til ytelser dersom avdøde mottok pensjon fra folketrygden i en periode på minst tre år før dødsfallet. Barn under utdanning kan få pensjon inntil de fyller 20 år. Forutsetningen er da at begge foreldrene er døde.

Når en av foreldrene er død, utgjør full årlig barnepensjon 40 prosent av grunnbeløpet i folketrygden for det første barnet og 25 prosent av grunnbeløpet for hvert av de andre barna.

Dersom begge foreldrene er døde, ytes det for det første barnet en barnepensjon som tilsvarende enke- eller enkemannspensjonen etter den av foreldrene som i tilfelle ville fått størst slik pensjon. For det neste barnet utgjør full barnepensjon 40 prosent av grunnbeløpet, og 25 prosent av grunnbeløpet for hvert av de andre barna.

13.1.2 Om regjeringsmedlemmene

Regjeringsmedlemmenes pensjonsrett er regulert i lov om pensjonsordning for statsråder av 14. desember 1951 nr. 11.

Loven omfatter statsminister, statsråder og deres etterlatte; jf. § 1. De viktigste ytelsene som ordningen gir, er alderspensjon, uførepensjon, enke- og enkemannspensjon og barnepensjon.

Rett til alderspensjon

Full *alderspensjon* gis etter seks års medlemskap i regjeringen, og utgjør da 57 prosent av den årlige godtgjørelsen til statsrådene. Pensjonsprosenten reduseres med fem prosentpoeng for hvert år medlemmet mangler på full opptjenings tid. Det gis ikke pensjon for mindre enn tre års medlemskap i regjeringen. Det er ikke noe krav om at medlemstiden har vært sammenhengende, og det blir også tatt hensyn til den tiden statsråden har mottatt etterlønn. Pensjonen reguleres i takt med statsrådenes lønninger.

Retten til alderspensjon inntreffer når pensjonssøkeren fyller 65 år. Det gis likevel ikke pensjon så lenge pensjonssøkeren er medlem i regjeringen, er

stortingsrepresentant eller er tilsatt i en hovedstilling i offentlig eller kommunal tjeneste.

Også tid som statsråd før statsrådspensjonsloven trådte i kraft, teller med ved beregning av ytelsene fra pensjonsordningen for statsråder. Denne bestemmelsen har i dag liten betydning, da det er i overkant av 48 år siden loven trådte i kraft.

I de tilfellene en statsråd har vært medlem i en tjenstepensjonsordning som faller inn under lov om samordning av pensjons- og trygdeytelser (lov 6. juli 1957 nr. 6) – det vil si i en tjenstepensjonsordning som er opprettet ved lov, stortingsvedtak, eller som er opprettet for arbeidstakere eller tillitsvalgte i en kommune eller i en fylkeskommune, kan statsråden få rett til pensjon fra pensjonsordningen for statsråder etter sju måneder.

Bakgrunnen for dette er samordningsloven § 6, som sier at pensjonsordningen for statsråder skal gi pensjon i forhold til medlemstiden i ordningen – selv om denne er kortere enn tre år – når følgende vilkår er oppfylt:

- opptjeningstiden i ordningen minst utgjør 1/10 av full opptjeningstid (bokstav a), og
summen av opptjeningstidene i de forskjellige ordningene det søkes om pensjon fra, svarer til minstekravet til opptjeningstid i vedkommende ordning (bokstav b).

1. Nærmere om bokstav a:

Kravet til medlemstid for rett til full pensjon fra pensjonsordningen for statsråder er seks år. 1/10-regelen i bokstav a over innebærer da at ordningen kan gi pensjon etter 0,6 års medlemskap, det vil si sju måneder. Også tid med etterlønn teller med ved opptjeningstiden her.

2. Nærmere om bokstav b:

Det er bare adgang til å ta hensyn til tiden i de ordningene der retten til alderspensjon er inntrådt.

Det er videre en forutsetning at tiden i de ordningene det søkes om pensjon fra, faller inn under samordningslovens anvendelsesområde. Det vil si at det bare er lov til å ta hensyn til tid i ordninger som er opprettet ved lov, stortingsvedtak eller som er opprettet av kommuner eller fylkeskommuner for kommunale eller fylkeskommunale arbeidstakere og/eller tillitsmenn.

Et unntak fra dette prinsippet er det likevel gjort i samordningsforskrift 7. Her er det bestemt at dersom det før 1. oktober 1979 er tjent opp rettigheter i en privat tjenstepensjonsordning (disse ordningene faller i dag utenfor samordningsloven), skal man ved anvendelsen av sammenleggingsbestemmelsen ta hensyn til opptjeningstiden også i den private ordningen.

Bestemmelsen i samordningsloven § 6 gjelder også når det søkes om enke- og barnepensjon, se samordningsloven §§ 11 og 12. Den blir anvendt analogisk når det søkes om enkemannspensjon, men den gjelder ikke for rett til uførepensjon.

I lov om pensjonsordning for statsråder § 2, fjerde ledd er det bestemt at også stilling som kommunalt ombud i hovedstilling skal stenge for utbetaling av pensjon.

I tillegg til alderspensjon gir pensjonsordningen for statsråder *uførepensjon, enke- og enkemannspensjon og barnepensjon*. Disse ytelsene gis etter

bestemmelser som svarer til bestemmelsene om slik pensjon i lov om Statens Pensjonskasse. Se punkt 13.1.3 nedenfor for en nærmere omtale av disse ytelsene.

Alderspensjonen løper fra den første dag i måneden etter at pensjonsalderen er nådd, eller pensjonsretten på annen måte er inntrådt. Pensjonen samordnes med annen offentlig tjenstepensjon inkludert pensjon fra Stortinget pga. pensjon fra folketrygden etter bestemmelsene i lov av 6. juli 1957 nr 26 (samordningsloven).

Kort om statsråder som også er valgte stortingsrepresentanter

Stortingsrepresentanter som blir statsråder kan under visse forutsetninger opparbeide pensjonsrettigheter i pensjonsordningen for stortingsrepresentanter parallelt med at de opparbeider pensjonsrettigheter som statsråder.

Tiden som statsråd vil medregnes i pensjonsordningen for stortingsrepresentanter med følgende begrensninger: Det vises til lov om pensjonsordning for stortingsrepresentanter § 2, tredje ledd, annet punktum:

«Den tid en stortingsrepresentant måtte ha vært medlem av Regjeringen medregnes bare som pensjonsgivende hvis tiden ikke også er pensjonsgivende etter lov om pensjonsordninger for statsråder.»

Dette innebærer at hvis man har minst tre år som statsråd, vil man ha krav på alderspensjon etter lov om pensjonsordninger for statsråder jf. § 2. Tiden som medlem av regjeringen skal da ikke medregnes i pensjonsordningen for stortingsrepresentanter.

Har man inntil tre år som statsråd, oppfylles ikke rett til pensjon etter ordningen for statsråder, og tiden kan medregnes i pensjonsordningen for stortingsrepresentanter.

I begge lover er pensjonsalderen i utgangspunktet 65 år.

Etter § 2, fjerde ledd, annet punktum i lov om pensjonsordning for stortingsrepresentanter vil man imidlertid også ha rett til pensjon, hvis «summen av alder og opptjeningstid er 75 år.» I et slikt tilfelle vil tiden som medlem av regjeringen kunne medregnes i pensjonsordningen for stortingsrepresentanter, da det ikke er tilsvarende rettigheter etter lov om pensjonsordninger for statsråder.

13.1.3 Statssekretærer og politiske rådgivere (Statens Pensjonskasse)

Det er ikke opprettet noen egen pensjonsordning for statssekretærer og politiske rådgivere. I pensjonssammenheng blir disse politikerne regnet for å arbeide i statens tjeneste, og de faller da inn under lov 28. juli 1949 nr. 26 om Statens Pensjonskasse. Statssekretærene er etter Grunnlovens § 22 å regne som embetsmenn og i kraft av dette medlemmer av Statens Pensjonskasse. Politiske rådgivere er direkte unntatt fra tjenestemannsloven, jf. forskriftenes § 1, men er like fullt omfattet av pensjonskasseloven.

De viktigste pensjonsytelsene som Statens Pensjonskasse gir, er alderspensjon, uførepensjon, enke- og enkemannspensjon og barnpensjon. Disse ytelsene er – på samme måte som ytelsene fra pensjonsordningen for statsråder – såkalte ytelsesbaserte. Det vil si at de er definert som en viss prosent av medlemmets pensjonsgrunnlag.

Pensjonsgrunnlaget fastsettes normalt ut fra medlemmets sluttlønn, og det er som hovedregel bare den faste arbeidsinntekten som teller med ved pensjonsberegningen. Ved fastsettingen av pensjonsgrunnlaget blir det sett bort fra to tredeler av inntekt over åtte ganger grunnbeløpet i folketrygden og all inntekt over tolv ganger grunnbeløpet.

Fullle pensjonsytelser gis når opptjeningstiden i ordningen er 30 år. Dersom opptjeningstiden er kortere, skal pensjonen utgjøre så mange 30-deler av full pensjon som arbeidstakeren har opptjeningsstid. Det gis ikke pensjon dersom medlemstiden i ordningen er mindre enn tre år.

I pkt. 13.1.2 ble det gitt en omtale av samordningsloven § 6 (sammenleggingsbestemmelsen). Som det gikk fram, kunne denne bestemmelsen på visse vilkår medføre rett til pensjon i forhold til medlemstiden i ordningen selv om minstekravet til medlemstid for rett til pensjon ikke var oppfylt.

Sammenleggingsbestemmelsen vil ikke få noen betydning for rett til pensjon fra Statens Pensjonskasse. Årsaken er at 1/10-kravet i bestemmelsen faller sammen med minstekravet til medlemstid for rett til pensjon i ordningen (tre år i begge tilfeller). Bestemmelsen vil imidlertid kunne komme til anvendelse dersom en statssekretær eller politisk rådgiver senere blir medlem i pensjonsordningen for statsråder.

Full alderspensjon utgjør 66 prosent av pensjonsgrunnlaget. Retten til slik pensjon inntreffer i utgangspunktet ved nådd pensjonsalder. For om lag 30 prosent av arbeidstakerne i statlig sektor er denne grensen 67 år. Den resterende delen av arbeidstakerne har lavere pensjonsalder. Den lavere pensjonsalder kan være 65, 63 eller 60 år.

Uavhengig av aldersgrensen kan alle arbeidstakere ta ut alderspensjon fra det tidspunktet rett til alderspensjon fra folketrygden inntreffer. Det vil si fra fylte 67 år. I tillegg til kan arbeidstakere med særaldersgrense ta ut alderspensjon inntil tre år før aldersgrensen. Forutsetningen er da at summen av vedkommendes alder og opptjeningsstid i pensjonsordningen er 85 år eller mer.

Dersom arbeidstakeren slutter i den stillingen som gir rett til medlemskap i Statens Pensjonskasse før vedkommende har rett til en straks løpende alderspensjon fra Statens Pensjonskasse, får vedkommende rett til en oppsatt (utsatt) alderspensjon. Forutsetningen er at vedkommende har en medlemstid i pensjonskassen på tre år eller mer.

Den oppsatte pensjonsretten beregnes på samme måte som en «ordinær» alderspensjon. En forskjell er likevel fastsettingen av den tiden som kreves for rett til full pensjon. For en arbeidstaker som ble medlem i Statens Pensjonskasse etter 31. desember 1966 (folketrygdens ikrafttredelse), skal tiden for rett til full pensjon være lik den medlemstiden han eller hun kunne oppnådd fra den dagen vedkommende ble medlem i pensjonskasse og fram til vedkommende nådde aldersgrensen for stillingen. Kravet til medlemstid for rett til full pensjon skal likevel ikke være lenger enn 40 år, og ikke mindre enn 30 år. Pensjonsgrunnlaget i den oppsatte retten til pensjon reguleres i takt med økningen av grunnbeløpet i folketrygden (G).

Den oppsatte pensjonen kommer i utgangspunktet til utbetaling fra stillingens aldersgrense, men likevel ikke før arbeidstakeren fyller 65 år.

Etter lov om Statens Pensjonskasse skal alderspensjonen avkortes krone for krone dersom arbeidsinntekten kommer fra en stilling som gir rett til

medlemskap i en pensjonsordning for tilsatte i den offentlige sektoren (pensjonisten får en såkalt differansepensjon). I motsatt fall skjer det ingen avkorting av pensjonen. Den kommer da i tillegg til arbeidsinntekten uten noen form for avkorting.

Full uførepensjon utgjør på samme måte som alderspensjonen 66 prosent av pensjonsgrunnlaget. Videre fins det, som i folketrygden, regler om medregning av framtidig opptjeningstid.

Ut over dette blir uførepensjonen avkortet i forhold til arbeidstakerens tap av inntektsevne. Det gjelder imidlertid ikke, som i folketrygden, noen regler om minstetap av inntektsevnen før retten til uførepensjon inntreffer.

Full enke- og enkemannspensjon utgjør 60 prosent av den pensjonen den avdøde ville fått som uførepensjon regnet etter hel uførhet, eller som vedkommende mottok som alderspensjonist. Full barnpensjon varierer mellom 20 og 100 prosent av alderspensjonen, avhengig av hvor mange gjenlevende barn det er, og om den ene eller begge foreldrene er døde.

Det er nå vedtatt nye regler for enke/enkemannspensjon i lov om Statens Pensjonskasse. Denne skal for etterlatte som er født etter 1. juli 1950 fastsettes som en nettopensjon på 9 % av det pensjonsgrunnlaget avdøde medlemmet hadde. På tilsvarende måte er barnpensjon gjort om til en nettopensjon på 15 % av pensjonsgrunnlaget til avdøde.

Enke- og enkemannspensjonen er ervervsprøvd etter bestemmelser som svarer til bestemmelsene om prøving av slik pensjon i folketrygden. Dette gjelder likevel ikke enkepensjon som gis etter en mannlig arbeidstaker som ble medlem i Statens Pensjonskasse før 1. oktober 1976. Disse enkepensjonene gis uten noen form for inntektsprøving.

13.1.4 Tilpassing av ytelser fra supplerende ordninger

Et viktig prinsipp i pensjonssammenheng er at de samlede pensjonsytelsene som en arbeidstaker har rett til, skal stå i et rimelig forhold til den inntekt som pensjonene skal erstatte. For å unngå overkompensasjon, er det derfor i mange sammenhenger bestemt at de forskjellige ytelsene som pensjonisten har rett til, skal tilpasses hverandre. Tilpassingen – eller samordningen – er regulert i lov om samordning av pensjons- og trygdeytelser (lov 6. juli 1957 nr. 26).

Det er bare i de tilfellene pensjonisten har rett til ytelser fra mer enn én pensjonsordning som faller inn under samordningsloven, at det skal skje en samordning. I motsatt fall skal det ikke skje noen samordning. Det kan imidlertid tenkes at det i regelverket til forskjellige ordninger er tatt inn en eller flere bestemmelser om at det likevel skal skje en eller annen form for samordning. Det er imidlertid lite vanlig med slike bestemmelser.

Et viktig kjennetegn ved samordningen er at den er såkalt beløpsmessig. Det vil si at den ytelsen som skal samordnes, skal reduseres med et samordningsfradrag som helt eller delvis svarer til den eller de ytelsene som ytelsen skal samordnes med.

Alternativet til den beløpsmessige samordningen er samordning av selve stønadssystemet, for eksempel slik at ytelser etter en ordning utelukker rett til ytelser fra en annen ordning. Denne formen for samordning er imidlertid lite brukt ved samordning av ytelser fra forskjellige pensjons- og trygdeordninger.

I de tilfellene en person har rett til ytelser fra forskjellige pensjons- og trygdeordninger, er det et prinsipp at det først skjer en samordning av ytelsene fra de supplerende ordningene seg imellom. Deretter skal disse ytelsene samordnes med ytelsene fra folketrygden. Ved beskrivelsen av hvordan forskjellige ytelser blir samordnet med hverandre (nedenfor) har utvalget benyttet samme rekkefølge.

Samordning av ytelser fra to eller flere tjenstepensjonsordninger som faller inn under samordningsloven, er regulert i samordningsloven kapittel II. Kort kan man si at samordningen innebærer at summen av de pensjonene som arbeidstakeren har rett til, ikke skal være større enn pensjon for full opptjenings tid i den ordningen vedkommende sist var medlem i før pensjonering.

Det gjelder særlige regler i de tilfellene fullpensjonen i den siste ordningen er mindre enn fullpensjonen i en ordning arbeidstakeren tidligere har vært medlem i, og i de tilfellene pensjonene er tjent opp i et helt eller delvis sammenfallende tidsrom.

Bestemmelsene om samordning av pensjoner fra to eller flere supplerende ytelser for ordninger i offentlig sektor, har liten praktisk betydning for nye pensjonstilfeller. Dette skyldes at hovedtyngden av ordningene har inngått en gjensidig avtale om overføring av opptjenings tid fra en offentlig tjenstepensjonsordning til en annen (se pkt. 13.1.5 om overføringsavtalen). I forhold til pensjonistene innebærer denne avtalen at ordningene innenfor avtalesystemet fungerer som én pensjonsordning, slik at det ikke er nødvendig å samordne pensjonene i forhold til pensjonistene: Pensjonisten har jo rett til bare én pensjon.

Ytelsene fra de tjenstepensjonsordningene som faller inn under samordningsloven, skal etter at de er samordnet med hverandre samordnes med ytelsene fra folketrygden. Det skal gjøres fradrag for alle delene som pensjonen fra folketrygden består av. Først skal det gjøres samordningsfradrag for tilleggspensjonen, deretter særtillegget og til slutt grunnpensjonen. Enkelt kan man si at tjenstepensjonen skal reduseres med et beløp som er lik størrelsen på den pensjonen som pensjonisten får fra folketrygden.

På grunn av at tjenstepensjonen normalt er den største ytelsen pensjonisten har rett til, innebærer denne regelen at pensjonisten er sikret en samlet pensjonsinntekt som svarer minst til bruttostørrelsen på tjenstepensjonen. Dette kalles for bruttogarantien.

I tillegg til at bruttogarantien er en individuell garanti, vil den også kunne fungere som en regelverksgaranti: Tjenstepensjonen vil automatisk kompensere for reduksjoner i folketrygden, slik at pensjonistens samlede ytelser forblir de samme.

Et eksempel på betydningen av regelverks-garantien er den endringen som skjedde i folketrygden med virkning fra 1. januar 1992, da knekkpunktet ble redusert fra åtte til seks ganger grunnbeløpet i folketrygden og pensjensprosenten for tilleggspensjon ble redusert fra 45 til 42. Disse endringene fikk ikke betydning for arbeidstakerne i offentlig sektor. Endringen i folketrygden fikk derfor bare betydning for to tredeler av den gruppen endringen var ment å gjelde for.

En annen konsekvens av regelverksgarantien er at pensjonistens samlede pensjonsytelse forblir upåvirket også av forbedringer i folketrygden. Dette ble

erfart i forbindelse med den ekstra økningen som skjedde av særtillegget i folketrygden med virkning fra 1. mai 1998. Mange pensjonister med tjenstepensjon fikk ikke glede av denne økningen. Årsaken var at samordningsfradraget økte like mye som særtillegget.

13.1.5 Spesielt om overføringsavtalen

De *offentlige tjenstepensjonsordningene* har med hjemmel i § 46 i pensjonskasseloven inngått en egen avtale om overføring av pensjonsrettigheter mellom de enkelte ordningene. Avtalen – Overføringsavtalen – ivaretar noen viktige hensyn:

1. Pensjonene utbetales samlet fra siste ordning.
2. Pensjonene utbetales fra det tidspunkt arbeidsinntekten opphører.
3. De forskjellige risikodekninger opprettholdes og fordeles mellom ordningene.
4. En slipper med å samordne en gang med folketrygden.

For pensjonistene betyr overføringsavtalen at opptjeningsstid og pensjonsberegning foretas som om vedkommende hadde vært i samme ordning hele yrkeskarrieren. Dette betyr at selv om vedkommende skifter jobb innen det offentlige flere ganger i karrieren, fortsettes opptjeningen uavbrutt. Uten en slik avtale ville pensjonen fra de ordninger vedkommende ikke står i ved bortfall av arbeid, beregnes som oppsatte pensjoner. For de fleste vil dette føre til en mindre samlet pensjon enn om vedkommende hadde vært i samme ordning hele tiden.

Overføringsavtalen gjelder ikke for medlemmer av statsrådsordningen. En forutsetning for å komme med i overføringsavtalen er at regelverket i de ordninger som er med, er tilnærmet likt. Dette gjør at pensjonene kan være sammenlignbare og de økonomiske kostnadene skal kunne deles rettferdig mellom ordningene. Statsrådsordningen med kort opptjeningsstid, annen beregningsfaktor og reguleringsbestemmelse vil derfor falle utenfor overføringsavtalen. Det samme gjelder politikerordningen i kommunesektoren. Dette medfører at pensjon fra statsrådsordningen i tillegg til samordningen med folketrygden, også må samordnes mot eventuelle andre offentlige tjenstepensjonsordninger. I NOU 1995:29 side 137 er det tatt inn et eksempel på samordning av statsrådspensjon med pensjon fra Kommunal landspensjonskasse.

For statssekretærene og politiske rådgivere som er medlemmer av Statens Pensjonskasse vil overføringsavtalen gjelde. Disse kan starte karrieren i f.eks. kommunesektoren med medlemskap i en kommunal pensjonskasse, være medlem av Statens Pensjonskasse i tiden som statssekretær eller politisk rådgiver, og deretter avslutte karrieren igjen i kommunal sektor som medlem av Kommunal landspensjonskasse. Dette medfører at Kommunal landspensjonskasse vil utbetale hele pensjonen og deretter fordeles utgiftene mellom, i dette eksempelet, den kommunale pensjonskassen, Statens Pensjonskasse og Kommunal landspensjonskasse.

13.1.6 Avtalefestet pensjon (AFP)/ Før tidspensjon

Ved lønnsoppgjøret i 1988 ble tariffpartene i privat- og offentlig sektor enige om en avtale om rett for arbeidstakere til å fratre med pensjon tidligere enn

folketrygdens pensjonsalder. Retten gjaldt i første omgang arbeidstakere med alder 65 og 66 år. Senere er avgangsalderen senket til i dag 62 år. Formålet med AFP var å gi arbeidstakere med et langt yrkesliv en valgfri og fleksibel pensjonsalder før folketrygdens pensjonsalder på 67 år. Staten støtter ordningen i privat sektor med statstilskott på 40 % av kostnadene for løpende pensjoner (eksklusivt AFP-tillegget) til de som tar ut AFP i alderen 64–66 år, jf. lov 23. desember 1988 om statstilskott til ordninger med avtalefestet pensjon.

De formelle kravene for å kunne ta ut AFP er at arbeidstakeren må være yrkesaktiv i virksomheten på uttakstidspunktet og har hatt en inntekt på minst grunnbeløpet i folketrygden siste to år. Videre må vedkommende ha vært tilsett i virksomheten siste tre år eller ha vært tilsluttet AFP-ordningen de siste fem år. Det stilles også krav om at arbeidstakeren må ha hatt minst ti poengår i folketrygden etter fylte 50 år. Det tilsvarende krav i statlig sektor er ti års medlemskap i Statens Pensjonskasse.

Pensjonen beregnes som en uførepensjon etter folketrygdens ytelser, og det tas i dag hensyn til opptjening av fremtidige poengår. Ytelsen er dog begrenset slik at den ikke skal overstige 70 % av gjennomsnittlig pensjongivende inntekt i de tre beste årene av de årene arbeidstakeren fylte 56 – 60 år. I tillegg ytes et skattefritt tillegg på kr. 10.800,- kroner pr. år i LO/NHO-ordningen og et skattepliktig tillegg på 20.400,- kroner i de øvrige ordningene.

AFP beregnes eller omregnes tilsvarende en tjenstepensjon ved fylte 65 år for arbeidstakere i offentlig sektor. Det blir da ikke gitt noe AFP-tillegg. Dersom AFP etter LO/NHO-ordningen gir en høyere ytelse, gis denne som en differansepensjon.

AFP er en avtalefestet pensjonsordning slik at det ligger en tariffavtale i bunnen for rettighetene. I staten er det to slike avtaler:

- a) Hovedtariffavtalen og
- b) en avtale som omfatter arbeidstakere på lederlønssystemet.

I tillegg er det inngått separate avtaler for andre medlemmer i Statens Pensjonskasse.

Lønns- og arbeidsvilkårene for regjeringens medlemmer, statssekretærer og politiske rådgivere reguleres ikke gjennom noen tariffavtale. Dette medfører at AFP-ordningene ikke omfatter disse.

Pensjonsalderen for regjeringens medlemmer er 65 år. For statssekretærer og politiske rådgivere er pensjonsalderen 67 år. Dette innebærer at disse har mindre valgfrihet og fleksibilitet til selv å velge når de vil gå av med pensjon enn man har i store deler av arbeidslivet.

Grunnloven § 22 gir Stortinget hjemmel til å tilstå pensjon til statsråder og statssekretærer som gis avskjed i nåde. Slik pensjon kan tilstås uavhengig av alder. Ordningen med pensjon av statskassen er delegert til Arbeids- og administrasjonsdepartementet som tilstår en midlertidig pensjon som igjen skal endelig vedtas av Stortinget. Bruk av pensjon av statskassen med hjemmel i Grunnloven § 22 kan gi statsråder og statssekretærer tilsvarende valgfrihet til å fratre som AFP-ordningen gir. Når det gjelder de politiske rådgiverne er behovet for en førtidspensjonsordning som oftest ikke tilstede, da disse som regel vil være i en aldersgruppe der førtidspensjon er uaktuelt. Dersom

det skulle være individuelle behov for en slik pensjon for en politisk rådgiver, kan pensjon av statskassen være et alternativ.

Når det gjelder politikere som kommer fra og har permisjon fra en virksomhet med AFP-ordning, vil det være et krav om at vedkommende må tilbake til virksomheten som yrkesaktiv før AFP kan tilstås. Etter regelverket er det ikke anledning til å tilstå AFP for arbeidstakere som er permitterte uten lønn.

13.1.7 Fleksibel fratreden – førtidspensjon?

Statsråder kan ta ut alderspensjon fra fylte 65, så fremt vedkommende ikke fortsatt er statsråd, er stortingsrepresentant eller har en hovedstilling i det offentlige. For statsråder er det ingen fleksibilitet med hensyn til tidspunktet for fratredelse med pensjon, verken som statsråd eller som tidligere statsråd etter at etterlønnperioden er over.

Statssekretærer og politiske rådgivere vil i stilling som politiker ha aldersgrense 70 år med pensjonsalder 67 år. I stilling som politiker vil de ikke ha anledning til fleksibel fratredelse før 67 år. Dersom de etter den politiske karrieren går inn i stilling med annen pensjonsordning eller avtalefestet pensjonsordning vil de ha de samme vilkår som øvrige medlemmer av denne pensjonsordningen.

Førtidspensjonsordningen for stortingsrepresentanter

Stortingsrepresentantene er omfattet av en egen førtidspensjonsordning. Det vises til lov om pensjonsordning for stortingsrepresentanter § 7:

«Dersom aldersmessige eller andre hensyn tilsier det, kan tidligere stortingsrepresentanter som ikke har rett til alderspensjon etter § 2 eller uførepensjon etter § 5, av styret – tilstås førtidspensjon fra det tidspunkt han ikke lenger oppebærer godtgjørelse som representant.»

Opprinnelig var ordningen en ventelønnsordning, men for å sikre større fleksibilitet, ble ordningen omgjort til en førtidspensjonsordning. Pensjonsstyret har i enkelte tilfeller innvilget midlertidig førtidspensjon, for ett år av gangen i en utdanningsperiode, for å bedre muligheten til å komme i inntektsgivende arbeid.

13.2 Utvalgets vurderinger og forslag

Utvalget vil innledningsvis peke på at det ikke har hatt anledning til å gå i detaljer i problemstillinger knyttet til pensjon. Det ville ha forutsatt et eget utredningsarbeid på området.

I departementenes politiske ledelse er det kun regjeringsmedlemmene som er omfattet av en egen pensjonsordning, jf. lov om pensjonsordning for statsråder.

Utvalget vil ikke foreslå tilsvarende særordning for statssekretærer og politiske rådgivere.

Utvalget mener statsrådene er i en særstilling, og at det ikke er tilsvarende grunner for å opprette en særordning på pensjonsområdet for statssekretærer og politiske rådgivere. Utvalget legger til grunn at statssekretærer og politiske

rådgivere omfattes av en tilfredsstillende ordning i Statens Pensjonskasse på lik linje med statstilsatte.

Når det gjelder samordning ved opptjening av pensjonsytelser, mener utvalget at det heller ikke oppstår særskilte problemer for departementenes politiske ledelse. For statssekretærer og politiske rådgivere vil overføringsavtalen gjelde ved overgang mellom stillinger i det offentlige. Statsrådene omfattes ikke av overføringsavtalen, men de har på den annen side en pensjonsordning med en svært kort opptjeningstid (seks år) og en annen og bedre beregningsfaktor.

Utvalget har diskutert om departementenes politiske ledelse burde ha en mulighet til å gå av med avtalefestet pensjon, eventuelt om de burde være omfattet av en førtidspensjonsordning, tilsvarende den som gjelder for stortingsrepresentanter.

De avtalefestede pensjonsordningene er nært knyttet til tariffområder og avtaler mellom parter i arbeidslivet. Utvalget ser ikke at det er hensyn som berettiger en slik særordning for departementenes politiske ledelse, blant annet sett i forhold til de øvrige arbeidsvilkår den politiske ledelse har.

I de få tilfellene hvor det skulle oppstå uheldige situasjoner, bør det vurderes å søke om pensjon av statskassen med hjemmel i Grunnloven § 22.

Arbeids- og administrasjonsdepartementet er gitt fullmakt fra Stortinget til å tilstå midlertidig pensjon av statskassen. Pensjonen kan gis til medlemmer av Statens Pensjonskasse som i løpet av yrkeskarrieren har arbeidet for staten, uten at dette har gitt pensjonsopptjening eller som på annen måte pensjonsmessig har kommet uheldig ut i forhold til regelverket. Det er Stortinget som fatter endelig vedtak.

Utvalget vil derimot ikke foreslå generelle retningslinjer for å tilstå pensjon av statskassen til politikere. Kun unntaksvis der det vil være svært vanskelig å gå tilbake til tidligere stilling eller finne en passende retrettstilling, bør statspensjon kunne være en hensiktsmessig og rimelig løsning.

Utvalget viser til utkast til reglement, kapittel 21 pkt.15.

Kapittel 14

Bolig-, diett- og hjemreiseordning

14.1 Dagens praksis og gjeldende rett

14.1.1 Bolig-, diett- og hjemreiseordning for politisk ledelse

I henhold til kongelig resolusjon av 20. mai 1997, fastsatte Statsministerens kontor regler for bolig, diett og hjemreise for statsråder, statssekretærer og politiske rådgivere. Ordningen ble iverksatt fra 1. juli 1997 og gjengis i det følgende:

Pendlerbolig

Statsbygg stiller møblerte pendlerleiligheter til disposisjon for regjeringen og for den øvrige politiske ledelse i departementene og ved Statsministerens kontor. Ordningen gjelder for dem som bor over 40 km fra arbeidsstedet, og som selv ønsker det. Leilighetene inngår som en del av Statsbyggs boligmasse. Hva som tilbys, avhenger av den enkeltes behov og hva som til enhver tid er ledig.

Ordningen tilsvare i dag den boligordning som representantene på Stortinget tilbys.

Normer for tildeling av bolig

Det er den enkeltes familiesituasjon som er veiledende for tildeling av bolig. En pendler som har familien boende på hjemstedet, vil få tildelt en mindre leilighet enn en som flytter med ektefelle og barn.

Familiesituasjon:

---

flytter alene:	1–2 roms leilighet
flytter med en person til:	2–3 roms leilighet
flytter med to/tre personer til:	3–4 roms leilighet
flytter med flere enn tre personer til:	4 roms leilighet eller større

---

Ved større skifter av personell i den politiske ledelse vil statsrådene få tildelt bolig først. Disse bør også normalt ha en noe større leilighet enn de øvrige med tilsvarende familiesituasjon.

Standard og beliggenhet:

Boligene til den politiske ledelse er av en rimelig god standard og ligger hovedsakelig i gangavstand til Regjeringskvartalet. Statsbygg har også enkelte leiligheter i «utkantene» av Oslo, hvis det er ønskelig f.eks. av hensyn til barn.

Husleie

De som opprettholder utgifter til bolig på hjemstedet, og ikke leier den ut, vil få stilt nødvendig pendlerbolig til rådighet kostnadsfritt inkl. møblering, strøm og trappevask.

Også de som ikke tilfredsstiller kriteriet i forrige ledd, vil få stilt pendlerbolig til rådighet kostnadsfritt. Statsministerens kontor vil for denne gruppe innrapportere fordelene av fri bolig i arbeidsforhold, inkludert utgifter til strøm, møblering og trappevask, til ligningsmyndighetene for fordelsbeskatning.

Husleien skal i utgangspunktet være lik markedsleie for lignende boliger. I henhold til gjeldende regler vil leien likevel bli forelagt Oslo ligningskontor for verdsettelse. Dersom leien blir verdsatt høyere, vil dette være husleien som skal fordelsbeskattes. I tillegg kommer strøm, et møbleringstillegg varierende etter møbleringsstandarden i den enkelte bolig og ev. utgifter til trappevask o.l.

For de boliger hvor det for utførelse av trappe-/gangvask er innleid vaskebyrå og lignende, belastes Statsministerens kontor for den politiske ledelses andel av utgiftene.

Inn- og utflytting

For statsråder dekkes alle legitimerede flytteutgifter ved tiltredelse/fratredelse. Statssekretærer og politiske rådgivere får dekket flytteutgifter etter regulativ for offentlige tjenestemenns flyttegodtgjørelse. Utgiftene belastes kap. 21 Statsrådet. Det enkelte departement har anvisningsfullmakt.

Leilighetene stilles til rådighet i rengjort stand. Statsbygg sørger for rengjøring ved utflytting og sørger videre for bestilling og avbestilling av strøm. Dersom det er forhold vedrørende rengjøring/strøm o.l. ved innflytting man har merknader til, kontaktes Statsbygg Øst.

Leiligheten kan beholdes på samme vilkår inntil en måned etter fratreden. Statsministeren kan beslutte at leiligheten ved fratreden kan stilles til disposisjon i inntil to måneder hvis det finnes grunn til det. Hvis særskilte grunner foreligger, kan leiligheten stilles til disposisjon ut over denne tiden mot betaling av markedsleie.

Leilighetene

Leilighetene er fullt møblerte med komfyr, kjøle- og fryseskap og vaske-maskin. I mange av leilighetene er det oppvaskmaskin. Det er også en støvsuger i hver leilighet.

Leilighetene er ikke utstyrt med: sengetøy, håndklær, spisebestikk, kopper, kar, tallerkener eller matlagningsutstyr.

Telefon bestilles gjennom eget departement. Telefonutgifter dekkes etter særskilte bestemmelser.

Behov for TV/radio må leieboer selv ta opp med eget departement. Det samme gjelder behov for telefaks og ev. PC.

Rengjøring

Leieboeren må selv sørge for rengjøring inne i leiligheten.

Leilighetene er beliggende i boligblokker, og trappe- og gangvask går vanligvis på omgang mellom leieboerne i hver oppgang.

For noen av leilighetene er det opprettet en ordning med et vaskebyrå for vask av trapper/ganger. Det fremgår av opplysningene til den enkelte leilighet, hvor dette er tilfellet.

Det arbeides med å få til en slik trappevaskordning også for de boliger som nå ikke har det.

Diettgodtgjørelse

De som fører dobbelt husholdning, tilstår diettgodtgjørelse i henhold til den enhver tid gjeldende sats som i medhold av ligningsloven av 13. juni 1980 nr. 24 §7–1 er fastsatt i takseringsreglene punkt 3.2.1: Fravær fra hjemmet – opphold på hybel/brakke (pr. 1.januar 2000 kr 160,– pr. døgn). Dette gjelder for de som flytter til Oslo, men lar familien bli boende på hjemstedet, og er knyttet til merutgiftene til kost for den som pendler. Satsen for diettgodtgjørelse er like høy for alle i departementenes politiske ledelse.

Diettgodtgjørelsen kan kun utbetales for de døgn hvor man ikke har felles husholdning med sin familie (fravær fra familien over 12 timer). Det må således gjøres fratrekk i antall utbetalingsdager for dager hvor man er hjemme hos familien (ferier, helger mv.). Videre kan diettgodtgjørelsen ikke utbetales for dager hvor man oppebærer kostgodtgjørelse i forbindelse med tjenestereiser.

Diettgodtgjørelsen utbetales månedlig etter regning, etterskuddsvis, og den enkelte mottaker er selv ansvarlig for å innrapportere korrekt antall døgn til egen administrasjon ved månedlig utfylling av vedlagte skjema for diettgodtgjørelse. Skjemaet sendes av det enkelte departement til Statsministerens kontor.

De som får diettgodtgjørelse etter ovenstående regler, har ikke krav på dekning av utgifter til mat ved kveldsarbeid utover tre timer. De som ikke får utbetalt diettgodtgjørelse, vil ved merarbeid utover tre timer, kunne få dekket kostnader til mat med inntil det beløp som til enhver tid fremgår av reglene i statens personalhåndbok. (Med virkning fra 1. januar 1998 er det kr 120,–). Utgiftene refunderes av eget departement etter regning. (Belastes eget departement).

Dekning av utgifter til hjemreise

Alle i den politiske ledelse får dekket utgifter til hjemreise. Utgifter til dagpendling dekkes ikke, jf. skattelovens bestemmelser om dekning av reiseutgifter hjem-/arbeidssted. Det er likevel ikke satt noen bestemt grense for antall hjemreiser.

Statens reiseregulativ innenlands legges til grunn for refusjon av utgifter. Det er kun billettutgiftene som dekkes ved slike reiser, ikke kost-/nattillegg.

Utgiftene refunderes ved innlevering av reiseregning til egen administrasjon, som på vegne av Statsministerens kontor fører administrativ kontroll med ordningen (belastes kap. 21).

Skattemessig konsekvenser

Medlemmer av regjering, samt statssekretærer og politiske rådgivere i departementer og ved Statsministerens kontor, anses bosatt i den kommune der de hadde sitt bosted før de tiltrådte. Dette gjelder bare så lenge personen disponerer bolig til privat bruk under opphold i kommunen, jf. Lignings-ABC 1999 s. 860.

De som har boligutgifter på det skattemessige hjemstedet, blir ikke beskattet for fordelten av den pendlerbolig som stilles vederlagsfritt til disposisjon i Oslo.

De som ikke har slike utgifter på det skattemessige hjemstedet, vil bli beskattet av fordelten av å få pendlerbolig stilt til rådighet.

Diettgodtgjørelsen, som de som fører dobbelt husholdning mottar, er skattefri så lenge denne følger reglene om «merutgifter – kost og losji mv ved overnatting utenfor hjemmet i Lignings-ABC 1999 s. 605 flg.» (pr. 1. januar 2000 kr 160,- pr. døgn). Godtgjørelsen utbetales ikke for døgn hvor skatteyteren fører felles husholdning med sin familie, jf. Skattedirektoratets taksteringsregler.

Dekningen av utgifter til hjemreise er også skattefri etter reglene om merutgifter – besøksreiser til hjemmet i Lignings-ABC 1999 s. 614 flg. Mottaker har ikke rett til å gjøre fradrag for pendlerreiser dekket av arbeidsgiver på sin selvangivelse.

Skatt på godtgjøring ved bruk av egen bil ved hjemreise

Pendlerreiser for politisk ledelse skal føres opp med kr 3,20, slik at kr 1,40 pr. km (inntil 35.000 km) og kr 0,70 pr. km (over 35.000 km) føres opp på kode 721/723 (trekkfri godtgjørelse) og kr 1,80 pr. km føres opp på kode 155 A/111A (trekkpliktig godtgjørelse).

Ved kontantutbetaling må det også foretas skattetrekk.

14.1.2 Kort om regelverk for stortingsrepresentanter*Stortingets leiligheter*

Stortinget eier ca 140 leiligheter som stilles til disposisjon for utenbys representanter under funksjonstiden.

Boligordningen for departementenes politiske ledelse, gjengitt ovenfor, bygger på ordningen som gjelder for stortingsrepresentanter.

Besøksreiser for stortingsrepresentantenes pårørende

For stortingsrepresentanter er det etablert et tilbud om besøksreiser for representantenes pårørende. Stortingsrepresentantene har tilbud om to besøksreiser i løpet av et år.

Ordningen innebærer at Stortinget dekker reiseutgifter for representantenes husstandsmedlemmer mellom hjemstedet og Oslo to ganger i løpet av et år. Reisen skal skje på den billigste måte og utgifter til overnatting dekkes ikke.

Noe av bakgrunnen for å innføre ordningen var at bonusbillettordningen ble inndratt, slik at det ikke lenger var adgang til å opptjene private bonuspoeng. Dekningen innberettes og fordelsbeskattes.

Det er ikke et tilsvarende tilbud for departementenes politiske ledelse.

Diettgodtgjørelse

Storingsrepresentantene mottar diettgodtgjørelse hele året unntatt juli måned.

Godtgjørelsen samsvarer med satsene i takseringsreglene. I de tilfeller hvor samlingen ikke medfører merutgifter pga arbeidsforhold utenfor hjemmet for representanten, skal godtgjørelsen innberettes og skattlegges som lønn. Skattyter skal da bare ha fradrag for evt. merutgifter til kost ved overtidssarbeid. Representanter som derimot anses som pendlere vil få godtgjørelsen innberettet som utgiftsgodtgjørelse og skal beskattes for eventuelt netto overskudd etter de vanlige regler.

14.2 Utvalgets vurderinger og forslag

Utvalget mener gjeldende bolig-, diett- og hjemreiseordning for departementenes politiske ledelse fungerer tilfredsstillende.

Utvalget vil ikke foreslå en tilsvarende besøksordning for familiemedlemmer slik det er for stortingsrepresentantenes familier.

Utvalget vil peke på at det er viktig at departementenes politiske ledelse så raskt som mulig ved regjeringsskifter får bolig, slik at man så langt som mulig unngår at den politiske ledelse må bo på hotell.

Ved beregningen av 40 kilometergrensen presiseres det at det er den mest hensiktsmessige og naturlige reiseveien som må være utgangspunktet for reiseveiens lengde.

Ved bruk av egen bil, mener utvalget dagens praksis skal videreføres slik at eventuell utgiftsdekningen skjer i samsvar med reiseregulativets bestemmelser, likevel slik at det i praksis ikke vil stilles så store krav til forhåndsgodkjenning.

Utvalget viser for øvrig til utkast til reglement, kapittel 21 pkt. 8.

Kapittel 15

Dekning av utgifter på tjenestereiser

15.1 Dagens praksis og gjeldende rett

15.1.1 Reiseutgifter

Arbeidstakere i staten

Staten v/Arbeids- og administrasjonsdepartementet og tjenestemennenes hovedsammenslutninger/Norsk lærerlag har inngått særavtale om «Regulativ for reiser innenlands for statens regning» og «Regulativ for reiser i utlandet for statens regning.»

Den politiske ledelse er ikke direkte omfattet av reiseregulativene, men har i stor utstrekning lagt reglene i regulativene til grunn.

Statsråder

Statsråders utgifter til billetter ved reiser innenlands dekkes. Unntatt er reiser av rent privat art som ikke har sammenheng med embetet som statsråd.

I de tilfeller tjenstlige behov tilsier det, dekkes reiseutgifter (inkl. kost, losji og nattillegg) for inntil to ledsagere for statsministeren. Slike utgifter dekkes også for medarbeidere som sendes som statsministerens observatør til politiske og faglige møter. Statsråder får dekket for utgifter til kost og losji under reiser innenlands i samsvar med «Regulativ for reiser innenlands for statens regning».

Statsrådenes reiseutgifter anvises av det enkelte departement og belastes kap. 21.

Når det gjelder ulykkesforsikring under tjenestereiser, anvendes det alminnelige reiseregulativets bestemmelser for regjeringens medlemmer. Staten står som selvassurandør for et beløp inntil 15 ganger folketrygdens grunnbeløp ved død eller invaliditet som følge av reiseulykke.

Forsikringen er knyttet til reiser hvor det oppbæres kostgodtgjørelse og nattillegg ifølge regulativet. Statsrådene er følgelig ikke forsikret på private reiser med fly. Statsråders weekendreiser til hjemstedet regnes i denne forbindelse ikke som private reiser.

Utgifter til tjenestereiser utenlands dekkes etter alminnelig regulativ for reiser i utlandet for statens regning.

Bestemmelser om ulykkesforsikring gjelder som for innenlandsreiser.

Erstatning for tap av reisegods forutsetter at det er tegnet reisegodsforsikring, enten ved felles forsikring for departementet eller for den enkelte reise. Utgift til forsikring dekkes etter regning, begrenset oppad til en forsikringssum på kr 20 000,—.

Statssekretærer og politiske rådgivere

Statssekretærer og politiske rådgivere har fri reise i tjenesten. Utgiftene dekkes etter statens reiseregulativ for reiser innenlands.

Reiser til landsmøter, valgmøter og andre rent partipolitiske møter anses ikke som tjenestereiser som kan dekkes over kap. 21. I de tilfeller det skal behandles saker vedrørende eget departement, eller hvor det samtidig utføres andre tjenstlige oppdrag i forbindelse med reisen, kan reisen likevel anses som tjenestereise. Dersom det er tvil om hele eller deler av en reise kan anses som tjenestereise, avgjøres saken av vedkommende statsråd.

Utgifter til tjenestereiser utenlands dekkes etter alminnelig regulativ for reiser i utlandet for statens regning.

Reiseutgifter anvises av det enkelte departement og belastes kap. 21.

15.1.2 Representasjon og dekning av utgifter til ledsager*Om representasjon*

Representasjon er en del av virksomheten for den politiske ledelse for blant annet å sikre det nødvendige kontaktnett utad.

Deltakelse på ulike arrangementer og tilstelninger vil normalt være en del av deres arbeid som politikere.

Hvis det eksempelvis er tale om invitasjon til deltakelse på et arrangement, er det fast praksis for at hotell og reiseopphold dekkes av de ulike departementene.

Dekning av utgifter for statsråders ektefelle eller samboer

I tilfeller hvor ektefelle/samboer er ledsager på reiser blir utgiftene dekket etter følgende regler:

På selve frem- og tilbakereisen dekkes de faktiske reiseutgifter samt kost- og nattillegg etter de vanlige reiseregulativer som gjelder for tjenestemenn på reiser i innlandet eller utlandet. For opphold på stedet kan det utbetales 50 % av satsene for kostgodtgjørelse i de samme regulativer.

For utenlandsreiser dekkes ingen utgifter uten at Utenriksdepartementet har fremmet kongelig resolusjon om dekning av utgifter til ektefelles deltakelse.

For innenlandsreiser skal det innhentes samtykke fra Statsministerens kontor v/departementsråden, før utgifter ved ektefelles deltakelse kan dekkes. Unntak gjelder for reiser i forbindelse med invitasjoner til Slottet og ved enkelte representasjonsarrangementer på Akershus slott.

For statsråder har en generelt gitt samtykke til at ledsager kan være med når invitasjonen er fra Slottet.

Når det gjelder spørsmålet om lønnsinnberetning av statsråders ledsageres deltakelse på tjenestereiser, legges til grunn at dekning av reise- og oppholdsutgifter etter statens regulativ ikke skal lønnsinnberettes. Skattefriheten følger av at ledsagelsen og utgiftsdekningen bestemmes offisielt ved kongelig resolusjon, ut fra statens interesse i ledsagelsen. Dette gjelder dette også for innenlandsreiser som er godkjent av Statsministerens kontor (departementsråden).

Det er p.t. ingen regler for godtgjørelse for tapt arbeidsinntekt til regjeringsmedlemmenes ektefelle/samboer, som deltar i forbindelse med statsrådens reiser/representasjonsoppdrag.

Dekning av utgifter til ektefelle eller samboer for statssekretærer og politiske rådgivere

I noen tilfelle vil invitasjoner omfatte også ledsager. Det er lagt strenge rammer for adgangen til å dekke reiseutgifter mv. for ledsager uten at dette skal anses som en fordel som utløser skatteplikt.

For statssekretærer og politiske rådgivere vil ovennevnte regler for statsrådene tilsi at det må utvises stor tilbakeholdenhet, og at utgiftsdekning ikke kan skje uten at tilsvarende prosedyre er fulgt. Også ved invitasjoner fra Slottet skal spørsmålet om utgiftsdekning forelegges for Statsministerens kontor (departementsråden) på forhånd.

15.1.3 Om bonuspoeng

Når det gjelder bonusordninger ved tjenestereiser gjelder samme regler som for statstjenestemenn.

Eurobonus eller andre lignende fordeler opparbeidet gjennom tjenestereiser, kan ikke benyttes i privat sammenheng.

Statsrådene kan imidlertid etter søknad få anledning til å benytte gullkort, selv om det ikke er opparbeidet poeng for tjenestereiser.

Det enkelte departement blir oppfordret til å søke om gullkort snarest mulig etter at statsråden har tiltrådt.

Halebilletter opparbeidet i tjenestesammenheng, tilfaller oppdragsgiveren og kan ikke benyttes privat.

15.1.4 Stortingsrepresentantenes rett til fri- kort og rekvisisjonsadgang

Stortingsrepresentantene har en viss adgang til å skrive rekvisisjoner på reiser. I tillegg har de et tilbud om frikort på enkelte transportmidler.

De har i kraft av sitt verv rett til årskort på NSB og fri befordring med statsstøttede buss, båt og fergeruter i Norge. Ordningen omfatter ikke sporveiene, eller annen lokal transport i Oslo-området eller private transportselskaper.

I tillegg har stortingsrepresentantene anledning til skrive rekvisisjoner ved innenlandsflyvninger. Det presiseres at rekvisisjonsadgangen ikke gjelder på utenlandsreiser.

Ordningene oppgis ikke til beskatning.

Det er ikke tilsvarende ordninger for departementenes politiske ledelse.

15.2 Utvalgets vurderinger og forslag

Utvalget vil foreslå at dagens praksis ved dekning av reiseutgifter videreføres og at det i et reglement for den politiske ledelse tas inn en henvisning til reiseregulativene i staten. Det presiseres at den politiske ledelse må også være omfattet av tilsvarende forsikringsordning som følger av disse regulativene.

Når det gjelder statssekretærer og politiske rådgiveres utgifter til partiarangementer vil utvalget fastholde at dette normalt ikke regnes som tjenestereiser.

Utvalget vil ikke foreslå å innføre en tilsvarende ordning med rett til fribilletter eller til å skrive rekvisisjoner som gjelder for stortingsrepresentanter.

Utvalget understreker at opptjente bonuspoeng i tjenestesammenheng ikke kan brukes i privat sammenheng.

Gjeldende praksis når det gjelder adgang til å ta med ledsager bør videreføres. Godtgjørelse for tapt arbeidsinntekt for ledsager som deltar i forbindelse med reiser/representasjonsoppdrag skal ikke dekkes.

Utvalget viser til utkast til reglement, kapittel 21 pkt. 12.

Kapittel 16

Dekning av utgifter til telefon, tekniske hjelpemidler (for eksempel hjemmekontor) og sosiale ytelser**16.1 Dekning av utgifter til telefon og tekniske hjelpemidler**

16.1.1 Dagens praksis og gjeldende rett**16.1.1.1 Bestemmelser om tjenestetelefon, personsøker og telefaks for statstilsatte**

Det er ikke fastsatt regler for departementenes politiske ledelse på dette området.

I det følgende gjengis reglene som gjelder for statstilsatte.

«I. Generelt

1. Telefon, personsøker og telefaks for statens regning må ikke tilstås uten i de tilfeller det anses nødvendig av hensyn til tjenesten.
2. Det overlates til hvert enkelt departement, eller den departementet gir fullmakt, å bestemme hvem som tilstås telefon m.m. for statens regning.
3. Når telefon m.m. for statens regning er tilstått, kan regningene sendes til arbeidsgiver. Regningen vil da i sin helhet bli betalt av arbeidsgiver. Arbeidstakeren trekkes i lønn for den del av regningen som ikke dekkes av staten. Arbeidsgiver må inngå avtale med den enkelte arbeidstaker om trekk i lønn, jf. aml § 55.
Arbeids- og administrasjonsdepartementet har, etter å ha konferert med Riksrevisjonen, åpnet for at det kan avtales at arbeidstaker selv betaler telefonregningen for deretter å kreve refusjon av utgiftene fra arbeidsgiver. Det er en forutsetning for refusjon at arbeidstaker kan legge ved dokumentasjon av betalt telefonregning. Tjenestesamtaler, som det utover de fastsatte rammer kreves refusjon for, skal fremgå av spesifisert regning.
Det understrekes at arbeidstaker i utgangspunktet dokumenterer betalte telefonutgifter med kvittering eller annet originalbilag som vedlegges arbeidsgivers regnskaper. Kopi av bilag kan aksepteres som tilfredsstillende dokumentasjon kun i de tilfeller dette samsvarer med krav som fremgår av skattelovgivningen.
4. Når arbeidstaker ikke lenger fyller de krav som fremgår av pkt. 1, opphører abonnement for telefon m.m.

II. Tjenestetelefon

1. Avgifter på boligtelefon som kan dekkes av staten.
  - a) Abonnementsavgift for Telenors Basis abonnement.

- b) Bruk av telefon for inntil kr. 300 pr. kvartal og avgift for legitimerede tjenestesamtaler spesifisert etter regning.
- c) Dersom arbeidstaker flytter og vedkommende fortsatt skal disponere boligtelefon for statens regning, skal arbeidsgiver dekke utgiftene med flytting av telefon i henhold til «Regulativ for offentlige tjenestemenns flyttegodtgjørelse».
- d) Melding om tilståelse av boligtelefon skal sendes den stedlige revisjon. Arbeidstaker skal orienteres om bestemmelsene om telefon m.m.

2. Endring av abonnementsforholdet for boligtelefon når statstilsatte slutter eller har permisjon fra sin stilling.

- a) Når arbeidstakeren slutter eller får permisjon, og i sin nye statlige stilling blir tilstått boligtelefon for statens regning, kan telefonabonnementet overføres til den nye arbeidsgiver. Forrige arbeidsgiver må gi teleoperatøren melding om abonnementsoverføringen.
- b) Arbeids- og administrasjonsdepartementet har ikke noe å bemerke til at arbeidsgiver samtykker i overføring av boligtelefon til privat abonnement når en arbeidstaker mister tjenestetelefon på grunn av omlegging av ordningen, overtakelse av stilling hvor det ikke er behov for tjenestetelefon, eller arbeidstakeren slutter. Arbeidsgiver underretter teleoperatøren om at regningsadressen endres til arbeidstakerens adresse.

3. Mobiltelefon

Mobiltelefon tilstås som hovedregel ikke i tillegg til boligtelefon. Dersom det anses å være mer hensiktsmessig med mobiltelefon i stedet for boligtelefon, kan staten dekke et tilsvarende utgiftsbeløp for mobiltelefon. Dette innebærer at staten, for mobiltelefon, kan dekke inntil summen av abonnementsavgift for Telenors Basis abonnement for tradisjonell telefon, bruk av telefon for inntil kr. 300 pr. kvartal og avgift for legitimerede tjenestesamtaler spesifisert etter regning.

Dersom arbeidsgiver mener det er nødvendig at arbeidstaker av hensyn til tjenesten, rent sporadisk disponerer mobiltelefon i tillegg til boligtelefon, kan arbeidsgiver låne ut mobiltelefon. Mobiltelefonen kan ikke benyttes til private telefonsamtaler med mindre tjenesten gjør dette nødvendig. (Se kommentarene i Statens personalhåndbok Ad II.3.)

Bare dersom sterke tjenstlige grunner tilsier det, kan det innvilges mobiltelefon på mer permanent basis i tillegg til boligtelefon. I slike tilfeller kan det, i tillegg til vanlig dekning av utgifter til boligtelefon, også dekkes et tilsvarende utgiftsbeløp for mobiltelefon, jf. første avsnitt siste setning. Arbeidsgiver kan evt. bestemme at det for mobiltelefon kun skal dekkes utgifter til abonnementsavgift.

4. ISDN abonnement m.m.

Dersom det anses hensiktsmessig kan nyere abonnementsordninger, som for eksempel ISDN abonnement, benyttes i stedet for tradisjonelt telefonabonnement. Abonnementet skal innrettes med

separat avregning av hhv. tjenestelinje og boligtelefon.

Arbeidsgiver dekker utgifter til installasjon og abonnementsavgift. I tillegg dekkes bruk av tjenestelinje og boligtelefon samlet for inntil kr. 300 pr. kvartal¹ og avgift for legitimert tjenestebruk spesifisert etter regning. Nødvendig tilleggsutstyr kan lånes ut.

5. Andre teleoperatører

Det er anledning til å benytte andre teleoperatører enn Telenor. Utgiftsrammen vil være den samme, dvs. at staten kan dekke inntil summen av abonnementsavgift for Telenors Basis abonnement for tradisjonell telefon, bruk av telefon for inntil kr. 300 pr. kvartal og avgift for legitimerte tjenestesamtaler spesifisert etter regning.

III. Person søker

Dersom arbeidsgiver mener at det av hensyn til tjenesten er behov for å disponere person søkere, kan arbeidsgiver anskaffe det nødvendige antall person søkere for utlån. Utgifter til abonnement dekkes av arbeidsgiver.

IV. Telefaks

Dersom arbeidsgiver mener at det av hensyn til tjenesten er behov for å disponere telefaks, kan arbeidsgiver anskaffe det nødvendige antall telefakser for utlån. Arbeidsgiver skal opprette i hvert enkelt tilfelle et nytt abonnement for telefaksen. Abonnements- og trafikkavgifter dekkes av arbeidsgiver.»

Gjeldende regelverk for stortingsrepresentanter

I det følgende gjengis bestemmelser om dekning av telefon og tekniske hjelpemidler for stortingsrepresentanter.

Telefonutgifter

(Presidentskapets vedtak 9. juni 1983, og presiseringer november s.å.)

«Stortinget dekker den del av representantenes telefonregninger på hjemstedet som overstiger kr 500,- pr. kvartal. Telefonregningen attesteres av representanten og leveres til Regnskapskontoret for betaling. Egenandelen trekkes i vedkommendes godtgjørelse.

Når en del av representantens telefonutgifter dekkes av andre, for eksempel når ektefellen har offentlig tjenestetelefon, skal det trekkes en egenandel på kr 500,- fra det resterende beløp, hvorefter Stortinget dekker det eventuelt overskytende.

Ordningen har som siktemål at Stortinget skal dekke den delen av representantenes telefonutgifter som kan regnes å ha sammenheng med vervet som stortingsrepresentant, mens representantene selv betaler et beløp som antas å dekke private samtaler.

Når det foreligger særlige forhold, for eksempel når en representants telefon også fungerer som næringstelefon for representantens

---

1. Arbeidsgiver kan ev. bestemme at det skal være separate telefonnummer og separat avregning av hhv. tjenestetelefon og privat telefon, slik at det kun dekkes legitimerte tjenestesamtaler.

ektefelle, kan det avtales en praktisk avregningsmåte med regnskapssjefen.

Stortinget vil normalt ikke dekke utgifter til ekstraustyr til representantenes hjemstedstelefon.

Representanter som har boligtelefon i Oslo i tillegg til privattelefon på hjemstedet, får dessuten dekket alle utgifter til telefonen i Oslo. Regninger for disse telefonene sendes direkte til Regnskapskontoret for samlet betaling. Den enkelte representant mottar en oversikt fra Telenor over månedens telefonutgifter. Denne oversikten kontrolleres og beholdes av representanten. Eventuelle uoverensstemmelser meldes straks til Regnskapskontoret.

Representanter som ikke har en slik ekstra boligtelefon i Oslo, kan velge mellom å få dekket utgiftene til sin hjemstedstelefon etter ovenstående regler, eller bare få dekket den faste avgiften sin.

Telefonordningene innberettes på den enkeltes lønns- og trekkoppgave.

Egen telefakslinje

Representanter som har innstallert egen linje for telefaks får dekket brukeravgiften for denne linjen.

Mobiltelefon

Representanter og fast møtende vararepresentanter som ønsker det, kan få tildelt mobiltelefon.

For utgiftsdekning gjelder følgende (Presidentskapets vedtak 22. oktober 1998):

«Ut fra en vurdering av det tjenstlige behov fastsetter Presidentskapet grensen for dekning av samtaleavgift for mobiltelefon til kr 4.800,- pr. år, med virkning fra 1. januar 1998. Beløp utover den faste avgiften og kr 4.800,- i samtaleavgift pr. år trekkes i representantenes godtgjørelse. Likevel vil dokumenterte tjenstesamtaler utover den nevnte beløpsgrense bli dekket.

Administrasjonen følger opp utgiftsdekningen årlig, og fremmer forslag til Presidentskapet om endringer i dekningsbeløpet når prisutviklingen og brukermønsteret gjør dette naturlig.»

PC – Utlån

Bærbar PC til hjemmebruk og på reise lånes ut kostnadsfritt til representantene.

ISDN forbindelser til hjemmekontor

Presidentskapet besluttet 4. juni 1998 blant annet:

- Alle representanter som ønsker det, skal få ISDN-tilknytning i sin bolig på hjemstedet. Stortinget dekker utgifter til bruk etter gjeldende regler. I tillegg dekker Stortinget følgende engangskostnader: Etableringskostnader, ett ISDN-apparat, montering av en ISDN-kontakt og en terminaladapter.
- ISDN-installasjonen hjemme hos hver enkelt representant koordineres av administrasjonen. Dersom representanten selv ønsker det, kan lokal leverandør benyttes. Stortinget refunderer i så fall inntil kr 4.500 av kostnadene.

- For de representanter som allerede har installert ISDN-tilknytning, kan tilsvarende (inntil kr 4.500) refunderes etter fremleggelse av originalregning.

Tilgang til internett fra hjemmekontor

Presidentskapet har vedtatt at alle representantene tilbys abonnementsordning for tilgang til internett fra hjemmekontor. Abonnementskostnadene dekkes av Stortingets administrasjon, mens kostnadene til tellerskritt i forbindelse med oppkobling til internett, belastes den enkeltes telefonregning.

- Tilbudet dekker foruten modem og abonnement følgende:
- Gratis hjemmeside der abonnenten kan eksponere seg på internett.
- Gratis bistand via telefon til installering av programvare og utstyr.
- Egen e-postadresse på internett.»

16.1.2 Utvalgets vurderinger og forslag

Utvalget foreslår at den politiske ledelse skal få dekket utgifter til telefon og annet nødvendig teknisk utstyr, i samsvar med reglene som gjelder for statstilsatte. Utvalget vil ikke gå lenger enn dette da det er brakt på det rene at Skattedirektoratet følger de til enhver tid gjeldende satser i staten når det gjelder hva som vil utløse skatteplikt.

Ved dekning av boligtelefon kan departement-enes politiske ledelse dermed få dekket abonnement og inntil kr 300,- for samtaler hvert kvartal. Dekning av telefonutgifter utover dette vil utløse skatteplikt, med mindre det kan dokumenteres at det er tjenestesamtaler.

Utvalget legger til grunn at den politiske ledelse vil ha sterke tjenstlige behov for både mobiltelefon og boligtelefon. Gjeldende kriterier for å tilstå telefon etter begge ordninger er etter utvalgets oppfatning tilstede, og det anbefales at samtlige politikere får en slik ordning.

Hvis mobiltelefonen kun benyttes i tjenestesammenheng, utløser dette ikke skatteplikt. I den grad telefonen også brukes i privat sammenheng, må dette dekkes av den enkelte ved at vedkommende trekkes i lønn eller at beløpet innberettes som skattepliktig inntekt.

I henhold til dagens skatteregler vil som nevnt innledningsvis all dekning av utgifter utover ett abonnement og samtaler utover kr 300,- pr kvartal utløse skatteplikt, med mindre det er dokumenterte tjenestesamtaler. Utgifter ved bruk av internett må dekkes innenfor den samme ordning, hvis det ikke skal utløse skatteplikt.

En politiker som har pendlerleilighet kan likevel, i tillegg til telefon på hjemstedet, få dekket utgifter i pendlerboligen etter de samme reglene som gjelder for dekning av utgifter på hjemstedet. Det vil si at disse kan få dekket abonnement og samtaleutgifter inntil kr 300,- pr. kvartal på begge steder.

Utvalget vil peke på at behovet for tjenestesamtaler i stor grad kan ivaretas gjennom at politikeren disponerer mobiltelefonen for tjenestebruk. I tillegg vil utvalget peke på at installering av ISDN-linje gir mulighet for å dedikere én linje til tjenestebruk, enten slik bruk er knyttet til ordinære telefonsamtaler

eller til oppkobling av datamaskin via internett eller annet nettverk som gjør bruk av telefonlinje.

Utvalget mener at departementets politiske ledelse bør tilbys nødvendig teknisk utstyr som for eksempel hjemme-PC, skriver, telefaks, ISDN-tilknytning eller annen internett-oppkobling hjemme. Utvalget peker på at det allerede i dag er eksempler på at politikere har ordninger med teknisk utstyr hjemme eller etablerte hjemmekontor, og utvalget antar at slike ordninger bør videreføres og oppmuntres. I de tilfeller det er tale om hjemmekontor kan det oppstå særskilte juridiske problemstillinger. Disse spørsmålene går ikke utvalget nærmere inn på, men vil peke på at i den grad rettsvirkningene omkring hjemmekontor er klargjort for arbeidstakere generelt, bør disse reglene også vurderes anvendt tilsvarende overfor den politiske ledelse.

Utvalget presiserer at dette tilbudet ikke innebærer en rett til å utføre sitt arbeide hjemme. En slik rett må bero på en avtale med Statsministerens kontor eller det enkelte departement. Utvalget forutsetter videre at ordningene tilfredsstiller de nødvendige krav til sikkerhet.

Telefon og annet teknisk utstyr må leveres tilbake den dagen politikeren må fratre. Utstyret tilhører Statsministerens kontor eller det enkelte departement.

Utvalget viser til utkast til reglement, kapittel 21 pkt. 14.

16.2 Sosiale ytelser

16.2.1 Dagens praksis og gjeldende rett

Aviser

Departementenes politiske ledelse har i praksis fått aviser etter informasjonsbehov.

Fordel ved fri avis fra arbeidsgiver er skattepliktig. Dette gjelder normalt bare ett abonnement.

Utgiftene blir dekket av det enkelte departement.

Klær

Regjeringens medlemmer har faste ukentlige møter i statsråd på Slottet hvor antrekket er «mørk dress», eller tilsvarende for kvinnelige regjeringsrepresentanter. Utgifter til kjøp av mørk dress eller drakt/kjole, som kan brukes i representasjonsøyemed, dekkes med inntil kr 4 000,-.

Verdien av «fritt arbeidstøy» er delvis skattepliktig. Fordelen ved fritt tøy verdsettes til 60 pst. av arbeidsgivers kostpris.

Statssekretærer og politiske rådgivere kan få dekket legitimerte utgifter til leie av passende antrekk, i de tilfeller det stilles spesielle krav til antrekk ved representasjonsoppdrag. (Det vises til regler for representasjonsutgifter i Statens personalhåndbok pkt 1.09.01.)

Utgifter til antrekk for ektefeller som deltar i representasjon dekkes ikke. Anmodning om refusjon av utgiftene sendes Statsministerens kontor.

Til sammenlikning får Stortingets presidentskap i tillegg til årsgodtgjørelsen et representasjonstilskudd. Representasjonstilskuddet kan dekke

klær, utgifter til besøk med mer. Dette anses som en fordel som innberettes til beskatning.

For tiden utgjør representasjonstillegget til Stortingets president kr 80.910,- for visepresidenten kr 53.940,- og presidentene for Lagting, Odelsting og visepresidentene kr 26.970,-. Det gis ikke tilsvarende representasjonstillegg til departementenes politiske ledelse.

Dekning av TV-lisens

Regjeringenes medlemmer, statssekretærer og politiske rådgivere som har sin faste bopel utenfor Oslo-området, kan få dekket utgiftene til årsavgiften på ordinær TV-lisens i tjenestebolig. Utgiftene dekkes av det enkelte departement.

Det er ikke tilsvarende regler for stortingsrepresentanter.

Lønns lån i ekstraordinære tilfeller eller ved kjøp av bolig

Hovedtariffavtalen i staten omfatter ikke departementenes politiske ledelse.

Hovedtariffavtalen åpner imidlertid for at en arbeidstaker i staten, som er omfattet av avtalen, på bestemte vilkår kan få lønns lån. Det vises til Fellesbestemmelsene § 9 nr. 5:

«I ekstraordinære tilfeller kan arbeidstakeren få inntil en månedslønn utbetalt på forskudd. Ved husbygging eller betaling av boliginnskudd kan arbeidstakeren få inntil 2 måneders lønnsforskudd. Det skal inngås skriftlig avtale med arbeidstakeren om tilbakebetalingen.»

Det kan bare gis lønnsforskudd én gang til samme forhold/tilfelle, og det kan ikke gis lønnsforskudd før tidligere forskudd er betalt tilbake.

Det skal settes opp en skriftlig avtale mellom arbeidsgiver og arbeidstaker om tilbakebetalingsordningen. Lønnsforskuddet bør avdras med et likt beløp pr måned og tilbakebetalingstiden kan høyst være ett år for forskudd på en månedslønn og høyst to år for forskudd på to månedslønner.

Det må også avtales at dersom arbeidstakeren slutter i statstjenesten må det resterende beløp betales tilbake ved fratredelsen. Går arbeidstakeren derimot over til annen stilling i staten må det kunne avtales med den nye arbeidsgiver at den resterende del av forskuddet kan føres over til trekk på det nye arbeidsstedet.

Beløpet utbetales med brutto månedslønn uten fradrag av pensjonsinntekter, skattetrekk eller andre trekk.

Statsministerens kontor har i et par tilfeller gitt lån på tilsvarende vilkår til politikere i departementenes politiske ledelse.

Tilsvarende regler gjelder også for stortingsrepresentanter.

Boliglån i Statens Pensjonskasse

Arbeidstakere som er omfattet av Hovedtariffavtalen i staten har rett til boliglån i Statens Pensjonskasse.

Det følger av Hovedtariffavtalen pkt. 5.4 at:

«Boliglån med sikkerhet ytes med inntil 350 000 kroner. Lånet gis etter regler fastsatt av Arbeids- og administrasjonsdepartementet.»

Låntaker plikter å gi beskjed ved fraflytting eller salg av boligen. Lånet forfaller til full innfrielse dersom låntaker fraflytter eller selger boligen. Eventuelt kan lånet overføres med pant i ny bolig.

Dersom låntakeren slutter i låneberettiget stilling, men fortsatt bor i den belånte boligen, kan lånet beholdes til endrede vilkår. Avdragstiden reduseres da til en tredjedel og renten økes med to prosentpoeng. Avdragsfriheten bortfaller også.

Statens Pensjonskasse har bekreftet at også departementenes politiske ledelse vil ha rett til et tilsvarende boliglån, som følge av at de er meldt inn i pensjonskassen.

Tilsvarende regler gjelder også for stortingsrepresentanter.

Regjeringsmedlemmenes adgang til firmabil

Den nåværende ordning for Regjeringens biltjeneste ble etablert fra 1. januar 1962 og er nærmere omhandlet i St. prp. nr. 1 for 1961-62 under kapittel 21. Det ble her bestemt at regjeringens medlemmer kan få stilt bil til rådighet på statens bekostning.

Tjenestebiler skal leveres inn den dag stats-råden slutter i sin stilling. Bilen leveres inn til garasjeanlegget for regjeringens tjenestebiler, Regjeringsskvartalet. Statsråder som ikke benytter denne ordningen, og som nyter egen bil på tjenestereiser, fører opp kilometergodtgjørelse etter reiseregulativet på vanlig reiseregning.

Statsrådenes tjenestebiler anses som «firma-biler». Alle utgifter forbundet med bruk av bilen dekkes av staten, uavhengig av om de knytter seg til bruken av tjenestebilen i tjenestesammenheng eller ikke. Dette innebærer for eksempel bensinutgifter og verkstedregninger.

Staten er selvassurandør av disse bilene. Ved tjenestereiser dekkes tap av reisegods i henhold til reiseregulativet med et beløp på inntil kr 20 000,-. Når bilene ikke er i bruk på tjenestereise, gjelder ikke denne ordningen.

Fordel ved privat bruk av tjenestebil stilt til rådighet, er undergitt de vanlige gjeldende reglene for firmabilbeskattning.

På tjenestebiler er bompengabonnementet for passering av bomringen i Oslo betalt. Privat fordel av dette blir beskattet.

Om regjeringens biltjeneste

Regjeringens biltjeneste disponerer i dag 19 biler, hvorav 15 benyttes til representasjonsoppdrag mv., og kjøres av sjåfører tilsatt ved Statsministerens kontor. I tillegg kommer utenriksministerens og forsvarsministerens biler som administreres av de respektive departementer. Regjeringens biltjeneste har også en minibuss med plass til opptil 9 passasjerer til rådighet.

For utenriksministeren og forsvarsministeren er det tilsatt egne sjåfører.

I tillegg vil Statsministerens kontor så langt det er mulig stille bil med sjåfør til disposisjon for regjeringens medlemmer i forbindelse med representasjon, eller når dette av andre grunner er spesielt ønskelig.

Når det gjelder regjeringsmedlemmenes bilparkering i Stortinget, vil det bli anvist plass ved henvendelse til vekten i garasjeanlegget.

Det er satt opp bestemte kjøretider for regjeringens medlemmer til statsråd på Slottet, som vanligvis avholdes hver fredag kl. 11.00.

Bruk av drosje

Når regjeringens medlemmer, statssekretærer og politiske rådgivere har fått dekket utgifter til bruk av drosje har det i utgangspunktet vært forutsatt at reisen har vært tjenestereise.

16.2.2 Særlig om reise fra eller til hjemmet

Generelt er det skatteplikt for arbeidsgivers dekning av reise mellom hjem og fast arbeidssted. Slik reise anses som privatreise. Dette gjelder både drosje, bruk av firmabil og bruk av bil med sjåfør. Skattyteren har da fradragsrett som om han hadde dekket reiseutgiftene selv. Fradraget fremgår av selvangivelsen, og baseres på en sats på kr. 1,40 pr. km. De første kr. 8500 er ikke fradragsberettiget.

Reise direkte mellom hjemmet og sted for møte/arrangement utenfor fast arbeidssted anses normalt som tjenestereise, slik at arbeidsgivers dekning blir skattefri. Stortinget anses ikke som fast arbeidssted for regjeringens medlemmer m.v.

Reise mellom hjem og fast arbeidssted kan likevel dekkes skattefritt i to særlige situasjoner.

Den ene situasjonen er når reisen fra eller til representerer start eller avslutning av en tjenestereise, dvs. at en er innom kontoret på vei til eller fra denne tjenestereisen. Oppholdet på kontoret må da være ganske kort, og det må ikke utføres alminnelig arbeid under oppholdet.

Den andre situasjonen er når arbeidsgiver dekker reisen fra eller til hjemmet på grunn av ekstraordinære forhold i arbeidet. En egen forskriftsbestemmelse er gitt om dette (Finansdepartementets skattelovsforskrift § 15–5–6 sjette ledd). Bestemmelsen lyder:

«Fordel i form av arbeidsgivers dekning av reise mellom hjem og arbeidssted, regnes ikke som skattepliktig inntekt når reisen skyldes ekstraordinære forhold i arbeidet. Ved vurderingen av dette legges det vekt på om reisen er uforutsigbar, om den skjer til uvanlig tid eller under tidsnød etter forsinkelse på arbeidsstedet, og om alternativ transport ikke finnes. Det kan også legges vekt på behov for skjermet transport (sikkerhetskjøring).»

Denne bestemmelsen tar for det første sikte på (uforutsette) reiseforskyvninger på grunn av oppstått tidsnød, nattarbeid osv. At tilbudet av offentlige kommunikasjonsmidler er dårlig på den aktuelle reisetid, kan det her tas hensyn til.

For det andre tar bestemmelsen sikte på personer med et så offentlig eksponert arbeid til alle døgnets tider at arbeidsgiveren finner det nødvendig å stille skjermet transport til rådighet. Kriteriet her er sikkerhetskjøring.

Sikkerhetskjøring kan gjelde både tilfeldig og regelmessig transport mellom hjem og fast kontor, i drosje eller i tjenestebil med sjåfør. Ved regelmessig sikkerhetskjøring ligger det også gjerne et element av at reisen brukes til

notatlesing og annet arbeid. Det er kriteriet sikkerhetskjøring som fritar statsministeren, utenriksministeren, forsvarsministeren og ved behov andre statsråder fra skattlegging av fordel ved å bli kjørt i tjenestebil til kontoret om morgenen og hjem om kvelden/natten. Det er en forutsetning for dette kriteriet at det praktiseres nøkternt, uten å skape smittevirkninger i retning av at bedriftsledere og andre innehavere av viktige stillinger skal kunne bevilge seg skattefri bil med sjåfør til og fra daglig arbeid.

Det må gå frem av påskrift på drosjeregningen, i vedlegg eller følgeskriv til drosjeregningen, de forhold som gjør at reisen anses som tjenestereise. Arbeidsgiver skal innberette utgiftsdekning av private arbeidsreiser. Det er derfor nødvendig med et visst informasjonsgrunnlag også ved dekning av reiser til og fra hjemmet som arbeidsgiver anser som tjenestereiser.

Når det gjelder stortingsrepresentanter fremgår det av «Håndbok for representantene» s. 37 at ved møter i Stortinget, avdelingene eller komitéene, som varer lenger enn til kl 2200, får stortingsrepresentantene dekket nødvendige drosjeutgifter til hjemreise etter regning. Refusjonen for de representantene som har leilighet i Oslo, skal gjelde hjemreise dit, og ikke til eventuelt hjemsted utenfor Oslo.

16.2.3 Utvalgets vurderinger og forslag

Utvalget mener dagens praksis med dekning av sosiale utgifter bør videreføres.

Utvalget mener den politiske ledelse bør ha rett til lønnslån tilsvarende det som gjelder for tilsatte omfattet av Hovedtariffavtalen i staten.

Utvalget er klar over at det kan være problematisk at lønnslånet vil forfalle ved fratredelse som politiker, og at den politiske ledelse ikke har tilsvarende mulighet til å forutberegne når lånet må tilbakebetales slik som arbeidstakere i faste tilsettingsforhold har anledning til.

Utvalget finner likevel ikke grunnlag for å lage en særordning på dette feltet. Hvis politikerens går tilbake til stilling i staten, bør man i likhet med regler som gjelder for statstilsatte kunne avtale med arbeidsgiver at den resterende del av forskuddet kan føres til trekk på nytt arbeidssted.

Den politiske ledelse har adgang til å få boliglån i Statens Pensjonskasse. Også vilkårene for boliglån i Statens Pensjonskasse endres ved fratredelse, heller ikke på dette området vil utvalget foreslå særregler.

Ut over dette vil utvalget ikke foreslå spesielle regler om dekning av sosiale utgifter for politikergruppen. Utvalget peker på at sosiale utgifter i prinsippet er noe også andre statstilsatte kan ha, og som må dekkes av egen lønn. Utvalget vil også peke på at utgiftsdekning ut over det som gjelder i dag, kan utløse skatteplikt og derfor bli tungvint å praktisere.

Utvalget viser til utkast til reglement, kapittel 21 pkt. 14.

16.3 Erstatning for tap av private eiendeler

16.3.1 Dagens praksis og gjeldende rett

Ved kongelige resolusjon 10. juni 1983 ble det vedtatt regler om erstatning til statstilsatte ved skade på eller tap av private eiendeler i forbindelse med tjenesten. Reglene er som følger:

1. Erstatning kan etter søknad gis ved skade på eller tap av private eiendeler når skaden/tapet er skjedd i tilknytning til tjenesten ved tyveri, innbrudd, naturskade, brann og lignende.
2. Erstatning gis ikke for tap som er eller vil bli dekket gjennom forsikring, hjemforsikring og lignende, bortsett fra eventuell egenandel.
3. Ved vurdering av om det økonomiske tap helt eller delvis skal dekkes, tas særlig hensyn til om den tilsatte har utvist alminnelig aktsomhet.
4. Det enkelte departement avgjør om erstatning skal gis og i tilfelle med hvilket beløp. Avgjørelsesmyndigheten kan delegeres til underliggende etater med godt utbygget administrasjon.
5. Vil fagdepartementet innvilge erstatning med mer enn 20.000,- må Arbeids- og administrasjonsdepartementets samtykke først innhentes. I slike tilfeller bør fagdepartementet gi en kortfattet fremstilling av sakens fakta, i tillegg til en begrunnet vurdering av erstatningsspørsmålet.

Det er ikke fastsatt tilsvarende regler for den politiske ledelse.

Det er eksempler på at Statsministerens kontor har gitt disse reglene tilsvarende anvendelse overfor den politiske ledelse.

16.3.2 Utvalgets vurderinger og forslag

Utvalget kan ikke se noen grunn til at tilsvarende regler ikke også skal gjelde politikerne. Utvalget foreslår derfor at bestemmelsene gis tilsvarende anvendelse.

I de fleste tilfeller vil den politiske ledelse antakelig få dekket sitt tap ved at reiseregulativene gis tilsvarende anvendelse som for statstilsatte. I de situasjoner hvor disse reglene ikke er dekkende eller ikke kommer til anvendelse, bør den politiske ledelse i likhet med statstilsatte kunne få erstatning i samsvar med disse reglene.

Spørsmålet om erstatning avgjøres av Statsministerens kontor.

Utvalget viser til utkast til reglement, kapittel 21 pkt. 14.

Kapittel 17

Gaver og honorarer, verv

17.1 Dagens praksis og gjeldende rett

17.1.1 Gaver

For embets- og tjenestemenn i staten gjelder tjenestemannsloven § 20. Av denne bestemmelsen fremgår det at:

«Ingen embets- eller tjenestemann må for seg eller andre motta gave, provisjon, tjeneste eller annen ytelse som er egnet til å påvirke hans tjenstlige handlinger, eller som er egnet til, eller av giveren er ment å påvirke hans tjenstlige handlinger, eller som det ved reglement er forbudt å motta.»

Som nevnt under pkt. 2.2 er departementenes politiske ledelse ikke omfattet av tjenestemannsloven.

I realiteten har man likevel, i stor grad, fulgt de samme retningslinjer som gjelder for forvaltningen for øvrig på dette området når det gjelder personlige gaver.

Det er derfor flere eksempler på at departementenes politiske ledelse ikke har tatt i mot gaver for eksempel fra næringslivet.

I enkelte situasjoner har man i stedet for å takke nei til en gave, sagt at man i stedet ønsker at den gis for eksempel til en veldedig organisasjon.

I henhold til praksis har departementenes politiske ledelse derimot mottatt vanlige erkjentlighetsgaver og utveksling av gaver ved for eksempel utenlandsreiser.

Skatteplikt ved mottak av gaver:

I henhold til skatteloven § 5–1 er gaver i arbeidsforhold skattepliktig inntekt. Alle gaver som mottas pga. stilling som statsråd, statssekretær eller politisk rådgiver er å regne som gaver i arbeidsforhold. Selv om gaven ikke ytes direkte fra arbeidsgiver eller oppdragsgiver, vil det foreligge skatteplikt om gaven har klar sammenheng med arbeidsforholdet. Således legger Finansdepartementet til grunn at det i utgangspunktet foreligger skatteplikt for gaver mottatt ved besøk i utlandet/besøk i Norge.

Det er den som mottar gaven som selv må vurdere verdien av gaven. Gave i form av gjenstand med verdi under kr 500,- regnes ikke som skattepliktig. Er verdien høyere, beskattes det overskytende. Det finnes også andre fritaksgrunner, f.eks. ved jubileer, runde fødselsdager m.m., jf. Ligning- ABC 1999 side 448.

Gaver utenfor arbeidsforhold er ikke skattepliktig inntekt forutsatt at gaven ikke er motytelse for arbeid o.l.

Erkjentlighetsgaver for enkeltstående arbeidsprestasjoner utenfor arbeidsforhold regnes etter forskrift til utfylling og gjennomføring mv. av skat-

teloven av 26. mars 1999 nr. 14 § 5–15–2, ikke som skattepliktig inntekt for mottakeren når verdien av gaven ikke overstiger kr 500,-. Fritaket er betinget av at gaven ikke er et pengebeløp og at vederlaget ikke er avtalt eller forutsatt.

Ovennevnte regler om skatteplikt bortfaller dersom gaven ikke "benyttes" privat, men anses gitt til staten (f.eks. eget departement).

Plikt til å betale toll, merverdiavgift og særavgifter ved mottak av gaver:

Det er fritak for toll, merverdiavgift og særavgifter for gavesendinger av verdi under kr 500,-. Varene må innføres til bruk for mottaker selv eller dennes familie. Fritaket gjelder ikke alkohol eller tobakk og heller ikke masseforsendelser fra utlandet til en eller flere adressater her i landet.

Tollvesenet kan videre etter søknad tilstå fritak for såkalte erkjentlighetsgaver så langt gaven ikke kan betegnes som usedvanlig. Erkjentlighetsgaver er gaver som er gitt for å uttrykke en generell eller spesiell honnør for en ekstra innsats eller gi en oppmerksomhet til en person, organisasjon, firma, kommune, stat el. ved jubileer eller spesielle anledninger. I utgangspunktet kan det ikke tilstås fritak for større bruksgjenstander som biler, båter eller fly.

Fra 1. januar 1997 er den avgiftsfrie grensen ved innførsel av varer som den reisende bringer med seg ved innreise (tax-free-kvoten) hevet til kr. 5 000,-. Tax-free-kvoten skal være til eget bruk eller den kan gis bort som gave. Alle typer varer er inkludert i 5 000-kronersgrensen, dvs. også kvotebelagte varer som alkohol, tobakk og sjokolade. Er den reisende i utlandet i mindre enn 24 timer, er beløpsgrensen kr 2 000,-.

17.1.2 Honorarer

Regjeringens medlemmer

Regjeringsmedlemmer har anledning til å ta i mot honorar for artikler eller avisinnlegg der disse sedvanemessig honoreres.

Statssekretærer og politiske rådgivere

Hvis en statssekretær eller politisk rådgiver er invitert til å holde foredrag innen eget arbeidsområde, skal det ikke tas i mot honorar.

Holdes foredrag, skrives artikler e.l. med temaer utenfor eget arbeidsområde, kan det vurderes å ta i mot honorar. Uavhengig av dette kan det mottas honorar for artikler der disse sedvanemessig honoreres.

17.1.3 Deltakelse i styrer og råd mv

Gjeldende regler for deltakelse i styrer og råd er beskrevet i «Håndbok for politisk ledelse» pkt 2.3:

«Det foreligger ikke noen uttrykkelig bestemmelse om regjeringens medlemmer kan være medlem i, eller fortsette som medlem i styrer og råd, i bedrifter eller institusjoner. Det har imidlertid vært en uskreven regel, og fast praksis, at regjeringens medlemmer trekker seg ut av styrer og råd de er medlemmer i. Det har vært ansett tilfredsstillende at et medlem av regjeringen har bedt seg fritatt for vervet som styremedlem så lenge vedkommende er medlem av regjeringen.

For statsråder, statssekretærer og politiske rådgivere som har verv i kommuner og fylkeskommuner, er reglene etter kommuneloven mht uttreden av verv som følgende:

Dersom det ikke dreier seg om registrert utflytting, kan kommunestyret eller fylkestinget etter søknad fritta, enten for et kortere tidsrom eller for resten av valgperioden, den som ikke uten uforholdsmessig vanskelighet eller belastning kan skjøtte sine plikter i vervet, jf. kommuneloven § 15 nr. 2.»

Statssekretærer og politiske rådgivere må ifølge «Håndbok for politisk ledelse» pkt. 6.9 og 7.9, «ikke inneha bistillinger, bierverv, styreverv eller andre lønnede oppdrag som kan virke hemmende på deres ordinære arbeid med mindre det foreligger særlig pålegg eller tillatelse.»

17.2 Utvalgets vurderinger og forslag

Utvalget mener at dagens regler for mottakelse av gaver og honorarer fungerer tilfredsstillende.

Utvalget finner likevel at bestemmelsene i tjenestemannsloven § 20 er såpass klargjørende og balansert at den også bør kunne gjøres gjeldende for politisk ledelse. Det foreslås derfor at den gjennom reglementet gjøres direkte gjeldende. I samsvar med gjeldende praksis må likevel erindringsgaver i forbindelse med besøk i og fra utlandet og enkle erkjentlighetsgaver kunne mottas. Det vises til utkast til reglement, kapittel 21 pkt 13.

Utvalget foreslår også et uttrykkelig reglements punkt om bistillinger og bierverv tilsvarende det som nå er bestemt for statssekretærer og politiske rådgivere. Utvalget mener tilsvarende praksis har vært ført også for statsråder, og mener et felles reglement kan virke klargjørende.

Det vises til utkast til reglement, kapittel 21 pkt. 17.

Utvalget vil ellers ikke anbefale endringer og foreslår at praksis på dette området videreføres.

Kapittel 18

Regelverk i de nordiske land

18.1 Praksis og gjeldende rett i Danmark

18.1.1 Om ministrenes arbeidsforhold

Den danske regjering består i dag av 20 ministre.

Det er ikke tilsvarende tradisjon for å tilsette politiske rådgivere eller statssekretærer i departementene slik som for eksempel i Norge.

Ministrenes ansettelsesforhold er regulert av den danske grundlovs §§ 14 og 15, samt av lov nr. 194 av 5. juni 1959 om vederlag pga pension mv. for ministre, endret ved lov nr. 577 av 19. desember 1969.

Når det gjelder § 8 om ministres verv i lov nr 195/1959, endret ved lov nr. 577/1969, er det en meget restriktiv praksis når det gjelder rett til å beholde andre verv. Kun partimessige og rent honorære verv kan beholdes.

Spørsmål om hvilke regler som i et konkret tilfelle skal legges til grunn, hvis det ikke er lovregulert, blir vurdert i det enkelte tilfelle. Statsministeriet vedtok for eksempel i 1998 å anvende samme retningslinjer for ministres permisjon ved barns fødsel, som gjelder for folketingsmedlemmer jf. Folketingets forretningsorden.

Det vises til reglene i «Forretningsorden for Folketinget» § 41 nr. 4 a) og b).

En gravid kvinne kan be om permisjon fra det tidspunkt graviditeten er konstatert, og permisjonen løper inntil vedkommende bestemmer seg for å komme tilbake.

Det stilles et krav om at fraværet skal være minst 7 dager ved en permisjon. Det er ingenting i veien for å be om permisjon flere ganger under en graviditet og etterfølgende fødsel.

Et kvinnelig medlem kan derfor ha permisjon i flere år (9 måneders graviditet og 1 til 2 år etter fødsel). Dette er likevel ikke så praktisk, da valgkrets og offentlighet for øvrig, og medlemmets eget ønske om å delta i det politiske arbeidet i praksis setter naturlige grenser for fraværet.

Fedre kan få rett til inntil to ukers permisjon, innenfor en periode på 14 uker etter fødselen. Fedre kan også be om inntil 10 uker permisjon regnet fra utløpet av 14 uker etter fødselen. Permisjon kan kun gis så fremt mor i den ytterligere permisjonsperiode på 10 uker ikke oppbærer dagpenger.

Ved utnevnelsen av en minister utleveres heftet «Ny minister». Heftet gir en rekke opplysninger om praktiske spørsmål (herunder skattemessige), som kan oppstå i forbindelse med utnevnelsen. Noen eksempler på slike bestemmelser nevnes i det følgende:

Ulike naturalytelser

Det finnes ulike bestemmelser om å få dekket utgifter til telefon, datautstyr, aviser og reiser og bolig.

Representasjonsutgifter

Som hovedregel skal ikke ministre eller deres ektefeller ta i mot tilbud om å få dekket reiseutgifter.

Ved offisielle besøk kan det være aktuelt at staten også betaler for ektefellen, men som oftest vil det være aktuelt for statsministeren og utenriksministeren.

Ventepenger

Ved fratredelse fra stilling som minister, har man rett til såkalte ventepenger, som tilsvarer høyeste ministerpensjon i inntil to år. Ventepengene bortfaller dersom vedkommende blir tilsatt i en annen stilling. Hvis lønnsinntekten er lavere enn ventepengene, utbetales forskjellen som et personlig tillegg.

Dette kan trolig sammenliknes med det norske systemet med etterlønn.

Ministerpensjon

For å kunne kreve ministerpensjon, må man ha minst 1 års funksjonstid som minister. Utbetaling av ministerpensjon begynner umiddelbart etter den 2-årige ventepengeperioden, forutsatt at funksjonstiden har vært 1 år eller mer, uansett den forhenværende ministers alder. Det er bestemmelser om samordning av ministerpensjon med lønn og pensjon fra tjenestemannsstilling.

Tilbud om biltjeneste

Statsministeriet har egne tjenestebiler som påtar seg kjøreoppdrag for ministrene. Bilene skal ikke brukes til privat kjøring og skal alltid kjøres av en sjåfør.

18.1.2 Spørsmål om å ansette personer i andre politiske stillinger

Det har flere ganger vært drøftet i Danmark om man skal åpne for å ansette politiske rådgivere eller statssekretærer. Den danske regjeringen nedsatte i 1997 et utvalg som skulle utrede forholdet mellom ministre og embetsmenn. Utvalget avga i mai 1998 sin innstilling.

Utvalget har i innstillingen understreket:

«at det er en ministers ret at vælge særlige rådgivere. Dette følger af ministrenes funktion som øverste chef for ministeriet. Som øverste chef for ministeriet har ministeren et krav på rådgivning af så vel faglig som politisk-taktisk karakter. Ministeren kan derfor, hvis det skønnes nødvendigt, knytte rådgivere til sig, som besidder en særlig kunnen eller erfaring, herunder partipolitisk baggrund, erfaring med informationsarbejde, ekspertise inden for et felt, som ministeriet normalt ikke beskæftiger seg med o.l.

I de tilfælde, hvor en minister har valgt at rekruttere en særlig rådgiver, og hvor det har været almindeligt antaget, at partipolitisk tilhørsforhold er indgået som et kriterium ved ansættelsen, har det ofte givet anledning til kritik i offentligheden. Udvalget er imidlertid af den opfattelse, at kendskab til ministerens parti og politiske bagland ligesom andre særlige erfaringer kan være en kvalifikation ved rådgivningen af ministeren.

Det er udvalgets oppfattelse, at ansættelsen af særlige rådgivere for at sikre klare spille-regler og åbenhed om ansættelsen fremover bør opfylde følgende krav:

- Særlige rådgivere bør alene ansættes i ministersekretariatet eller i dertil knyttede stabsfunksjoner.
- Særlige rådgivere bør ikke have instruktionsbeføjelser over for det faste embedsværk.
- Særlige rådgivere bør ansættes tidsbegrænset og i øvrigt på oversenskomstmæssige vilkår.
- Oppslagsreglene bør følges ved ansættelsen af særlige rådgivere.»

Den danske regjering har på et minstermøte 23. september 1998 bestemt at retningslinjer som følger innstillingen skal gjelde ved fremtidige ansettelser av medarbeidere i slike funksjonene.

Utover dette er det ikke fastsatt særlige regler for «særlige rådgivere», som både kan være rådgivere med partipolitisk bakgrunn og rådgivere tilsatt på bakgrunn av en annen spesiell kompetanse.

18.2 Praksis og gjeldende rett i Sverige

Den svenske regjering består i dag av 22 statsråder. I tillegg har Sverige 26 statssekretærer og ca 110 politisk sakkyndige.

Regeringskansliet skal forberede arbeid for regjeringen og for øvrig bistå regjeringen og den enkelte statsråd i deres virksomhet. Statsrådsberedningen har tilsvarende oppgaver som Statsministerens kontor i Norge.

18.2.1 Om statsrådenes arbeidsvilkår

Godtgjørelser

Godtgjørelser til statsrådene fastsettes av Statsrådsgodtgjøringsnemnden.

Etter vedtak av Statsrådsgodtgjøringsnemnden den 11. juni 1998 skal statsministeren ha godtgjørelse som utgjør kr 83.000,- pr. måned og de øvrige statsråder får kr 67.000,- pr. måned fra og med 1. januar 1998.

En statsråd, som også er riksdagsrepresentant, får ikke godtgjørelse for riksdagsoppdraget i statsrådsperioden.

Dekning av utgifter på tjenestereiser

En statsråd har rett til å få dekket utgifter på tjenestereise tilsvarende det som gjelder for tjenestemenn i Regeringskansliet.

En reise som statsråden foretar i egenskap av statsråd regnes alltid som tjenestereise. Dette gjelder også partiarrangementer.

Dekning av utgifter til ledsager

En statsråds ektefelle eller samboer kan i visse tilfeller få dekket utgifter som ledsager. Det er en forutsetning at dette er bestemt av Regeringskansliet.

Utgifter til reise, kost og losji samt til dels tapt arbeidsfortjeneste kan bli dekket.

Tjenestebiler

I Regeringskansliet er det en kjøresentral med 12 personbiler som er beregnet til statsrådenes tjenestebruk. I den grad bilene brukes for reiser mellom bosted og arbeidsplass er dette skattepliktig.

Godtgjørelser under sykdom, legetjenester

Hvis en statsråd er fraværende på grunn av sykdom, skal det gjøres fradrag i godtgjørelsen til statsråden. I de første fjorten dagene av en sykeperiode gjøres fradraget i samsvar med de regler som gjelder for tjenestemenn i Regeringskansliet. Deretter foretas en prosentvis fradrag i godtgjørelsen.

Statsråden har, på samme måte som tilsatte i Regeringskansliet, tilgang til bedriftshelsetjeneste.

De statsråder som i tillegg er riksdagsrepresentanter, kan fortsette som privatpasienter ved den helsestasjon som Riksdagen bruker. Statsrådene må da betale for legetjenesten, men får refundert et visst beløp av Regeringskansliet, via respektivt departement, etter gjeldende regler.

For øvrig gjelder den samme sykeforsikring for statsrådene som for tjenestemenn i Regeringskansliet, dvs at legetjeneste dekkes med et visst beløp for hvert behandlingstilfelle.

Utgifter til legemidler kan også dekkes, men regnes som skattepliktig.

Hvis en statsråd dør, skal begravelsen betales i samsvar med avtalen som regulerer statens gruppelivsforsikring.

Fødsel- og adopsjonspermisjon

Det finnes ikke regler som gir statsrådene rett til fødsels- eller adopsjonspermisjon. Statsrådene regnes ikke som arbeidstakere, og regler på området omfatter kun arbeidstakere. Statsrådene anses alltid for å være i tjeneste også i et permisjonstilfelle og det vil være vanskelig å gi konkrete regler som hjemler rett til permisjon.

Det er likevel eksempler på statsråder har hatt kortvarige fravær knyttet til fødsel og adopsjon.

Dekning av utgifter til barnetilsyn

Det finnes ikke regler som gir statsråder rett til å få dekket merutgifter til barnetilsyn.

Etterlønn

Statsrådsgodtgjøringsnemnden fastsatte 28. april 1994 retningslinjer for etterlønn som gjelder for statsrådene

- Statsråder som går av får etterlønn i ett år.
- Etterlønnens størrelse tilsvarer den godtgjørelse som den avgåtte statsråden skulle ha fått som statsråd. Etterlønnen reduseres med inntekt vedkommende eventuelt har i et nytt tilsettingsforhold, oppdrag eller liknende virksomhet, pensjon eller liknende.
- Når det finnes særlige grunner kan etterlønn helt eller delvis oppebæres i

en lengre periode enn ett år eller begrenses til en kortere periode. Beløpet kan også reduseres.

- Etterlønnen betales ut månedsvis. Søknad om etterlønn rettes til Statsrådsgodtgjøringsnemnden.

Pensjonsrettigheter

Statsrådets rettigheter når det gjelder alderspensjon, sykepensjon og familiepensjon er de samme som for de fleste statlige tilsatte.

Statsrådene har likevel rett til statsrådspensjon, etter en sammenlagt statsrådstid på minst seks år. Tjenestetid i minst tolv år gir rett til hel pensjon. Pensjonens størrelse er i prinsippet 65 % av pensjonsgrunnlaget. Om tjenestetiden er kortere enn tolv år, reduseres pensjonen med inntil 15 %. Tjenestepensjon samordnes med annen inntekt som statsråden har etter fratredelse.

Tjenestetelefon i bolig

Statsråder har fri tjenestetelefon i Stockholmsboligen, på hjemstedet og i eventuell feriebolig. Disse telefoner er tjenestetelefoner og bestilles og betales av respektive departement. Telefonene skal ha hemmelig nummer og må ikke stenges.

Statsråder og andre som i tjenesten behøver personsøker og mobiltelefon, telefaks og PC for bruk i hjemmet, kan utrustes med slikt utstyr, gjennom respektive departements forsyningstjeneste.

Utstyr er avsatt til tjenestebruk og utgjør dermed ingen skattemessig fordel.

18.2.2 Om statssekretærene

Lønn

Statssekretærer ansettes i henhold til regjeringsvedtak. I vedtaket fastsettes også lønn.

For tiden er månedslønnen (fastsatt september 1998) kr 56 300,- for statssekretærer i Statsrådsberedningen og kr 50 600,- for øvrige statssekretærer.

Utover dette har statssekretærene samme arbeidsvilkår som tjenestemenn i Regeringskansliet.

Dekning av reiseutgifter og ekstrautgifter for øvrig

I samsvar med reiseregulativet for tilsatte i Regeringskansliet og regjeringsvedtak 12. mars 1992, kan en statssekretær under visse forutsetninger (som har dobbel husholdning m.m.) få et lønnstillegg på kr 4.400,- pr måned, og få dekket ekstra utgifter til losji med inntil kr 4.000,- pr. måned. Fordelene er skattepliktige.

Har statssekretæren lengre reisevei enn 70 km fra bolig på hjemsted til Regeringskansliet, dekkes ekstra reiseutgifter for inntil fire reiser i måneden med valgfritt fremkomstmiddel i regulær trafikk fra hjemstedet til Stockholm og tilbake.

Dette innebærer bl.a. at dekning av utgifter til drosje fra togstasjonen eller flyplass på hjemsted til bolig kan gis dersom kollektivt transportmiddel ikke finnes. Utgiftsdekningen medfører skatteplikt.

Pensjon

Reglene om pensjon er de samme regler som for andre statlige tilsatte. For statssekretærene er pensjonsalder 65 år. Pensjonen beregnes på den pensjonsgivende lønnen for de fem kalenderårene nærmest avgangsåret. For hel pensjon kreves 30 tjenesteår.

Avgangsvederlag (etterlønn)

Den 27. oktober 1994 traff representanter for riksdagspartiene en overenskomst om fordeler for statssekretærer i forbindelse med regjeringsskifte m.m.

Dette innebærer bl.a. at en statssekretær har rett til avgangsvederlag i 24 måneder (om oppdraget varte mer enn 12 måneder – ellers utbetales avgangsvederlag i 12 måneder).

Avgangsvederlaget er samordnet med ev. inntekt av arbeid.

Tidligere hadde statssekretærer med mer enn tre års tilsetning på fratredelsestidspunktet rett til en likeverdig stilling i staten. Nå gis tilbud om statlig tilsetning bare til statssekretærer som ble rekruttert fra stillinger i staten. Lønnen i stillingen som tilbys skal ikke være lavere enn i stillingen som statssekretær.

Øvrige statssekretærer får i stedet tilbud om rett til to års avgangsvederlag. Hvis man har vært statssekretær i kortere tid enn ett år, har man rett til vederlag i tolv måneder.

Det er et grunnleggende prinsipp at de skal gå tilbake sin stillinger. Det åpnes likevel for at dersom det foreligger spesielle grunner for å ikke gå tilbake til sin opprinnelige stilling, kan man få rett til avgangsvederlag hvis man ikke får noe nytt arbeid.

Gaver og andre fordeler

Gaver leveres enten til den enkelte eller til staten. Hvis gavens verdi er større enn kr 300–400, skal den overleveres til staten selv om giveren mente den var beregnet til for den enkelte. Dette gjelder selv om gaven i praksis ikke kunne avslås.

Fordeler kan for eksempel også omfatte invitasjoner til måltider og til ulike arrangementer og kan også omfatte familiemedlemmer.

Ordinære arbeidslunsjer eller ordinære middager ved enkelte tilfeller kan som regel godtas, men det finnes sjelden arbeidsmessige grunner til at familiemedlemmer skal delta om det ikke er tale om representasjon.

En gave eller fordel som leveres i hensikt å påvirke tjenesteutøvelsen kan føre til tiltale etter straffelovens bestemmelser.

Gruppelivsforsikring

Forsikringsfordelen i følge gruppelivsavtalen utgjør størrelsen er avhengig av et fastsatt grunnbeløp og hvilke pårørende som er etterlatt.

18.2.3 Om politisk sakkyndiges arbeidsvilkår

Pressesekretær og andre politisk sakkyndige

Ansettelsesvilkårene for pressesekretær og andre politiske sakkyndige reguleres i en avtale av 29. oktober 1997 med hovedorganisasjonene, den såkalte politikeravtalen.

Avtalen gjelder ikke for den som er riksdagsmedlem og som samtidig er sakkyndig i Regeringskansliet.

Etter en beslutning i Regeringskansliet forvaltningsstyre 25. januar 1995 får de sakkyndige en godtgjørelse med kr 5 000,- i måneden.

Lønn

Lønn til politisk sakkyndige fastsettes av arbeidsgiveren etter samråd med berørte lokale arbeidstakerorganisasjoner. Lønnsfastsettelsen skal skje etter Regeringskansliets lønnspolitiske retningslinjer.

Retten til sosiale fordeler utover lønn er knyttet til bestemmelsene i tariffavtalen med unntak for oppsigelsestid og arbeidstid. De assistenter som omfattes av politikeravtalen har likevel arbeidstid i henhold til avtalen.

Pensjon

Som nevnt under pkt 18.2.3 omfattes de politisk sakkyndige av den statlige pensjonsavtalen, Pensjonsplan for arbeidstakere i staten.

Gruppelivsforsikring

De politisk sakkyndige omfattes av en gruppelivsforsikring tilsvarende den som gjelder for statssekretærer.

18.3 Praksis og gjeldende rett i Finland

Finland har pr i dag 18 regjeringsmedlemmer (ministre), en politisk statssekretær (i statsrådets kanselli) og 27 politiske rådgivere (politiske spesialmedarbeidere).

Statssekretæren byttes ut når en ny statsminister tiltrer. Samtlige politiske spesialmedarbeidere følger sin minister.

Avlønningsspørsmålet

For medlemmene i statsrådet gjelder en egen lov når det gjelder avlønning (Lov om medlemmene av statsrådets arvode (229/1955)). I følge loven har en minister lønn tilsvarende den høyeste avlønningssklassen for statens tjenestemenn samt visse tillegg.

For politiske statssekretærer gjelder alminnelige tjenestemannsvilkår. Lønnen er såkalt avtalelønn, men alle andre vilkår følger alminnelige tjenestekollektivavtaler m.m. Det samme gjelder de politiske spesialmedarbeiderne, allikevel slik at disse gis en bestemt lønnsfastsetting.

Det finnes ikke bestemmelser om karantenetid eller lønnsgarantier når oppdraget som politiker opphører, for noen av de nevnte gruppene. Samtlige går tilbake til sine opprinnelige stillinger.

Forsikringer

Politikerne er omfattet av en gruppelivsforsikring og en forsikring når det gjelder skade som er oppstått i tilknytning til tjenesten.

For utenlandsreiser tegnes det egne reiseforsikringer.

Pensjon

For ministrene gjelder en egen lov om medlemmer av statsrådets rett til pensjon og om familiepensjon etter denne (870/1977). I den henvises til loven om pensjon for riksdagsmenn (329/1967).

For statssekretæren og spesialmedarbeiderne gjelder samme pensjonssystem som for tjenestemenn.

Ferie

Samtlige ministre har en lovbestemt rett til 30 dagers ferie. Den retten gjelder for hvert år uansett når ministeren har tiltrådt.

For de andre politikerne gjelder de samme reglene som for tjenestemenn.

Ministrenes rett til ferie følger ikke med dem når de fratrer. De øvrige politikerne kan, om de går over i statens tjeneste, ta med sine ferierettigheter.

Sykdom, permisjon ved fødsel

Samtlige politikere har den samme lovfestede rett til sykepermisjon og fødsels – eller fedrepermisjon.

Det gis også permisjon for å ta seg av syke barn m.m. I praksis blir det mest aktuelt for spesialmedarbeiderne.

For kort tid tilbake hadde eksempelvis statsministeren i Finland en periode med fedrepermisjon.

Barnehagetjenester

Det finnes ikke noe spesielt tilbud om barnehagetjenester for politikerne og slike tjenester betales heller ikke for politikerne.

Telefonutgifter og utgifter til hjemmekontor

Telefoner i tilknytning til tjenesteoppdrag blir dekket for politikerne, men ikke for private gjøremål.

Det gis ikke utgiftsdekning for arbeidsplass i hjemmet, men det kan gis avdrag til et visst nivå i skattleggingen. Dette gjelder for alle finske borgere med lignende oppgaver.

Tjenestebiler

Ministrene og statssekretæren har rett til tjenestebil, men blir beskattet hvis tjenestebilen brukes både på private reiser og mellom arbeidsplassen og hjemmet.

Kapittel 19

Utvalgets forslag til endringer i forskrift til tjenestemannsloven

19.1 Forslag om endring av forskrift til tjenestemannsloven.

Utvalget foreslår en tilføyelse i forskrift av 11. november 1983 nr 1608 § 2 nr. 3.

Forskriften § 2 nr. 3 skal lyde:

Vikarer for tjenestemenn som har permisjon for å være

- medlem av regjeringen
- medlem av Stortinget
- statssekretær
- *statsrådens politiske rådgiver*
- tjenestemann i åremålsstilling
- innehavere av vitenskapelig stilling

plikter å fratre uten oppsigelse når stillingens faste innehaver inntreer i stillingen, selv om vikariatet har vart i mer enn 4 år. Dersom vikariatet har vart mer enn 4 år, skal vedkommende ha fortrinnsrett til ny stilling (jf. lovens § 13 nr. 1 bokstav a, og forskriftene § 7 nr. 2).

19.2 Begrunnelse

Utvalget foreslår at rettsstillingen til vikarer som tjenestegjør for tjenestemenn som er politiske rådgivere reguleres av gjeldende forskrift § 2 nr. 3. Utvalget foreslår en tilføyelse etter tredje strekpunkt slik at også tjenestemenn som vikarierer for *politisk rådgiver* plikter å fratre uten oppsigelse når stillingens faste innehaver inntreer i stillingen, selv om vikariatet har vart i mer enn fire år.

Det foreslås også en språklig klargjøring av innledningen til bestemmelsen. Formålet er å vise at det er vikarens rettsstilling som reguleres. Utvalget viser her til Bjørnaraa, Gaard, Selmer, «Norsk tjenestemannsrett» side 789, der det pekes på at gjeldende bestemmelse er galt formulert på dette punkt.

Det vises til utvalgets drøftelse foran under pkt. 7.2, der det anbefales at gjeldende praksis med permisjon for statstilsatte for å være politisk rådgiver videreføres, og at det tas inn en anbefaling om dette i Statens personalhåndbok.

Kapittel 20

Økonomiske og administrative konsekvenser

Utvalget foreslår at arbeidsvilkår for den politiske ledelse forankres i et reglement.

Utvalgets forslag vil ikke medføre store økonomiske og administrative konsekvenser, da utvalget i stor grad har regelfestet praksis som har vært fulgt på de ulike områder.

Avgjørelsesmyndighet

I utgangspunktet skal alle avgjørelser etter reglementet treffes av Statsministerens kontor. Statsministerens kontor kan avgjøre om enkelte avgjørelser etter reglementet skal delegeres til departementene.

Fravær ved sykdom og permisjoner

Statsministerens kontor vil i henhold til forslagene behandle alle søknader om permisjoner, etter samråd med den politiske ledelse i det enkelte fagdepartement. Dette er også i samsvar med dagens praksis.

Det foreslås videre at politikerne, i samsvar med praksis, får utbetalt lønn tilsvarende statstilsatte i den tid de har fravær ved sykdom eller permisjon.

Med virkning fra 1. januar 2000 ble refusjonsordningen for sykepengeser lagt om slik at statlige arbeidsgiver har rett til å kreve refusjon for utbetalte sykepengeser utover arbeidsgiverperioden på 16 dager. Refusjonsordningen omfatter også politisk ledelse.

Statsministerens kontor, som utbetaler lønn under sykdom for politikerne, vil kreve refusjon for utbetaling av sykepengeser inntil seks ganger folketrygdens grunnbeløp. (Folketrygdens grunnbeløp, G, er pr. 1. mai 1999 kr 46.950,-). Lønn utover dette omfattes ikke av ordningen. De reelle kostnadene ved å gi full lønn under sykdom vil derfor tilsvare differansen mellom politikerlønnen og 6G.

Sykefraværet må dokumenteres med egenmelding, eventuelt legeerklæring etter bestemmelsene i folketrygdloven §§ 8–24 til 8–27, jf § 8–7. Fraværet forutsettes videre å inngå i statistikkgrunnlag for sykefravær og eventuelt rapporteres til trygdekontoret etter § 25–2.

Når det gjelder fødsels- og adopsjonspermisjoner foreslår utvalget at den politiske ledelse skal få beholde lønn, tilsvarende lønn i politikerstillingen, også i de tilfeller hvor politikerne må fratre i permisjonstid. Det er forutsatt at permisjonen er påbegynt. Valgt dekningsgrad for fødselspengeser eller adopsjonspengeser avgjør om vedkommende skal ha 80 % lønn eller 100 % lønn. Selv om det opprinnelig skulle vært innvilget en kortere permisjonstid enn 52 eller 42 uker ved fødselspermisjon eller kortere adopsjonspermisjon enn 39 uker eller 49 uker, bør vedkommende ha anledning til å ta ut full permisjonstid med lønn.

Forslaget vil medføre økonomiske og administrative konsekvenser, da Statsministerens kontor fortsetter å utbetale lønn også etter at politikeren har fratrådt.

Forslaget innebærer kun at politikere som må fratre i påbegynt permisjonstid, får rett til å beholde sin lønn som politiker ut permisjonstiden. Utvalget antar derfor at ordningen ikke vil omfatte mange av politikerne. Utvalget antar også at forslaget i praksis vil omfatte flere politiske rådgivere og statssekretærer enn statsråder.

Statsministerens kontor kan kreve refusjon fra folketrygden for utbetaling av lønn under fødsels- og adopsjonspermisjon. Refusjonskravet omfatter inntekt begrenset oppad til seks ganger folketrygdens grunnbeløp (kr 46.950,- pr. 1. mai 1999) det vil si inntil kr 281.700,-. Lønn utover dette gir ikke grunnlag for refusjon fra folketrygden og vil være en lønnskostnad for Statsministerens kontor.

Pr. i dag utgjør statsministerens årsgodtgjørelse kr 765.000,-. De øvrige regjeringsmedlemmene har en årsgodtgjørelse på kr 625.000,-. Regjeringsmedlemmenes årsgodtgjørelse utbetales med 1/12 hver måned, dvs. kr 52.083,- pr. måned.

Statssekretærene gis lønn tilsvarende lønnstrinn 66 i statens lønnsregulativ. For tiden utgjør dette kr 438.500,- pr. år, dvs. kr 36.527,60 pr. måned.

Politiske rådgivere får lønn tilsvarende et lønnstrinn i statens lønnsregulativ, for tiden i et lønnsspenn fra lønnstrinn 47 (dvs. kr 309.100,- pr. år og kr 25.744,30 pr. måned) til lønnstrinn 57 (dvs. kr 370.000,- pr. år og kr 30.819,30 pr. måned).

Den perioden hvor Statsministerens kontor utbetaler lønn må også tas med ved beregning av ferierettigheter. Den politiske ledelse er ikke omfattet av ferieloven, men utvalgets forslag vedrørende ferierettigheter innebærer at den politiske ledelse ved fratre får utbetalt et beløp tilsvarende feriepenge, som om de var omfattet av ferielovens regler. Eventuelt kan de få overført et tilsvarende feriepenges grunnlag. Dette for å sikre at den politiske ledelse ikke skal stå uten opptjente ferierettigheter, og derfor ikke skulle ha anledning til å avvike lønnet ferie ved overgang til annet arbeid.

Politikerne vil også være omfattet av regler om gruppelevsforikring og opprettholde medlemskap i Statens pensjonskasse i den tid de mottar lønn fra Statsministerens kontor.

Det presiseres at rett til lønn fra Statsministerens kontor bortfaller, hvis vedkommende mottar annen lønn, næringsinntekt eller lignende.

Politikerne har ikke rett til etterlønn, hvis det gis lønn under fødsels- og adopsjonspermisjon. Dersom permisjonstiden utløper innenfor den perioden man ellers kunne tilstå etterlønn, kan det utfra en nærmere vurdering gis etterlønn i denne perioden.

Utgifter knyttet til reiser, sosiale ytelser, telefon og annet teknisk utstyr

Avgjørelsesmyndighet vedrørende tildeling av sosiale ytelser, utgifter knyttet til tjenestereiser, tildeling av tjenestetelefoner og hjemmekontor er pr. i dag delegert til departementene.

Utvalget har foreslått at alle i den politiske ledelse skal tilbys nødvendig teknisk utstyr som for eksempel hjemme-PC, skriver, telefaks, ISDN-tilknyt-

ning eller annen internett-oppkobling hjemme. Det vil være anskaffelseskostnader knyttet til dette.

I henhold til praksis får de fleste i den politiske ledelse tilbud om å låne stasjonært eller bærbart datautstyr. Det antas derfor at forslaget i realiteten ikke medføre store økonomiske konsekvenser.

Dekning av utgifter til barnetilsyn

Utvalget foreslår at statsråder som er på nødvendige tjenestereiser og tar barn med seg, får dekket merutgifter til barnetilsyn, ev. reise- og oppholdsutgifter for en praktikant. Ekstraavgifter for barnet skal også kunne dekkes. Det foreslås en tidsbegrenset ordning inntil barnet er ett år. Utvalget foreslår at ordningen også skal omfatte statssekretærer som reiser i statsrådets sted.

Dette vil ha økonomiske konsekvenser, men antas likevel å ha begrenset økonomisk betydning, da det er tale om ordning som skal gjelde barnets første leveår.

I det følgende vises eksempler på antatte reise- og oppholdsutgifter til noen få utplukkede reisemål (Tabell 20.1).

Tabell 20.1:

Sted	Flypris (voksen)	Flypris barn u/2 år	Overnatting	Kost (voksen)
Oslo og Tromsø	5 075,-	0,- barn gratis	1 090,- barn gratis	440,-
Oslo og Brussel	8 728,- *	M/ eget sete: 4 583,- u/ eget sete: 1 267,-	1 150,- (barnet gratis hvis man har med egen seng/ sover m/ mor)	780,-
Oslo og New York	19 648,-**	M/ eget sete: 10 153,- u/ eget sete: 2 557,-	1 890,- (barnet gratis hvis man har med egen seng/ sover m/ mor)	810,-

*Oslo og Brussel: barn under 2 år m/ eget sete: 50 % av 8290,- + skatt kr. 438,- = 4583,- barn under 2 år u/ eget sete: 10 % av 8290,- + skatt kr. 438,- = 1267,-

**Oslo og New York: barn under 2 år m/ eget sete: 50 % av 18 990 + skatt 658,- = 10153,- barn under 2 år u/ eget sete: 10 % av 18 990 + skatt 658,- = 2557,-

Årsgodtgjørelse og ferierettigheter

Utvalget har foreslått at alle i den politiske ledelse skal få utbetalt en årsgodtgjørelse.

Dette innebærer at lønn gis som en årsgodtgjørelse, som utbetales med 1/12 hver måned. Dette har hittil kun omfattet regjeringens medlemmer.

Den politiske ledelse er ikke omfattet av ferieloven. Overfor statssekretærer og politiske rådgivere har loven likevel hittil vært lagt til grunn med de tillempninger som gjelder for statstilsatte. Regjeringens medlemmer har fått utbetalt godtgjørelse på vanlig måte.

Utvalget foreslår at alle i den politiske ledelse skal være omfattet av samme regler for ferie. I samsvar med praksis som gjelder for regjeringens medlemmer, foreslås det at statssekretærer eller politiske rådgivere ikke lenger skal få utbetalt ferielønnstillegg eller feriepengar. I stedet vil den poli-

tiske ledelse få utbetalt 1/12 årsgodtgjørelse hele året også i den periode det avvikles ferie.

Konsekvensen av utvalgets forslag er at den politiske ledelse i praksis kan avvikle ferie med lønn, selv om det sammenliknet med ferielovens system ikke er opparbeidet lønnede ferierettigheter. Statssekretærer eller politiske rådgivere har hittil ikke kunnet avvikle ferie med lønn, hvis dette ikke har vært opptjent i samsvar med ferielovens regler.

De av politikerne som kommer fra kommunale/fylkeskommunale stillinger eller stillinger i privat sektor, vil få utbetalt opptjente feriepenges fra sin tidligere arbeidsgiver dersom de slutter, jf. ferieloven § 11 nr 3:

«Opphører arbeidsforholdet, skal alle opptjente feriepenges utbetales siste vanlige lønningsdag før fratreden.»

Det samme bør gjelde for de arbeidstakere som eventuelt slutter i statlig stilling, for å tiltre politisk verv i departementenes politiske ledelse.

For statlig tilsatte arbeidstakere som tiltrer stilling i departementenes politiske ledelse, vil hovedregelen være at de innvilges permisjon. Av ferielovens forarbeider, se Ot. prp. nr. 54 (1986–87), følger det at permisjon ikke regnes som opphør av arbeidsforhold:

«Gjeldende lov inneholder ingen bestemmelser om hvilke regler som gjelder for utbetaling av feriepenges ved permisjon. Det må imidlertid være klart at en avtale om permisjon, som innebærer at arbeidstakeren har rett og plikt til å gjeninntre i sin stilling, ikke kan regnes som opphør av arbeidsforholdet. Midlertidig fratreden i forbindelse med permisjon utløser verken etter gjeldende lov § 8 nr 2 eller utkastet 11 nr 3, noen plikt for arbeidsgiver til å foreta generaloppgjør av feriepenges.»

Arbeidsgiveravdelingen i Arbeids- og administrasjonsdepartementet har i praksis anbefalt statlige arbeidsgivere å utbetale feriepenges ved permisjonstilfeller utover ett år.

Det er ikke mulig å forutsi varigheten av et politisk verv i departementenes politiske ledelse, men utvalget vil anbefale at praksis ved tiltredelse i politiske stillinger er at arbeidsgivere utbetaler feriepenges når det innvilges permisjon for å tiltre stilling i den politiske ledelse.

I tillegg til feriepenges fra sin tidligere arbeidsgiver vil statssekretær eller politisk rådgiver i tiltredelsesåret ha mulighet til å avvikle ferie, og i ferieperioden ha rett til godtgjørelse. Forslaget vil innebære en kostnad på inntil én månedsgodtgjørelse for hver av disse politikerne i ferieperioden, sammenliknet med dagens ordning.

Statssekretærene gis i dag lønn tilsvarende lønnstrinn 66 i statens lønnsregulativ. For tiden utgjør dette kr 438.500,– pr. år og kr 36.527, 60 pr. måned. Politiske rådgivere får lønn tilsvarende et lønnstrinn i statens lønnsregulativ, for tiden i et lønnsspenn fra lønnstrinn 47 (kr 309.100,– pr. år) til lønnstrinn 57 (kr 370.000,– pr. år). Hvis man forutsetter lønnstrinn 52 utgjør dette kr 28.152 pr. måned.

Ved fratredelse har utvalget foreslått at den politiske ledelse i samsvar med gjeldende praksis for statsrådene, får utbetalt et beløp, tilsvarende feriepenges som om de var omfattet av ferielovens regler. Eventuelt kan de få overført et tilsvarende feriepengegrunnlag. Dette gjelder likevel ikke for poli-

tikere som går tilbake til verv som stortingsrepresentanter. Disse vil få utbetalt 1/12 godtgjørelse.

Rettigheter knyttet til legebehandling

Statsministerens kontor skal i henhold til forslaget inngå en avtale med et legesenter, slik at den politiske ledelse raskere skal få tilgang på legetjenester. Dette vil ikke medføre økonomiske konsekvenser, da politikerne selv skal betale for tjenesten.

Pensjon, yrkesskade og gruppelivsforsikring

Statens Pensjonskasse behandler og avgjør søknader om rett til gruppelivsforsikring, yrkesskadeerstatning og pensjon for statstilsatte og den politiske ledelse.

Utvalget har foreslått at den politiske ledelse i tillegg til rettigheter etter lov om yrkesskadeersikring og lov om folketrygd skal ha rett til yrkesskadeerstatning og gruppelivsforsikring tilsvarende det som gjelder for statstilsatte.

Når det gjelder gruppelivsforsikring innebærer forslaget en formalisering av en praksis. Det har vært noen få dødsfall og de etterlatte har i slike tilfeller fått utbetalt gruppelivsforsikring tilsvarende det som gjelder for arbeidstakere omfattet av Hovedtariffavtalen i staten.

Gruppelivsforsikringen for statstilsatte er regulert i Fellesbestemmelsene § 23. Dersom en statstilsatt dør utbetales de etterlatte et engangsbeløp. Beløpet beregnes etter arbeidstakerens alder på dødsfallstidspunktet og folketrygdens grunnbeløp (G) på oppgjørstidspunktet. Engangsbeløpets størrelse er 10 G inntil fylte 50 år, deretter er beløpet synkende i forhold til avdødes alder, inntil 5 G for etterlatte etter arbeidstaker som er 60 år eller mer.

Den politiske ledelse beskattes for den fordel som gratis gruppelivsforsikring utgjør.

Foreløpig har det ikke vært saker som har medført utbetaling av yrkesskadeerstatning

Reglene for beregning av yrkesskadeerstatning følger av Fellesbestemmelsene § 24.

Endringer i reglementet

Utvalgets forslag innebærer at Statsministerens kontor skal ha fullmakt til å foreta senere endringer i reglementet.

Kapittel 21

Utkast til reglement for departementenes politiske ledelse

Reglement for departementenes politiske ledelse er gitt av Statsministerens kontor .... i medhold av kongelig resolusjon ....

1. Virkeområdet

Dette reglementet omfatter departementenes politiske ledelse, dvs regjeringens medlemmer, statssekretærer og politiske rådgivere.

2. Henvising til lov og instruks m.v. som omfatter den politiske ledelse

Foruten reglementet vil arbeidsvilkårene til den politiske ledelse blant annet være avhengig av de til enhver tid gjeldende regler som følger av:

Grunnloven

Instruks for regjeringens medlemmer

Reglement for departementenes organisasjon og saksbehandling

Håndbok for politisk ledelse

Ved tiltredelse skal den politiske ledelse undertegne taushetserklæring.

3. Årsgodtgjørelse og lønn*For regjeringens medlemmer*

Stortingets presidentskap har oppnevnt en lønnskommisjon som med Stortingets samtykke fastsetter den årlige godtgjørelsen for stortingsrepresentanter og regjeringsmedlemmer. Årsgodtgjørelse utbetales som lønn.

Herfra trekkes pensjonsinnskudd til Statens Pensjonskasse.

Politiske rådgivere og statssekretærer

Politiske rådgivere og statssekretærer får sin godtgjørelse administrativt fastsatt av Statsministerens kontor.

Herfra trekkes pensjonsinnskudd til Statens Pensjonskasse.

Om utbetaling

Godtgjørelser utbetales samtidig med lønn for tilsatte i staten. For tiden den 12. hver måned. Det utbetales et likt beløp hver måned, uten ferielønnstillegg eller utbetaling av feriepengar.

Er det en måned utbetalt for meget godtgjørelse kan det beløp som er utbetalt for mye trekkes fra ved senere utbetalinger.

Definisjoner

Når dette reglementet bruker uttrykket lønn, eller viser til bestemmelser i statens tariffavtaler som gjør det, menes både årsgodtgjørelse og lønn som omtalt i dette punkt.

4. Arbeidsmiljøloven og tjenestemannsloven

Arbeidsmiljøloven og tjenestemannsloven gjelder ikke for departementenes politiske ledelse.

5. Om statens tariffavtaler

Departementenes politiske ledelse omfattes ikke av Hovedtariffavtalen eller av statens særavtaler, men disse gis tilsvarende anvendelse i den utstrekning de er nevnt særskilt nedenfor. Hvor regler i statens tariffavtaler får tilsvarende anvendelse, er det de til enhver tid gjeldende regler som får anvendelse. Når det vises til Fellesbestemmelsene er dette fellesbestemmelsene i Hovedtariffavtalen i staten. Opphører en tariffavtale vil departementenes politiske ledelse ikke lenger ha tilsvarende rettigheter.

6. Dekning av utgifter til barnetilsyn

Statsråder kan på nødvendige tjenestereiser få dekket merutgifter til barnetilsyn, evt reise- og oppholdsutgifter for en praktikant. Ekstrautgifter for barnet kan også dekkes. Ordningen gjelder inntil barnet er ett år. Tilsvarende gjelder statssekretærer som reiser i statsrådets sted.

Unntaksvis kan ektefelle/samboer eller annen som deler den daglige omsorgen være med på reise for å ta hånd om barnet, og få dekket reise- og oppholdsutgifter. Dette begrenses til å gjelde de tilfeller der det er viktig at barnet er med på reisen eksempelvis for å opprettholde en ammeperiode. Tapt arbeidsinntekt for ledsager skal ikke skal dekkes.

7. Rettigheter knyttet til legebehandling

Departementenes politiske ledelse har tilbud om alminnelige legetjenester, i henhold til den enhver tid gjeldende avtale som Statsministerens kontor har inngått med et legesenter. Politikerne betaler selv for tjenesten.

8. Bolig, – diett og hjemreiseutgifter

Departementenes politiske ledelse er omfattet av den til enhver tid gjeldende bolig-, diett- og hjemreiseordning.

9. Ferierettigheter

Ferieloven omfatter ikke departementenes politiske ledelse. Det gis normalt adgang til å avvike det antall feriedager ferieloven eller statens tariffavtaler bestemmer. Ved fratreden utbetales et beløp tilsvarende feriepenger eller det overføres et feriepengegrunnlag tilsvarende ferielovens/statens tariffavtals bestemmelser. Dette gjelder ikke ved tilbakevending til verv som stortingsrepresentant.

10. Permisjoner***Fødselspermisjon***

I forbindelse med fødsel kan det gis permisjon i inntil 42 uker med full lønn eller inntil 52 uker med 80 % lønn. Fødselspermisjon med lønn kan forlenges med 5 uker (7 uker ved 80 % lønn) for hvert barn som fødes ut over ett ved samme fødsel.

Er vilkårene for fødselspenger i folketrygdloven oppfylt, gis full lønn i samsvar med Fellesbestemmelsene § 19. Dette gjelder selv om vedkommende politiker fratrer i perioden.

Rett til lønn fra Statsministerens kontor bortfaller, hvis vedkommende mottar annen lønn, næringsinntekt eller lignende.

Fedre som er innvilget lønnet permisjon tilsvarende Hovedtariffavtalen, i et tilfelle som ikke omfattes av reglene i folketrygdloven, har rett til lønn ut den påbegynte permisjonstid.

Fedre bør som hovedregel få omsorgspermisjon ved fødsel for å ta hånd om mor og barn.

Det skal ikke gis etterlønn i et tilfelle hvor det gis lønn under fødselspermisjon. Dersom permisjonstiden utløper innenfor den perioden man ellers kunne tilstås etterlønn, kan det ut fra en nærmere vurdering gis etterlønn i denne perioden.

Adopsjonspermisjon

Ved adopsjon av barn under 15 år kan det gis permisjon i inntil 39 uker med full lønn eller inntil 49 uker med 80 % lønn. Adopsjonspermisjon med lønn kan forlenges med 5 uker (7 uker med 80 % lønn) for hvert barn utover ett som adopteres samtidig.

Er vilkårene for adopsjonspenger i folketrygdloven oppfylt, gis full lønn i samsvar med Fellesbestemmelsene § 19. Dette gjelder selv om vedkommende politiker fratrer i perioden.

Rett til lønn fra Statsministerens kontor bortfaller, hvis vedkommende mottar annen lønn, næringsinntekt eller lignende.

Det skal ikke gis etterlønn i et tilfelle hvor det gis lønn under adopsjonspermisjon. Dersom permisjonstiden utløper innenfor den perioden man ellers kunne tilstås etterlønn, kan det ut fra en nærmere vurdering gis etterlønn i denne perioden.

Velferdspermisjon

Når viktige velferdsgrunner foreligger, kan det tilstås velferdspermisjon med lønn i inntil to uker i kalenderåret, jf. Fellesbestemmelsene § 22.

Fravær pga sykt barn

Permisjon med lønn for omsorg for sykt barn kan gis etter reglene i Fellesbestemmelsene § 20.

Amming

Politiker som ammer sitt barn skal få lagt arbeidsforholdene til rette slik at dette fortsatt kan gjennomføres.

Militær og sivil verneplikt

Statsråder og statssekretærer er fritatt for avtjening av militær og sivil verneplikt både i krig og fred.

Politiske rådgivere som blir innkalt til repetisjonsøvelser og annen kortvarig tjeneste, gis normalt permisjon med lønn etter Fellesbestemmelsene § 21.

11. Fravær på grunn av sykdom

Ved sykdom gis full lønn i inntil 49 uker og 5 kalenderdager, jf. Fellesbestemmelsene § 18 som gis tilsvarende anvendelse.

Retten til lønn under sykdom opphører fra den dag stillingen fratres. Det kan i tilfelle gis etterlønn etter pkt. 19.

12. Tjenestereiser

Ved tjenestereiser legges reglene i Regulativ for reiser innenlands for statens regning og Regulativ for reiser i utlandet for statens regning til grunn.

Statsråder

Statsrådenes reiser regnes som tjenestereiser. Unntatt er reiser av rent privat art som ikke har sammenheng med embetet som statsråd.

Statssekretærer og politiske rådgivere

For statssekretærer og politiske rådgivere regnes reiser til landsmøter, valg-møter og andre rent partipolitiske møter ikke som tjenestereiser. I de tilfeller det skal behandles saker vedrørende eget departement, eller hvor det samtidig utføres andre tjenstlige oppdrag i forbindelse med reisen, kan reisen likevel anses som tjenestereise. Dersom det er tvil om hele eller deler av en reise kan anses som tjenestereise, avgjøres saken av vedkommende statsråd.

13. Gaver og honorarer.

Tjenestemannsloven § 20 gjøres tilsvarende gjeldende for statsråder, statssekretærer og politiske rådgivere. Erindringsgaver i forbindelse med besøk i og fra utlandet og enkle erkjentlighetsgaver kan mottas.

For foredrag innenfor eget saks-/ansvarsområde skal det ikke tas imot honorar. For foredrag, artikler mv utenfor eget saks-/ansvarsområde kan det vurderes å ta imot honorar. Uavhengig av dette kan det tas imot honorar for artikler der disse sedvanemessig honoreres.

14. Dekning av utgifter til telefon, tekniske hjelpemidler (f.eks tilknyttet hjemmekontor) og sosiale ytelser

Departementenes politiske ledelse får dekket utgifter til tjenestetelefon, personsøker og telefaks etter reglene som gjelder for statstilsatte. Mobiltelefon til tjenstlig bruk tilstås i tillegg til boligtelefon. Nødvendig datautstyr og tekniske hjelpemidler til bruk hjemme, skal tilbys den enkelte.

Lønns lån kan gis etter Fellesbestemmelsene § 9. Boliglån i Statens Pensjonskasse gis etter de til enhver tid gjeldende regler.

Erstatning for tap av private eiendeler gis etter regler i kongelig resolusjon 10. juni 1983.

Når det gjelder dekning av visse utgifter til klær, aviser og ulike sosiale ytelser for øvrig, vises til Håndbok for politisk ledelse.

15. Pensjon

Departementenes politiske ledelse er innmeldt i Statens Pensjonskasse, jf. lov av 28. juli 1949 nr 6.

Regjeringsmedlemmenes pensjonsrett er regulert i lov om pensjonsordning for statsråder av 14. desember 1951 nr 11. Ordningen med avtalefestet pensjon (AFP) gjelder ikke.

16. Gruppelivsforsikring og yrkesskade

Departementenes politiske ledelse har gruppelivsforsikring tilsvarende Hovedtariffavtalens fellesbestemmelser § 23. Dette gjelder ikke valgte stortingsrepresentanter som er omfattet av Stortingets gruppelivsforsikring.

Fellesbestemmelsene § 24 om yrkesskadeerstatning gjelder tilsvarende for departementenes politiske ledelse.

17. Adgang til å inneha bistillinger, bierverv, styreverv eller andre lønnede oppdrag

Statsråder, statssekretærer eller politiske rådgivere må ikke inneha bistillinger, bierverv, styreverv eller andre lønnede oppdrag som kan virke hemmende på deres ordinære arbeid med mindre det foreligger særlig pålegg eller tillatelse.

18. Avskjed og fratredelse

For statsråder og statssekretærer gjelder Grunnloven § 22 første ledd. Statssekretærer og politiske rådgivere fratrer alltid senest samtidig med statsråden, jf. Reglement for departementenes organisasjon og saksbehandling.

19. Etterlønn

Reglene om etterlønn fastsettes av Stortinget. Retten til etterlønn er avhengig av det til en hver tid gjeldende stortingsvedtak.

20. Avgjørelsesmyndighet etter dette reglement

Avgjørelser etter dette reglement treffes av Statsministerens kontor, som kan delegere avgjørelsesmyndighet til fagdepartementene.

Søknader om permisjon for statssekretærer og politiske rådgivere skal fremmes via vedkommende statsråd med dennes tilråding.

Statsministerens kontor har fullmakt til å foreta senere endringer i reglementet.

Vedlegg 1

Utdrag av fellesbestemmelsene i Hovedtariffavtalen i staten gjeldende fra 1. mai 1998–30. april 2000

§ 9. Lønn

1. Når ikke annet er bestemt, utbetales lønn den 12. i måneden. Dette gjelder også faste lønnstillegg og variable lønnstillegg for foregående måned hvis det er praktisk mulig.
2. Virksomheten kan bestemme at lønn skal utbetales over konto i bank eller ved gireringskort. Før endring av praksis skal saken drøftes med de tillitsvalgte.
3. Faller lønningsdagen på lørdag, søndag, helgedag eller offisiell fridag, skal lønnen utbetales siste virkedag før slike dager.
4. En arbeidstaker kan før feriens begynnelse få utbetalt forskudd på den lønn vedkommende ville få på lønningsdag som faller i ferien.
5. I ekstraordinære tilfeller kan arbeidstakeren få inntil en månedslønn utbetalt på forskudd. Ved husbygging eller betaling av boliginnskudd kan arbeidstakeren få inntil 2 måneders lønnsforskudd. Det skal inngås skriftlig avtale med arbeidstakeren om tilbakebetalingen.

§ 11. Lønn under sykdom, fødsel, adopsjon, yrkesskade og velferdspermisjon

1. Med lønn etter § 18 nr 1, 2 og 3, § 19, § 20, § 22 og § 24 nr 3 menes lønn etter hovedlønnstabellens og tilleggslønnstabellens satser, jf § 2 nr 1, samt lønnsmessige tillegg etter oppsatt tjenesteplan. Arbeidstakeren skal utbetales den lønn han til enhver tid har krav på i sitt tilsetningsforhold.
2. En arbeidstaker som på grunn av sykdom eller yrkesskade ikke kan utføre sitt vanlige arbeid, kan med legens tilslutning pålegges annet arbeid med bibehold av sin lønn etter nr 1, dog ikke utover de tidsrommene som lønn kan utbetales etter §§ 18 og 24.
3. Hvis en arbeidstaker har andre arbeidsinntekter fordi vedkommende ikke er i ordinær tjeneste, skal disse trekkes fra i den lønnen som utbetales.
4. For en arbeidstaker som blir ufør til sitt arbeid på grunn av sykdom eller yrkesskade skal eventuelle attføringstiltak tas opp til vurdering snarest mulig og seinest etter 6 måneders fravær.
5. En arbeidstaker som fortier eller gir uriktige opplysninger av betydning for rettigheter etter denne paragraf har ikke krav på lønn under fraværet. Det samme gjelder når en arbeidstaker uten rimelig grunn unnlater å etterkomme legens råd, nekter å gjennomgå attføring eller gjør seg skyldig i grov skjodesløshet med hensyn til sin helse.
6. Når en sykmeldt arbeidstaker fratrer med alders-, invalide- eller uførepensjon, skal lønnen løpe til utgangen av vedkommende kalendermåned.
7. I den lønn og eventuelt tillegg til lønn som arbeidstakeren får utbetalt, skal det gjøres fradrag for offentlige pensjons- eller trygdeytelser. Dersom slike pensjons- eller trygdeytelser blir innvilget for et tidsrom tilbake, hvor lønn allerede er utbetalt, kan staten for dette tidsrommet kreve overført til

seg så stor del av pensjons- eller trygdeytelsene som trengs til dekning av lønn som er utbetalt under fraværet.

§ 18. Sykepermisjoner

1. En arbeidstaker med fast ukentlig arbeidstid har rett til full lønn under sykdom i inntil 49 uker og 5 kalenderdager. Det er en forutsetning at arbeidstakeren har tiltrådt tjenesten. Når arbeidstakeren har hatt full lønn under sykdom i til sammen 49 uker og 5 kalenderdager i de siste 3 årene, opphører retten til full lønn under sykdom.
En arbeidstaker som har vært helt arbeidsfør i 6 måneder siden han fikk lønn under sykdom, har på nytt rett til lønn under sykdom etter reglene i 1. ledd.
2. De første 2 ukene og 2 kalenderdager i hvert sykefravær, tilsvarende arbeidsgiverperioden i folketrygdlovens § 8–19, skal som hovedregel ikke regnes med i sykelønnsretten i nr 1 ovenfor.
Arbeidsgiverperioden på 2 uker og 2 kalenderdager regnes fra og med første hele fraværsdag i hvert enkelt sykdomstilfelle. Men dersom det er gått mindre enn 2 uker og 2 kalenderdager siden forrige sykefravær, skal nytt sykefravær regnes med i samme arbeidsgiverperiode. Når arbeidstakeren har vært i arbeid sammenhengende i 2 uker og 2 kalenderdager skal det beregnes ny arbeidsgiverperiode.
3. Retten til lønn under sykdom opphører ved utløpet av eventuell oppsigelsesfrist. For en arbeidstaker som er antatt til et tidsbegrenset arbeidsforhold, utløper retten når tilsettingsforholdet opphører. Eventuelle forpliktelser går fra dette tidspunkt over på folketrygden.
4. Sykdomsforfall skal meldes snarest mulig til arbeidsgiveren med opplysninger om fraværets sannsynlige varighet. Arbeidsgiveren kan kreve skriftlig egenmelding første arbeidsdag etter sykefraværet. Sykefravær utover 3 kalenderdager skal legitimeres ved legeerklæring. Ved lengre sykefravær skal legeerklæring fornyes hver 14. dag, med mindre legen finner det unødvendig på grunn av sykdommens art eller når arbeidstakeren er innlagt på sykehus. Har vedkommende hyppige sykefravær, kan ethvert sykefravær kreves legitimert ved legeerklæring.

§ 19. Fødsels- og adopsjonspermisjoner m v

1. Fødsel gir en arbeidstaker rett til tjenestefri med full lønn i 42 uker (eventuelt 80 % lønn i 52 uker) ved nedkomst, dersom hun har tjeneste i det statlige tariffområdet 6 av de siste 10 måneder. Retten til lønn under fødselspermisjon forlenges med 5 uker (7 uker ved 80 % lønn) for hvert barn som fødes ut over ett ved samme fødsel. Fødselspermisjon med lønn tas fortløpende, og regnes fra det tidspunkt kvinnen slutter i arbeid, og seinest 3 uker før fødselen. Kvinnen kan påbegynne fødselspermisjonen inntil 12 uker før fødselen.
4 uker av fødselspermisjonen er forbeholdt faren (fedrekvote) etter reglene i lov om folketrygd § 14–10 «Fedrekvote». Far har rett til tjenestefri med full lønn, jf § 11, likevel slik at dersom mors rettigheter er opptjent ved deltidsarbeid, blir fars lønn redusert tilsvarende reduksjonen i mors

arbeidstid.

En arbeidstaker som har rett til tjenestefri med lønn ved nedkomst, kan kreve forlenget uttak av tjenestefri med lønn i kombinasjon med delvis gjenopptakelse av arbeidet etter reglene i lov om folketrygd kapittel 14 «Ytelser ved fødsel og adopsjon, del III Tidskonto for forlenget uttak av fødsels- og adopsjonspenger».

Dersom moren dør etter fødselen før hun har hatt den tjenestefri hun har rett til, har faren rett til fødselspermisjon med lønn for resten av perioden, eventuelt med forlengelse som nevnt i 1. ledd, 2. punktum, dersom han har vært i tjeneste i det statlige tariffområdet 6 av de siste 10 månedene før nedkomst, og har omsorg for barnet.

Dersom moren ikke kan ha omsorg for barnet på grunn av egen sykdom, barnet er innlagt i helseinstitusjon, eller moren avvikler lovbestemt ferie, kan fødselspermisjon med lønn utsettes inntil barnet har fylt to år etter reglene i lov om folketrygd § 14–7 «Stønadsperioden for fødselspenger». Tilsvarende gjelder for faren når han har overtatt fødselspermisjon med lønn.

Valget av 100 % eller 80 % lønn gjelder for hele fødselspermisjonsperioden, og omfatter også del av permisjonstiden som tas ut av faren, eller «en annen» etter nr 2.

2. Gjenopptar moren arbeidet etter å ha hatt fødselspermisjon i de første 6 ukene etter nedkomsten, har en annen som har omsorg for barnet og fyller vilkårene i nr 1 om tjenestetid, rett til tjenestefrihet med lønn for resten av perioden. Forlengelse som nevnt i nr 1, 1. ledd, 2. punktum tas ut etter reglene i lov om folketrygd § 14–7 «Stønadsperioden for fødselspenger».

Bestemmelsen gjelder også dersom moren er innlagt i helseinstitusjon eller er så syk at hun er helt avhengig av hjelp til å ta seg av barnet, jf nr 1, 5. ledd. Denne retten gjelder også i de 6 første ukene etter fødselen.

Dersom moren har rett til lønn etter nr 1 eller rett til fødselspenger etter folketrygdloven, men etter å ha hatt fødselspermisjon i de første 6 ukene etter fødselen, påbegynner eller gjenopptar utdanning på heltid, har en annen, som har omsorg for barnet og fyller vilkårene i nr 1 om tjenestetid, rett til tjenestefrihet med lønn for resten av perioden etter reglene i lov om folketrygd § 14–9 «Stønadsperiode for faren».

Dersom en arbeidstaker ikke kan ha omsorg for barnet på grunn av egen sykdom, barnet er innlagt i helseinstitusjon, eller arbeidstakeren avvikler lovbestemt ferie, kan fødselspermisjonen med lønn utsettes inntil barnet har fylt 2 år etter reglene i lov om folketrygd § 14–7 «Stønadsperioden for fødselspenger».

3. En arbeidstaker som har hatt fravær med lønn etter nr 1, 2 eller 6, får ikke rett til fravær med lønn ved ny fødselspermisjon eller adopsjonspenisjon før vedkommende har vært i tjeneste igjen i minst 1 måned.
4. I forbindelse med farens rett til 2 ukers omsorgspermisjon ved fødsel, jf arbeidsmiljølovens § 31 pkt. 2, har han rett til lønn under permisjonen dersom han overtar omsorgen for andre mindreårige barn i hjemmet eller tar hånd om moren og barnet etter fødselen. Bor foreldrene ikke sammen, kan farens rett utøves av en annen arbeidstaker som bistår moren under

svangerskapet.

Første uke av permisjon gis med lønn. Andre permisjonsuke gis med lønn innenfor rammen av velferdspermisjon – jf § 22.

5. En gravid arbeidstaker med risikofylt arbeid og som ikke kan omplasseres i samsvar med lov og forskrift og derfor må slutte i arbeidet, får en utvidet rett til permisjon med lønn som svarer til perioden fra fratredelsen og fram til 3 uker før fødselen. Permisjonen kommer i tillegg til de uker arbeidstakeren har rett til fødselspermisjon etter nr 1.
6. Ved adopsjon av barn under 15 år har adoptivforeldre som har tjeneste i det statlige tariffområdet 6 av de siste 10 månedene før adopsjonen, rett til permisjon med full lønn til sammen i inntil 39 uker (80 % lønn i 49 uker). Permisjonen må være avsluttet seinest 39 (49) uker etter at omsorgen for barnet er overtatt. Retten til lønn under adopsjonspermisjon forlenges med 5 uker (7 uker med 80 % lønn) for hvert barn utover ett som adopteres samtidig. Det forutsettes at den som tar permisjon har omsorgen for barnet, og at den andre av foreldrene gjenopptar arbeidet, eller påbegynner eller gjenopptar utdanning på heltid – likevel slik at forlengelse som nevnt i 3. punktum tas ut etter reglene i lov om folketrygd § 14–16 «Stønadsperioden for adopsjonspenger» og § 14–17 «Deling av stønadsperioden for adopsjonspenger». Hver av adoptivforeldrene må benytte minst 4 uker av permisjonstiden, og hvis en av adoptivforeldrene helt eller delvis unnlater å benytte denne delen, forkortes den samlede permisjonstiden tilsvarende.

Arbeidstaker som har rett til tjenestefri med lønn ved adopsjon kan kreve forlenget uttak av tjenestefri med lønn i kombinasjon med delvis gjenopptakelse av arbeidet etter reglene i lov om folketrygd kapittel 14 «Ytelser ved fødsel og adopsjon, del III Tidskonto for forlenget uttak av fødsels- og adopsjonspenger».

Dersom en arbeidstaker ikke kan ha omsorg for barnet på grunn av egen sykdom, barnet er innlagt i helseinstitusjon, eller arbeidstakeren avviker lovbestemt ferie, kan adopsjonspermisjonen med lønn utsettes. Permisjonen må nyttes innen 2 år etter at adoptivforeldrene overtok omsorgen for barnet, jf. reglene i lov om folketrygd § 14–16 «Stønadsperioden for adopsjonspenger».

7. Forutsatt opptjent rett til tjenestefrihet med lønn etter nr 1, 2 eller 6, har foreldrene i tillegg rett til sammenlagt å ha inntil 3 års tjenestefrihet uten lønn. Likevel slik at de samlet har krav på ett års ulønnet permisjon for hvert barn. Tar ikke begge foreldrene omsorg for barnet, kan retten til den som ikke tar omsorg utøves av en annen som tar omsorg for barnet.

Dersom en arbeidstaker gjør bruk av sin rett til tidskonto, skal den del av tidskontoperioden som går utover det tidsrom vedkommende har rett til permisjon med full lønn eller 80 % lønn etter nr 1, 1. ledd, nr 2, 1. ledd eller nr 6, 1. ledd gå til fradrag i de 3 årene foreldrene har rett til permisjon uten lønn etter denne bestemmelse.

Permisjonen(e) må tas før barnet fyller 12 år. En arbeidstaker kan ikke kreve å ta ut permisjon som deltid, eller for kortere tidsrom enn 6 måneder. Slik permisjon kan imidlertid gis dersom tjenesten tillater det.

Farens rett etter nr 4 kommer i tillegg.

8. En arbeidstaker som arbeider hel arbeidsdag og som ammer sitt barn har rett til tjenestefri med lønn inntil to timer per dag.
9. En arbeidstaker som gjør bruk av retten til permisjon etter denne paragraf skal varsle arbeidsgiveren innen de frister som fremgår av arbeidsmiljølovens § 31 nr 6.

§ 20. Omsorg for sykt barn

1. En arbeidstaker som har omsorg for barn under 12 år, har rett til inntil 10 dager (15 dager dersom vedkommende har omsorg for tre eller flere barn) permisjon med lønn per kalenderår for nødvendig tilsyn med barnet når det er sykt, eller dersom den som har det daglige tilsynet med barnet er syk. Er arbeidstakeren alene om omsorgen for barnet, har vedkommende rett til inntil 20 dager (30 dager dersom vedkommende har omsorg for tre eller flere barn) permisjon med lønn per kalenderår. Samme regler gjelder dersom det er to om omsorgen, men en av dem er langvarig avskåret fra tilsynet med barnet på grunn av egen funksjonshemming, innleggelse i helseinstitusjon som langtidspasient eller tilsvarende forhold.
2. Aldersgrensen på 12 år gjelder ikke dersom en arbeidstaker har omsorg for kronisk syke eller funksjonshemmede barn. I slike tilfeller utvides retten til permisjon med lønn etter nr 1, 1. og 2. punktum, til henholdsvis 20 og 40 dager etter reglene i lov om folketrygd § 9–6 «Antall dager med omsorgspenger».
3. Arbeidstakere som har omsorg for barn under 16 år med livstruende eller annen svært alvorlig sykdom eller skade har til sammen rett til permisjon for det enkelte barn etter reglene i lov om folketrygd § 9–11 «Pleiepenger til et medlem med omsorg for et alvorlig sykt barn» og § 9–13 «Opplæringspenger til et medlem med omsorg for et funksjonshemmet barn». Det første året tilkommer arbeidstakeren full lønn, i det andre og tredje året 65 % lønn. Deretter ytes evt stønad av folketrygden jf § 9–15 «Stønadstiden for opplæringspenger og pleiepenger».
4. Fravær må dokumenteres med egenmelding/legeerklæring i henhold til lov om folketrygd §§ 9–7 og/eller 9–14.

§ 21. Militærtjeneste og sivil tjeneste

1. En arbeidstaker med minst 6 måneders forutgående sammenhengende tjeneste i det statlige tariffområdet, utbetales lønn i samsvar med nr 2 og nr 3 nedenfor under militærtjeneste, tjeneste i sivilforsvaret, pliktig polititjeneste og under avtjening av sivil tjenesteplikt.
2. En arbeidstaker uten forsørgelsesbyrde utbetales 1/3 av den sivile lønnen under førstegangstjeneste. Ellers utbetales full lønn. En arbeidstaker regnes ikke som forsørger dersom den andre personen har en inntekt som overstiger lønnstrinn 1 på hovedlønnstabellen.
Når tjenesten varer mer enn 1 uke (7 dager), gjøres det fradrag i den sivile lønnen for tjenestetillegg. Det gjøres da også fradrag for forsørgertillegg og botillegg når arbeidstakeren har full lønn.
3. For vernepliktig og utskrevet befal skal det når tjenesten varer mer enn 1 uke (7 dager) i den sivile lønn trekkes et beløp som svarer til den militære

grads/stillings hoved-regulativlønn. Er sistnevnte lønn høyere enn den sivile stillings lønn, faller den sivile lønnen helt bort.

4. Ferie opptjenes under militærtjeneste og sivil tjenesteplikt som om arbeidstakeren var i ordinært arbeid, dersom arbeidstakeren utbetales lønn etter nr 1–3 ovenfor. Opptjent ferie kan anses avviklet under militærtjeneste og sivil tjenesteplikt med maksimum 3 uker i tiden 1 juni – 30 september og resten innenfor ferieåret. Det utbetales i tilfelle full lønn og eventuelt ferielønns tillegg for denne tiden. Trekk etter nr 2 faller da bort. For en arbeidstaker som ikke har lønn etter nr 1–2, gjelder ferielovens § 10 nr 5.

§ 22. Velferdspermisjoner

Når viktige velferdsgrunner foreligger, kan en arbeidstaker tilstås velferdspermisjoner med lønn i inntil 2 uker eller inntil 4 uker med halv lønn innen kalenderåret.

§ 23. Ytelser ved dødsfall – (Gruppelivsforsikring)

1. Dersom det utbetales erstatning etter lov om yrkesskadeforsikring ved dødsfall, skal det ikke utbetales ytelse etter § 23.
2. Når en heltidstilsatt arbeidstaker dør, utbetales de etterlatte et engangsbeløp som fastsettes slik (G = grunnbeløpet i folketrygden):

50 år og under 10,0 G

51 år 9,5 G

52 år 9,0 G

53 år 8,5 G

54 år 8,0 G

55 år 7,5 G

56 år 7,0 G

57 år 6,5 G

58 år 6,0 G

59 år 5,5 G

60 år og over 5,0 G

Beløpene beregnes etter alder på dødsfallstidspunktet og G på oppgjørstidspunktet.

1. Til etterlatte etter arbeidstaker som dør innen ett år etter påbegynt permisjon – og som ikke har hatt ordinært lønnet arbeid i permisjonstiden, utbetales engangsbeløpet etter vanlige regler.
2. Til etterlatte etter arbeidstaker som har omsorgspermisjon (jf § 19 nr 7) – og som ikke har hatt ordinært lønnet arbeid i permisjonstiden, utbetales engangsbeløpet etter vanlige regler.
3. Engangsbeløpet utbetales i slik rekkefølge (ugjenkallelig begunstiget i den rekkefølge de er nevnt):
  - a) Ektefelle eller registrert partner jf. § 2 nr 8 (se dog bokstav C).
  - b) Heterofil/homofil samboer jf. § 2 nr 9 (se dog bokstav C).
  - c) Barn under 25 år. Disse skal ha utbetalt minst 40 % av erstatningsbeløp.

pet selv om det er erstatningsberettiget ektefelle/registrert partner eller heterofil/homofil samboer.

- d) Andre personer som for en vesentlig del ble forsørget av avdøde. Arbeids- og administrasjonsdepartementet fastsetter nærmere regler.

Dersom det ikke finnes etterlatte som nevnt ovenfor, utbetales 2 G til dødsboet.

§ 24. Ytelser ved yrkesskade

1. Med yrkesskade forstås skade eller sykdom som anses som yrkesskade etter lov om folketrygd § 13–3 «Yrkesskade», § 13–4 «Yrkessykdommer som likestilles med yrkesskade» og § 13–15 «Forholdet til krigspensjon-slovgivningen».
Erstatning ytes også når arbeidstakeren skades ved ulykke på direkte reise mellom hjem og oppdragssted (uten at arbeidstakeren har vært innom sitt faste arbeidssted) og på tjenestereise.
2. Rammes en arbeidstaker av en yrkesskade, skal arbeidsgiveren bære utgiftene ved sykebehandling og helbredelse samt andre utgifter forårsaket av yrkesskaden i den utstrekning utgiftene ikke dekkes av det offentlige.
3. En arbeidstaker som ikke kan utføre sitt arbeid som følge av yrkesskade, har rett til tjenestefri med full lønn inntil 49 uker og 5 kalenderdager. I tillegg kommer arbeidsgiverperiode(r) etter § 18 nr 2.
Fagdepartementet eller den det bemyndiger, kan tilstå ytterligere tjenestefri med lønn hvis det er grunn til å tro at arbeidstakeren innen rimelig tid kan gjenoppta arbeidet.
Ved overføring til lavere stilling som følge av yrkesskade, beholder arbeidstakeren den tidligere stillings lønn etter reglene i § 10 nr 5.
4. Retten til tjenestefri med lønn opphører ved utløpet av eventuell oppsigelsesfrist. For arbeidstakere som er antatt til tidsbegrensede arbeidsforhold, utløper retten når tilsettingsforholdet opphører. Eventuelle forpliktelser går fra dette tidspunktet over på folketrygden.
5. Hvis en arbeidstaker dør som følge av yrkesskade, utbetales de etterlatte, jf. nr 6, en engangserstatning tilsvarende 15 G (G = grunnbeløpet i folketrygden).
Beløpene beregnes etter G på oppgjørstidspunktet.
6. Engangserstatningen utbetales i slik rekkefølge (ugjenkallelig begunnet i den rekkefølge de er nevnt):
  - a) Ektefelle eller registrert partner jf § 2 nr 8 (se dog bokstav C).
  - b) Heterofil/homofil samboer jf § 2 nr 9 (se dog bokstav C).
  - c) Barn under 20 år. Disse skal ha utbetalt minst 40 % av erstatningsbeløpet selv om det er erstatningsberettiget ektefelle/registrert partner eller heterofil/homofil samboer.
  - d) Andre personer som for en vesentlig del ble forsørget av avdøde. Arbeids- og administrasjonsdepartementet fastsetter nærmere regler.
7. Ved yrkesskade som fører til ervervsmessig uførhet på 100 %, settes erstatningssummen til 15 G. Har skadelidte bare tapt deler av sin erversevne,

- reduseres erstatningen tilsvarende.
Beløpet beregnes etter G på oppgjørstidspunktet.
8. Ved varig medisinsk invaliditet på 15 % eller mer ytes i tillegg ménerstatning på følgende måte:
15–29 % medisinsk invaliditet 1 G
30–70 % medisinsk invaliditet 2 G
Over 70 % medisinsk invaliditet 3 G
  9. Det totale erstatningsbeløpet etter nr 7 og 8 kan ikke overstige 15 G.
Ved beregningen legges grunnbeløpet på oppgjørstidspunktet til grunn.
  10. Erstatning etter ovennevnte regler tilstås dersom skaden eller sykdom ble konstatert etter 1 mai 1996. Dersom skaden er inntrådt eller sykdommen konstatert på et tidligere tidspunkt følges de tariffbestemmelser som gjaldt på det tidspunkt. Ved definisjon av begrepet konstatert legges yrkesskadeforsikringslovens § 5 til grunn.
  11. Den samlede utbetaling til etterlatte etter §§ 23 og 24 kan ikke overstige 18 G.
  12. I de tilfeller der arbeidstakeren eller de etterlatte vil oppnå høyere erstatning etter lov 16. juni 1989 nr 65 om yrkesskadeforsikring med Justisdepartementets forskrifter av 21. desember 1990, utbetales erstatning etter lovens regler.

Dersom erstatningen etter § 24 i fellesbestemmelsene er høyere enn etter lov om yrkesskadeforsikring med forskrifter, utbetales differansen i tillegg til utbetalingen etter loven.